

P. 12773
R. 6324

AT
4213

Sancho el Sabio

FIRI-FIRI

JAUBEDUNA DA

Euskeraz, bakizu,

ge ta **gi** erderaz **gue** ta **gui** irakurten direan erara irakurten dira;

fx, erderazko **ch** legez;

f, erderazko **rr** legez;

ī, erderazko **ll** legez;

ta **x** prantziatafen **ch** legez.

FIRI-FIRI

(IPUIN TA NASTE)

ZAMAÑIPA ABADEAK

EGIÑIKO

IRUGAÑEN LIBURU BAÑE-ZALEA

BERMEO'N

GAUBEKA'REN IRARKOLAN

1935

FIRI - FIRI

(DUNIA MASTI)

SAMARPA ABADIAN

EGIRIKO

BEAR DAN BAIMENAZ

BERKAS LITUR SATE XALSA

1988

1988

Berbaúretxua

ONDASUN ANDIA DA UMORE ONA, Jainkoaren adizkidetasunaz baterakoa danean.

Olangoxe umore ona, Jainkoaren adizkidetasunezkoa, euki gura neunke neuk beti.

Jainkoak Berak gura izan dagiala neuk eta zeuk, irakurla maite oñek, beti beti olangoxea eukitea.

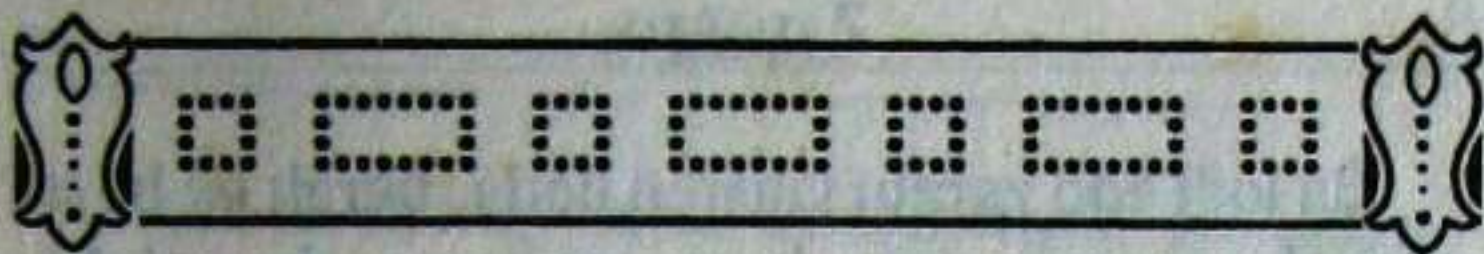
Ta itxi daigula Berak, biar zelango bidetik ibiliko direan eztakigula, gaur, geure ustez, bide okefetik dabiltzan lagun urkoen gauzen alderdi bañegaria ikusiaz ta erakutsiaz, bañetxu bat edo beste egiten ta eragiten.

Euroi, bide okefetik, geure eritxian, dabiltzanoi, ez beste edozein bidazti bide okefekorik, ... ézta Jainkoaren Beraren gauzen aurka dabiltzala euron aboz diñoela, agiri-agirian bide okefetik dabiltzanoi bé... goñotorik bape ezteutsegula.

Jainkoak Berak gura dau olantxe ta...

Baŕeagaz, ez bafearen atzetik ez aŕfetik, ez deitela sortu neugan ez zeugan eurokanako gofotorik, irakurla maitea.

Eurok eta geu, guzti-guztiok, eroan gagizala Jainkoak Berak, bide zuzenetik erabilia, bakotxa Berak deritxon orduan, Bere ondotxura... Bere arpegi gozoa erakutsiaz,... negaŕezko erbeste onetako baŕe gūztiak baño ohea ta iraunkoŕagoa dan gozotasun esan-eziñekoaz betetuten.

FIRI-FIRI

I

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

GAUZZEA FIRI-FIRI ZELAN JAUSTEN DAN

Badakizu, irakurla maitea, gauzea *firi-firi* zelan jausten dan.

Zarata gitxigaz, báda-ezpadako zaratatxu battegaz, edo zaratarik bapere barik, eta jañayan.

Aolantxe jausten da eduña, *firi-firi* jausten danean.

Beste zertxu bat bé eukiten dau gauzeak *firi-firi* jausten dan baktxean: metasuna edo meaztasuna.

Eduñak berak, *firi-firi* jausten dala entzun gura bádu, me edo meatz jausi bear dau.

Ba lodi edo zafatu jausten báda, berak ez beste guztiok, auxe esaten dogu euskeraz, berari bégira: ¡Ona emen eduía *fara-fara* jausten!

-
- Orék guztiok égiak izango dira, baiña...
- ¡Et! Batabatek berbara urten deust úrean, ta ia zer diñoskun ikusi bear dogu.
- ¿Zer diñozu, adizkidea?
- Orék guztiok égiak izango direala, baiña...
- ¿Zelango baiña?
- Euskeraz éztagoala *e-fe-rik*.
- ¿Eztagoala *e-fe-rik* euskeraz? Aor berton berba bi bakotxa *e-fe* bigaz. ¡Ta aro egon bé!
- Nik, *firi-firi* barik, *piri-piri* esango neunke.
- Ez zaituez eroango oregaitik Bátara. Baiña neu bánintz agindu bear dodana...
- ¿Zer?
- Bátara bialdu barik, bata ulertutea gura bádozu, bestea eztagizula esan aginduko neuskizu. *Piri-piri* eduíak eztau egiten, adizkidea. Txóriak eta egiten dabe *piri-piri*, oretarako umorea daukienean.

Íribaíe gozo bat ezpan - ertzetan erakusten deuskula, alde egin deusku berbara urten deuskun lagun ezezaunak, neure *firi-firi* polit onen alde erakutsi neinkezan arazoi gúztiak entzun barik.

Eta olan, polito polito, nekerik bape barik, amaitu dogu geure eztabaidatxua.

.....

Auxe da gauzea txiri-txiri egitea.

Txiri-tik txori-ra alde andirik egon bé eztago ta, Txorieñin zañi esaten da nekerik bapere barik egiten direan gauzakaitik..... *txiri-txiri* egiten direala.

Olantxe, *txiri-txiri*, egin gura neunkez neuk, neure GACETA DEL NORTE maite maiterako, gaurtik auñera, Jainkoa lagun dodala, egingo dodazan FIRI-FIRI-izeneko lantxu gúztiak.

Eta baita bére gura neunke berton agertu deitezan gúztiak, gaurko onen antzera, zatika, apurka, *firi-firi*, irakurleak *txiri-txiri* irakuñi dagizan.

Gaurko lantxuau, berau egiten, nekatu barik egiteko, naikoa lanik euki dot eta, neure orde, neure ixilzain (secretario) txorieñitar zintzoak firmauko dau.

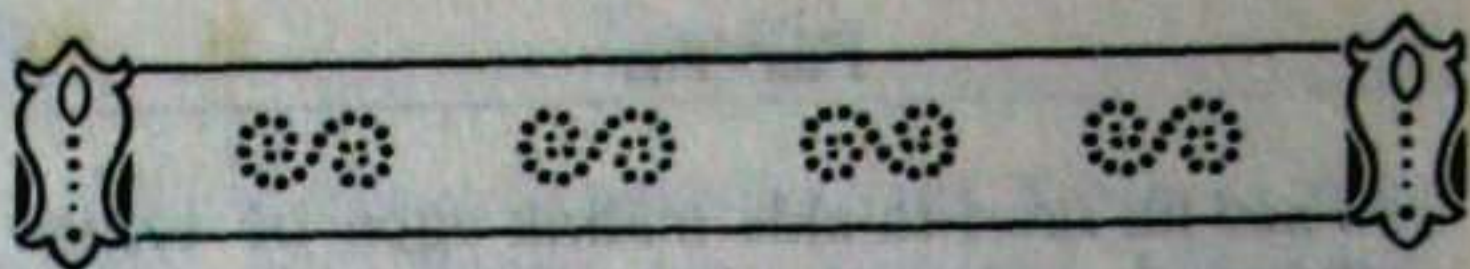
Neure ixilzain txorieñitar zintzo au bádakizue nor dan, ¿ezta? Ezpadakizue, oraintxe esango yatzue: Txitxu.

¡Tirok, Txitxu, Txitxu ona, *entxufea* erderaz ez euskeraz zer dan jakin baño lenagotik, papu bietatik bañe egiten ta batetik bakañik jaten muti-ña azan Txitxu maitegaña; mezedede egiten doan bakotxean, biotza *pozez dantzari erabilten doan*, neure ixilzain dubariko txalogaña, egin egistak oraintxe gaurko lenengo mezedea!

¡Botaik ementxe eure firmea!

TXITXU.

(1932-ko Zemendiaren 20'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

II

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

TXITXU, ARPEGIA LUZATUTA

Ez neban esango nik, ikusi barik, Txitxuk gaur erakutsi deustan besteko arpegi luzea daukonik.

Baña ikaragarfizko luzea erakutsi deust gaur eta... badiñot... aolangoxe ikaragarfizko luzea daukola ereak aginduten deutsanean.

Arpegi ain luzea eukiteko aginduten deustan erea, gaur beintzat, ikarea da.

— ¡Olangorik... ikusteko bé! — diñost berak.

— ¿Eure gaurko arpegi ori ala? — erantzuten deustat neuk, arpegira bégira.

— Eztot gogoan neure arpegirik, jauna.

— Ikaratuta agoala esan leik.

—¡Ez naz egongo ba! ¡Oñekaz... irarkola-langileokaz... jazoten da gauza bakotxik! *Bátara* iminteko esan geuntsan leku baten,.. *batera* imiñi deuskue bañabanok... geure FIRI-FIRI politean.

—Bai, *bátera* imiñi-beañean, *bétera*.

Gatozan beste gauza batera.

Bizkaiko jaun andi batek esan deustie lengo baten izpañgikari (periodista) batzui, ta ónek esan deuskue gero, euren izpañgietan, berak esan daunetik, bera bizi dan etxean gauza asko dagozala egon bear ez leukien lekuetan.

Aspalditxuon, ori gauza askogaz jatozen da España zabalean.

Ta gauzok olan ikusirik, arpegia zabaldu teko baño luzatuteko egun óbak daukaguzala esan giñei úrean.

Adizkidea (zu bé adizkidea zaitut, langile, irarkola - langile maitea), *úrean* esan dot, *azentu* ta guzti, *úrean* esan gura izan dodala uste izan eztagizun.

Gauzeak bere antza bear dau.

Oñetxegaitik, úre goñiak úre-goñi-antza bear dau, antza, ta nire etxean sartutekotan, antz eta guzti sartu bear ei dau ta...

Nik daukodan úre-apuía (úre zuria gero, ez goñia)... ain da apuía ze, ezta aitatuteko bé.

Ta aitatuteko ezpada, eztago zetan aiatu. ¿Ezta egia?

¿Naste asko dagola

batan-bestean?

Ez ufe-nasterik

gaur nire etxean,

zuria zuriaz

nastau-ezean.

Ta auxe naste-apur au

ein-eziñean

laster naz aurkitu,

neure eritxian,

gáuzak báyoakuz

oraingo antzean.

(1932-ko Zemendiaren 27'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

III

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

¡AI, UNAMUNO GEUREA!

¡Ai, Unamuno geurea!

Geure geurea dogun Unamuno Migel jaun ospetsua dot gogoan, irakurla maitea.

Ta geure geurea dogun Unamuno jaun oregaitik, *geure Unamuno* esan barik, *Unamuno geurea* esan bear dodala deritxat neuk.

¡Ai, Unamuno geurea!, diñot bañiro.

Ta ¿zegaitik eztoigu esango bañiro, beste bein beintzat, geure geurea dógula?

¿Egingo al deutzagu kalterik oregaz iñori?

Bizkaitaía da; Bilbon jayo ta azia.

Ta Bilbon jayo ta azia izanik, iya iya txorieñitaía bére bada.

Artxandaz ándiko eñi baten, esate baterako, Sondikan, jayo ta azi izan bálitz, Txitxu bera dan besteko txorieñitaía izango zan.

Bañá ¿zetan gagoz, adizkidea?

Bilbon jayo ta azia izanagaz beste barik, edozelan bére, txorieñitaía da, txorieñitar-izena bere berean ulertuten dan eran ezpada bé.

Ba... bilbotaiái *txinboak* deituten yakie. Ta *txinboa*, txikia edo andia, txoria da beti, jayoten danetik gora.

Olan dala, Bilbo *Txinboeñi* da.

Ta *Txinboeñi* ta *Txorieñi* arenbaten dabiliz, euron txori ta txori-buru ta guzti.

Alan, nai olan, ezta basurdea Unamuno geurea. Ta alde onetatik bé geure geurea dala esan lei.

Bañá... ¡ai, Unamuno geurea!..

Ibiltaldi batzuk egin dituz basurdeakaz, gizon-jantzidun basurdeakaz, ta... geure geurea ezpaltzean ibili da ortik, ezkeñeko aldetik, alde ofetara alde artuta.

Españara *neskatotxua* ekarten lagundu deustie; ta orain, antza daonetik, damututa dago ori ekarten lagundua.

Ta... ta, ta, ta.

Neskatotxua ekañi-aúrean España ez egoala

onen txarto... ta olango gáuzatxuak esan deutsiez, erdera garbian, lengo baten, an Madrile -aldean, basurdeai ta basurde eztiranai.

Básurdeak asafatu egin yakoz... ta txúrupiñak izan dira.

Baiña bera ezta, oraitiño, txurupiñen bildur.

Bera eztago atzera bégira, esatea ondo dala deritxon gáuzak esateko.

Esan ta bakea. Bakea bere baíuagaz, inguruan txúrupiñak sortuko bádira bé.

Ta berak daki esaten dituzan gáuzak *zelango asmoagaz esaten dituzan*, ta auñera bolea.

Beiñola, bilbotafai, Bilbo bertoko *Teatro Arriaga* deritxon antzokian, auxe esan eutsien, ziñuetan ibili barik:

—*Conviene que al vascuence le demos por muerto y le demos honrosa sepultura, haciéndole funerales de primera clase.*

Ta orduan bére... txúrupiñak izan zirean.

Bilbotafik géyenak asafatu yakozan.

Ta *mal vasco* deitu eutsien geyenok.

Ta geyago minduteaíen, askok *baldrasko* bé deitu eutsien.

Nik, *baldrasko*-kontuan ez neban sartu gura; baiña *mal vasco* deitu eutsienai auxe esan neuntsien neure baíuan:

¿*Mal vasco* dala?

¡Bai, zera!

Egunen baten

se verá...

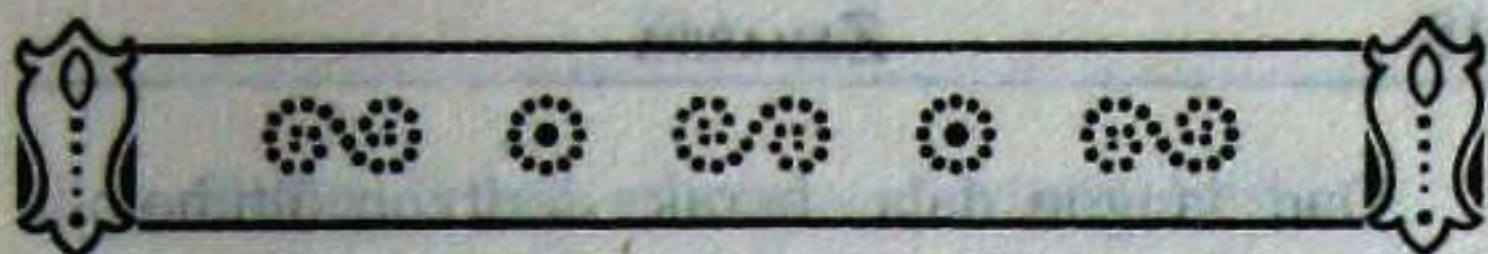
¿Ez ete eban esan gero... esan eban guztia,
ordu atan, bilbotañen ártean, bere unamunokada
baten bitartez, euskalzaletasuna biztuteañen?

Beintzat, ordurik gora, ártean baño berba
geyago egiten da euskeraz Bilboko urian.

¡Madrile-aldean emon dituzan únamunokadak,
euren asmo ta guzti, bai ulertu ondo, neure eri-
txian, ango entzula gúztiak!

Básurdeak batez bé. ¡Ai, ónek sur ónak dau-
kiez! ¡Mutil ónak dagoz eurok *neskatoagaitik*
esan dituzan gauzakaitik!

(1932-ko Abenduaren 4-an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

IV

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

TXITXU, ETIMOLOJIAK ATARATEN

Txitxu, egunokaz, bear barik egon da.

Ta zeozer egin barik bera éztagoala ondo ta, *étimolojiak* atarateari emon deutso.

Berak uste dau olantxe atarako daula burua.

Koipe andirik *etimolojiok* berari itxiko ezpa-deutsie bé, ¡berak bai koipea atara edozeinbere berbari!

Etimoloji-koipea ataraten mutila da Txitxu.

Onean edo txafean. Onean emoten eztaun berbeari txafean atarako deutso.

Ez euki bilduñik.

Berak eztauko.

Dan langoa dala, berak deritxon etimolojia emoten eztaun berbeari badaki zer egin.

Aldatu, aldakuntzarik txikiena berari, alegiñez, emonaz.

Prieto berbeari, esate baterako, oratuten deutso gañi-gañitik, eta... kenduten deutso bere *pri* polita, ta *pri* oregaz egiten dau, iñor mindu barik, berak deritxon guztia.

—¿*Pri-eto*... ezin lei esan *Piri-eto* dala, jatoriz, euskera garbian?—itandu eustan atzo, oitik jagi nintzaneko.

—*Prieto*, euskera garbian, *Estu* dok, adizkidea, neure eritxian. Ta ez nagik *prietotu*, ez nagik estutu...

—Estutu barik erantzutea gura dot.

—¿Tirok, ba! Esaik eure eritxia.

—¿Neure eritxia esateko, neu beroñenaren bila etoñita? ¿Tira, ba! Nire eritxian, esan lei *Prieto*, jatoriz, *Pirieto* dala.

—*Defentsa*-izeneko lege ospatsuak ez yok eragotziko ori esaten.

—¿Ez! Esan daigun, ba, jatoriz olantxe dala. Ta *etimolojiak* berez-berez urtengo dau.

—*Piri-piriak*, bai, urteten yok berez-berez. Zaritan, norberak gura yoan baño eñezago.

—Eztot gogoan *piri-piririk*. Eta bear bére ez. *Piri* bat naikoa dala...

—Naikoa ta lar. *Piririk*, bat bére ezautu ez oba... ¡A! Itxi eidak apur baten kristiñauari oitik jagikeran egitea yagokoan ótoitzak egiten. Bein-goan nok eugaz.

—Baiña *Prieto* eztok euskerazko berbea.

—Aofetantxe dago ba, jauna, nire aiazoyaren indaia. *Prieto* ezta euskerazko berbea. Ederto esan dau berofek. Baña euskerazkoak izan bear dau; ta *pri*-gaz asten dan berbarik euskeraz eztago ta, *Prieto* berbearen *pri* ori, jatoriz, *pifi* dala esan beariko dogu... edo eztago *lojika* edo *lukainka* edo dana dalako ori munduan.

—Askok *lojikeari* baño *lukainkeari* obeto begiratuten yeutsiek, adizkidea. ¿Eztaukok beste etimolojirik?

—*Azaña* berbearenak, amabi; zein baño zein obagoak.

—Íkustekoak izango dozak.

—Bai, ba.

—Orduan... urango baten ikusiko yoaguz.

.....
Erukia emoteko moduan egon da Txitxu, egunokaz, bear barik.

Baña erukiago deritxat oraintxe, artu daun bear-modu bafi oregaz.

¡Entxufe onari oratu deutso, aiayetan!

U. G. T. DERITXON ZEREKO ZÉRAK...

Oñako U. G. T. deritxon zereko zérak ikaragarrian dagoz zertuta.

Erkala (eírepublikea) zainduteko ardurea artu dabe.

Bádaukie zeri.

Koipe geyago itxiko deutsie euroi erkala zainduteak... Txitxuri etimoloji-atarateak itxiten deutsen baño.

¡Ókeńak dagoz eurok gero!

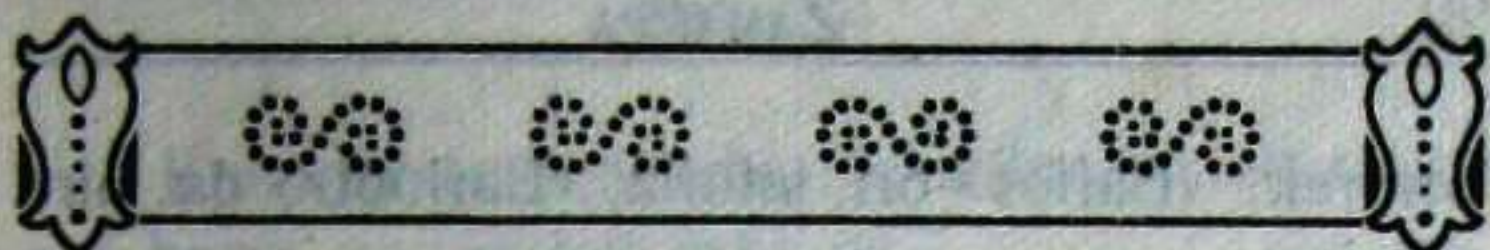
Erege-zaleai bégira, argi ta garbi dińoe erkari bakean isteko; ze osterantzean, eurok-o...

¡Kontuz, erege-zaleak, kontuz! ¡Kontuz, dińotsuet!

Ba óretariko askok bilduńa emon leye.

Yaten dakien baizen polito *yoten* badakie...

(1932-ko Abenduaren II'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

v

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

KANPOAMOR DIPUTADU NESKATILEA TA BOTOAK

Kanpoamor Klara diputadu neskatileak bere gogaide (cofelijionario) radikalai *agur ta or konpon* esan deusie.

Eurokaz ondo konponduten izan eztalako, antza.

Ia eurok alkafezag konponduten direan bera-gaz egin direan baiño óbeto.

Martinez Bañiosek...

—*Martinez Bañiootzek...* esan gurako dau

berofek. «Baños» ori, jatofiz, «Bañootez» da, nire eritxian.

—¡Ago ixilik, Txitxu!

—¿Ezta ala? Nik bayetz uste dot. Eta nire ustea sendotuteko, oña or «Bañobero».

—Etxoat ikusten emen Bañoberorik, eu Bañoberotu ezpaaz.

—Bañobero bera ikusten ezpadau bé, «Bañobero» izena ikusi edo... entzun egin dau beintzat. Eta ¿zer deritxo? ¿«Bañobero» izenak berak eztau eskatuten «Bañootez» izena bé egotea, olantxe, euskera garbian?

—Nik neuk auxe esan neinkek: etxaukadala orain burua «Barriootez» eta «Bañobero» izenok aztertuten berotuteko.

—Ufengo baten izango da orduan, jauna.

—Ufengoan itxi ez deuat egingo emen sartuten egun ónak emon barik.

Gatozan Txitxuk etenda itxi deuskun lengo arira.

Martinez Bañoisek,.. edo Martinez Bañootezek,.. Txitxuk gura daun lez esateko,.. konpondu gura izan dau gauzea, esanik Kanpoamor Klara neskatila ofek *prisa* andia daukola.

—¿Ezkonduteko ala?

—¡Txitxu! ¡Ara gero!

—Oraindiño ez ei da ezkondu ta...

—Ezkonduta bálegok, eleitikek izango neskatilea.

Kanpoamor diputadu neskatileak daukon pri-sea beste gauza baterako da.

Neskatilak eta neskatilak eztiran emakume botodun gúztiak botoa emoten ikusteko.

Ta oretarako prisarik ezta artu bear, Martinez Bañootzen eritxian.

Lerousen erlojuak oretarako ordua eztau markau oraindiño.

Azañaren boltsan daola erloju ori diñost Txitxu bañabanak.

Doña Klara diputadu neskatileak gura dauna egiteari ondo deritxo Martinez orek, baña prisaka ori egitea ez yako ain atsegin.

Botoa euki dagiela émakumeak.

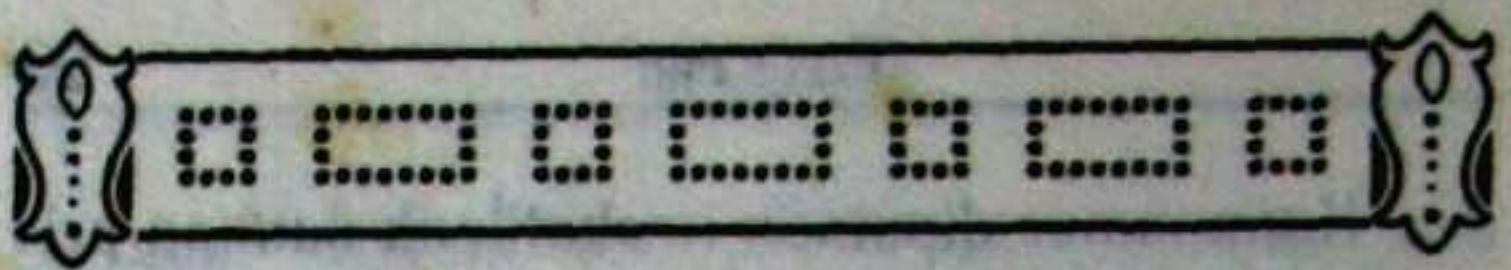
Oretarako emon yakie: eukiteko.

¡Eukiteko! Onetan badago bera bé.

Ta euki dagiela urte askotan, osasun-bakeaz.

Baña,.. ¡kontxo!,.. euki dagiela, berak edo Lerousek... edo Azañak esan-artean, iñori emon barik, ondo gordeta.

(1932-ko Abenduaren 18'an argiratu zan).

FIRI-FIRI

VI

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

GAURKO AIZE FIRI AU TA ALOTERIA

Gaurko *aize firi* onek (olangoxe aize me otzari esaten deutesie Txori-efin *aize firia*), gaurko *aize firi* onek, adizkidea, néurtitzak atarateko zera emoten deust.

Ataraten dodazan neurtitzok... paperean ezarten itxiten bádeust, ez naz asefe.

Beti emongo deust oregaz, aloteriak bere suerte ganorabakoagaz emon deustan baño geyago.

Égunak joan eta
 égunak etoñi,
 égunak jañaituten
 deustie egunari,
 ta joan dóazanak
 an doaz kantari,
 argiro diñotsela
 etzun nai daunari
 ikastea ondo yaokon
 zerbait jakingañi.

—¡Egi andia!

—¿Emen ago i be, Txitxu?

—Bai, jauna. Egun on asko euki dagiala, Jainkoak emonda.

—Baita euk bé. Baña ez az etoñi orain sasoi onean. Ezteustak itxi *txirlorea* amaituten.

—¿Zelango txirlorea?

—Egiten asi noana.

—Eztot ulertuten.

—Naikoa dok *txirloretan* eurotan yiñoatana ulertutea.

—*Txirloratzako* zer oñetan esanikoa ulertu dodalakoa daukot.

—Oñegaitik esan izango dok: ¡Egi andia!

—Bai, ba, ¡alantxe da izan bé ta!

—Ta ¿mira egiten deustak nik egi bat esate-ari? ¿Guzufik entzun deustak iñoiz ba?

—Aloteriak ez yeustak urten...; baña urten

báleyeustak, entzungo endun beste egi bat bé.

—¿Ze egi?

—Aloteriak urten deustala.

—Neuri bé ezteust urten aloteriak, jauna, ta bardin gagoz.

—¿Jokatu egin dok gero?

—Ez, ba.

Txitxuk neure ezpanetan iribaře bat ikusi dau.

Ta iribaře onek poztuta, zerbait geyago bé esan deust.

Iñor baño *urago* ibili dalako edo, *Ufen* abizena daukon bateri ukutu deutsalara premio nagusiak, eta Leírouseri bé zeozer yausi yakola, ta... olango... aloteri-kontuko kóntuak.

—Itxi yayogun óferi, Txitxu... Ta entzun eidak beste egi bat. Baña lenago... esaik benebenetan: ¿eztok jokatu aloterian?

—Ez, jauna.

—Baña aóretxegaitik berofégaitik urtengo deualako amesik bé ez enduan eukiko.

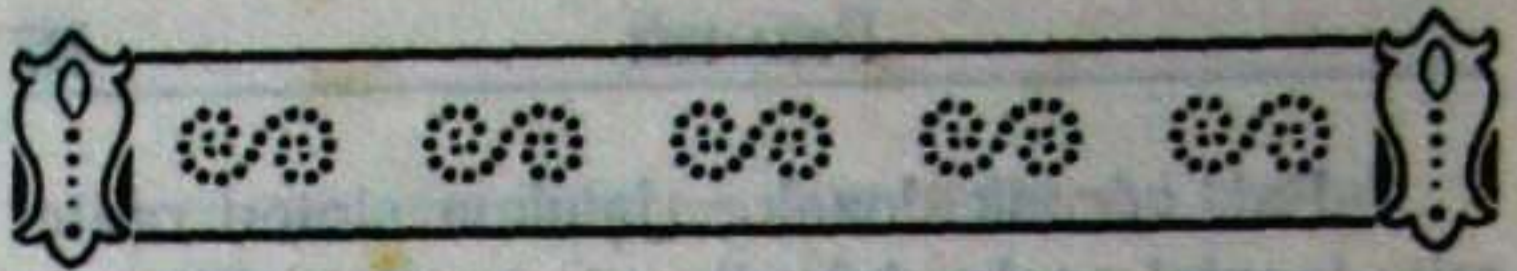
—Ez ba. ¡Yokatu barik zelan urtengo eustan!

—¡Aiko or ba! Asko yaozak mundu zabalean zeruko aloteri nagusian jokatu barik... zeruko aloteri-premioak urtengo yeutsiela edo ikutuko yeutsiela uste yóenak.

—Zóroak dira órek.

—Bai, zóroak dozak. ¡Jainkoa aloteri ofetarako txantel-opaka dubarik, eta txantel bedinkatu óretariko batxu bé artuteko alegiñik egin ez..! ¡Zer zorakeri andiagorik..! ¡Ez adi izan eu... óren ártekoa!

(1932-ko Abenduaren 25'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

VII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

OSTU DEUSKUE ETSERIK ERDIA

Txitxu gurea gaur, beñolako arpegi luzeaz, ta *egunon* barik, *eguerdion*, *loti ona*, diñostala, ařapaladan sartu yat neure logelan.

Eta bařura-ezkero, neuk baimenik emon barik, agiraka egiten asi yat.

—¿Lo orain bé, lotitzařa?

—¡Geldi-geldi, Txitxu! Ez egik esan *orain bé*, ba eztakik len lo egon noan ala ez.

—Egia ori bé.

—Ganera, yakin egik bart ez yoatala lorik egin, bost orduko loa gizonantzat naikoa doala Marařonek esan-ařen, zelan neutzat naikoa izan

layetekean pentsetan. Onetan emon yoat gau guztia; ta gero, goizalderik oraiñartekoa, Marañoneri jaramonagaz konturik ete yaukodañ kón-tuak ataraten.

—Kontua eukiko dau, beti bé, zur ibilteaz, ugazaba... Kanpotik izan garean ártean, ostu deuskue etserik erdia.

—¿Oñenbeste?

—Oñenbeste bé ez,... baña bai *aputxu bet gitxiago*, Sondikako sakristau Txomin selebrearen lobatxu selebretxuak erantzungo eutsan lez. Sondikako landan egiñiko mitin baten baturiko lagunakaitik, *¿naye egon dozak?* itandu eutsan mutilko lagun bateri olantxe erantzun eutsan onek: *Naye ez; naye baño aputxu bet gitxiao*. Ta nik, onen antzera erantzuten deusadala...

—¡Tirok, Txitxu, esaik gauzea zirkimirkietan ibili barik!

—Ara ba, jauna. Baki berorek Bilboko *Gasetan* geure etsea daukoguna; ta geure etse orek FIRI-FIRI izena daukona bé badaki, iñok yakitekotan, ba beforek imiñi bé egin eutsan ta...

—Bai, bayakiat.

—Ba yakin begi orain FIRI-FIRI oñetatik FIR bat ostu deuskuela lapur bañabanen batzuk, ezer esan barik.

—Lapuñok atrapau egin bear yoaguz.

—Obeto litzake, nire eritxi argalean, eurok osturiko gauzea atrapetea.

—Bai, egia diñok.

—Baña uñuntxu daukagu, ta geurea dala era-

kusten gatx izango dogu, antza. Ba beste antz bat artuta dabil, antza, an Madril-aldean. FIRPE gora ta FIRPE bera dabil an jentea.

—Orduan, argi yaok gauzea: geure FIR polita ostu yeuskuenok... FIRPE izeneko ganorabako zer oferi izena zelan emon asmau-eziñik ibili dozan erepublikanuai neke gitxigaz mezede bat egitearen, geure FIRI-FIRI politera yo yeuskuen lapur euskaldunen batzuk dozak. ¿Ezteritxak?

—Antza... alan dauko gauzeak. Eta nik órei...

—Itxaroik apur baten. Áztefeneak egiteari ekin bear yeutsaguk. Logureak itxiten báyeuskuk.

JIMENEZ ASUA EZTA ASUKOA

Jakiñik gañantzi (importantzi) andiko gauzea dala, gauzeari añantzioa egiten itxi barik, bera nortzuk ostu eikien jakitea, onetara yo dabe gure lenengo áztefeneak, bera ostutera lapur bañabano euron aldian yo eben legez.

Beingorako konturatu nintzan ni, neure logura ta guzti, geure FIR polita Estu jaunaren gorputz motroa baizen astuna bé eztala ta, lapur batek bakañik bé artu ta eroan eikeala.

Ta onetan Txitxu bera bé neugaz baten egoala ikusirik, atzekoaren bégira egon barik, berari begiratuta, auxe esan neuntsan berari:

—Jakin egik, Txitxu, lapuñá, edozelan bère,

erepublikanua edo, gitxienez, sozialistea doala.

—Ta euskeraz dakiana.

—¿Ez ete dok Jimenez Asua?

—Ez, jauna.

—¿Zer doala ta diñok ezetz, geyagoko barik?

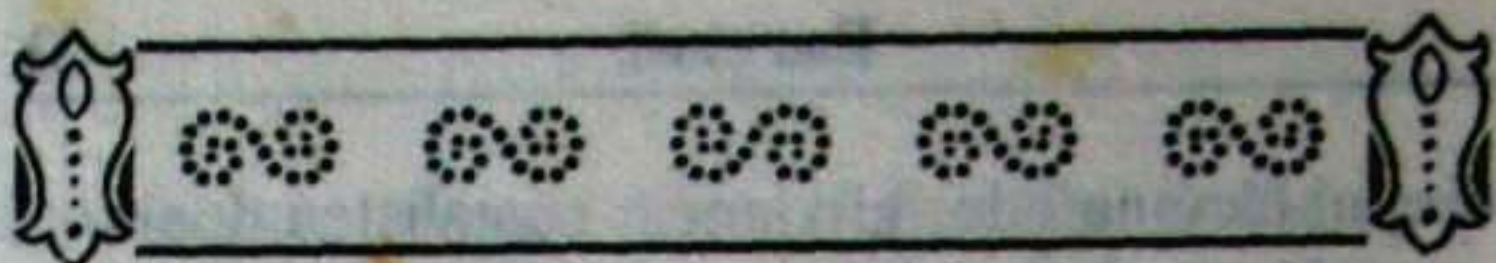
¿Ez al dok Asukoa?

—Berori lo dago oindiño, antza. Berorék esan gura daun Jimenez Asua ori... bada Jimenez Asua, baña ezta Asuko semea. Ta Asuen egon bé ezta egin iñoiz. Beti bé, *Asu-tik* baño *aza-tik* urago ibilikoa da.

—¿Zelan dok ori?

—¿Ori bé itandu? ¿Ezta gomutetan berori zelan Madrilen ikaslari batek igordi eutsan arpegia *aza* bategaz? Bañetxu batzuk egin genduzan ba.

(1955-ko Zezeilaren 12'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

VIII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

DON KITOTE TA GANTXO PANTZA

Don Kitote ta Gantxo Pantza, jayo-ostetxuan arturiko izenez, euron izenak erdizka esatea galarazota ezpadago, *Manu* da bata ta *Lezio* bestea.

¡Banan - banango mútilak eurak, ařayetan!

Ta euron ábizenak, ápeliduak, susmau izango dozuz, ¿e? Batarena erderazkoa izanik, euskerara biurtuta, *Estu* dala esan lei; ta bestearena, Txitxu argiaren eritxiz, euskerazkoa da, ta bere esakurea, sinifikasiñoa, auxe da, erdera garbian: «Tantos como berzas».

—¿Iru berbatan, Txitxu?— urten deütsat nik, baña ¿zer?

—Gitxiagotan ezin esan lei, jauna, bere antza kendu barik,—erantzun deust berak, eta bakean itxi bear.

Eurok, don Kitotek eta Gantxo Pantzak, eztaukie bakean egoteko asmorik, alkafegaz ta euron lagunakaz baño.

Zegaitik deituten yakon gurean don Kitoteri *don Kitote* ta Gantxo Pantzari *Gantxo Pantza...* arin esango leuke Txitxuk Bilboko frontoi baten, nai beste leku erazko baten, yan on baten ostean.

Alan nai olan, orainganik esan geinke don Kitote eztala *don Quijote* ta Gantxo Pantza eztala *Sancho Panza*.

Don Quijotek, beti edo geyenetan, bere atzetik erabilten eban Sancho Panza otzana. Don Kitotek, ostera, geyenetan edo beti, aurretik darabil berari zer egin esaten eta bidea erakusten (gúztiak argi ikusten ezpadabe bére), bere Gantxo Pantza.

Au egiaz da gantxoa edo kakoa. Ta gauza bitarako: sózialistak don Kitoten esanera ekarteko ta don Kitote bera bere esanera ekarteko; al izanik, lenengo, auxe yaditxiten dala.

Don Quijotek eta Sancho Panzak bide ezkeretik, okeretik, ez eben ibili gura izaten. Eskumataiak zirean.

Ónek, ostera, bestera jokatuten dabe.

¿Noiz-artean?

Jainkoak daki.

Alan nai olan, Gantxo Pantzaren yokoerearen bañi badakigu ta, orainganik esan geinke nok

irabaziko daun, *ezkefa gora ta ezkefa gora ta gora ezkefa*, don Kitotek eta Gantxo Pantzak eñ-agaz darabilien jokoan... azkenerantz.

Gantxo Pantzak.

Baña azkenean,.. ¡yakiña!,.. Jainkoak Berak. Zori ona, suerte ona, bere eskuan dauko Berak, eta eztauko tranparik egin bearik yokoa irabazteko.

MAIKOA EZTA NAIKOA

Gitxitan izaten da maikoa naikoa, bear dan baño lagun geyago maira batuten bádira.

Ta aóretxegaitik edo, Madrilgo Frontoi nagusian yana ta lana don Kitotek eta Gantxo Pantzak euki dabenean, yanera baño lanera lagun geyago batu dira.

Don Kitoten ta Gantxo Pantzan lana berba egitea izan da. Ta yanera eldu eztirean lagunena, euron berbea entzutea ta... eurok zer yan daben ta eurok diñoen berbeaz zer esan gura daben yakin barik bé... txáloak yotea.

.....
Baña bide okefetik gabiltz gu bé, aurki, ordu onetan, gura eztogula báda bére.

MAIKOA EZTA NAIKOA or goyan esan dogunean, agirakalditxu bat geure irarkola-langileai egitea izan da gure asmoa.

Ta ¡ja... egiten deutsegun polito polito!

¿Eztakizue, bañabantxuok, *maikoa* eztala *naikoa*? ¿Ez al dakizue, *maikoa m-gaz dala, naikoa n-gaz* izaten dala?

¿Bádakizuela?

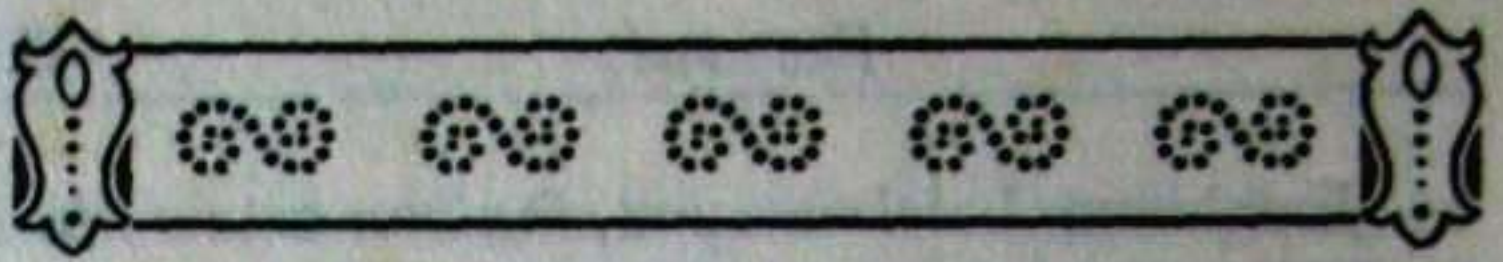
Orduan, ¿zegaitik imiñi dozue au olan?: *Ganera, yakin egik bart ez yoatala lorik egin, bost orduko loa gizonantzat naikoa doala Marañonek esan-añen, zelan neutzat maikoa (!) izan leye-tekean pentsetan.*

Txitxuk eta nik mayan eztoigu lorik egiten, oyan baño.

Mayan... lan edo yan.

Auxe da gure *programea*, mayan gagozan artean.

(1953-ko Zezeilaren 19'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

IX

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

SANTXEZ GERÁ, SANTXEZ BAKE

Zarata onik egin eban Santxez Gerák, Alpon-
tsogaz ministro izanikoak, Eépublika zorioneko
au ekañi-arteko egunetan.

Baña orain ezta asmaten bere zaratarik, bizi
báda bére.

Esan lei orain Santxez Gerá izateari itxi ta
Santxez Bake dala.

Badauko zeri.

Berak ain maite daun seme Eáfafaelek leku ona
atrapau dau Alponentsoren ministro izaniko beste
jaun andi baten ondoan ta...

OTXORIO GARIARTO EZTAGO IXILIK

Au bé Alpontsogaz ministro izanikoa edo izan gurakoa da.

—¿Otxorio Gariarto diño, jauna? Otxorioak badagoz Mugien bé. ¿Ez ete da ónen senidea, lengusua edo?

—Etxakiat orixe, Txitxu. Gauza bat, bai, baya-kiat: Mugieko Otxorioak éztoazala Otxorio ospetsu au besteko óspetsuak.

—Ori dan giñoko gánorabakoak bé ez. *Yo soy monárquico sin rey* Otxorio Gariarto órek baka-rik esan dau.

—Ganorea bayaukok, mutil, zeozetarako.

—Ez *monarkikoa* dala erakusteko. *Monarkikoa* báda, éregezaleak izan bear dau. ¿Ba zelan izan leiteke *monarkikoa* éregerik gura eztaula?

—Órek guztiok égiak dozak, Txitxu. Baña izan layeitikek *yo soy monárquico sin rey* esan eban orduan auxe esan gura izatea: *yo soy monárquico, pero no tengo rey*.

—¿Eztaukola? Itandu dagiskula geuri non dagoan bat, yazekoa..., ta arin esango deutsagu...

—Báda-ezpadan bé, itandu barik ez egiok esan..., beintzat Etxeres Kirogak yakiteko lekuan.

.....
Gatozan bañiro Txixu bañitsuak eten deuskun ari gozora.

¿Zer izan dogu gogoan?

¡A, bai, Otxorio Gariarto bé Alpontsoren ministroa izanikoa edo izangurakoa dala!

Goazan aufera, Txitxuk itxiten bádeusku.

—Ni ixilik nago. Olantxe egon bear eban Ma-
rañonek politikako gauzetan beti ta leku danetan.

—¡Txitxu, ago ixilik eu orain, Jainkoaren!

—Ixildu naz, jauna.

—¡Tirok ba! Otxorio Gariartori ekin yagiyo-
gun, eure baimenaz.

Otxorio Gariarto, ba, Santxez Bake lez *nes-
katoa* ekañi-arte, zarataka ebilen.

Baña Santxez Bake lez ezta ixildu.

Santxez Bakek legez, onek bé beronen seme
maite bat dauko bere bizi-modua *neskatoaren*
beste etxe andi baten ataraten dauna.

Ta eztago ixilik.

Bakotxak daki zelan yokatu.

Santxez Bakek uste dau, antza daonetik, bere
semea ondoen yagoten daula ixilik egonagaz.

Ta Otxorio Gariartok, oster, uste dau bere
semea berba egiñagaz ondoen ondoen yagongo
daula.

Esate baterako, Azaña beste lau urtean daon
lekuan egotea ondo izango dala esanagaz.

—¡Ófek, bai, mútilak,

yateko ópilak!

—¿Bértsoak botaten bé asi az, Txitxu?

—¡Ai, ugazaba, bértsoak baño beste gauzarik
bota gura neunke!

ORAKO U. G. T. OREGAZ...

Bařitsutxu dago gaur Txitxu gurea.

Baña parkatu bé egin bear yako gaur beste askotan baño geitxuago.

Izen andia ta ospe ikaragařia emongo deutsan zeregin astun bat darabil esku-artean ta...

Beronek emongo deusku beronen zeregin onen baři, asko zirikatu barik.

—Ta ¿zetan yagok eure bear ori, Txitxu?

—¡A, jauna, orixe berořeri esan-gurarik nago! ¿Bádaki zenbat esakura edo sinifikaziño atara leyozan U. G. T. ospetsuari euskera garbian?

—Euk esango dok, etxaukat neuk astirik ořetan ibilteko ta.

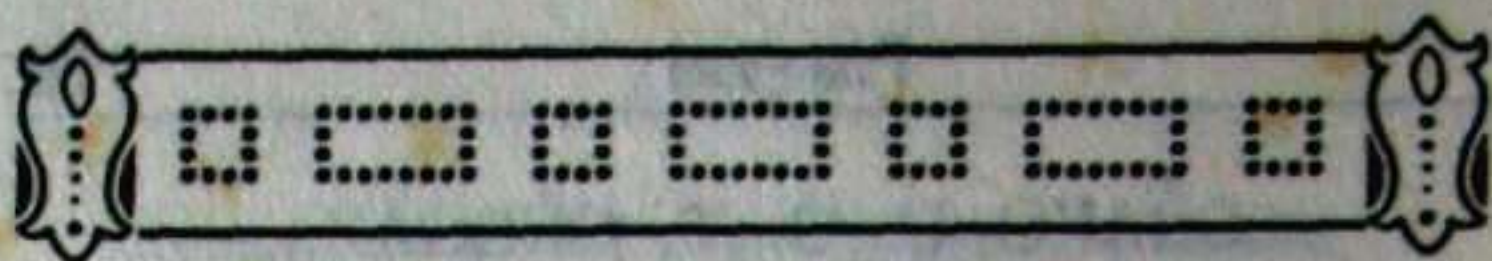
— Berořen parkasiñoaz, lenengo esango deutsat lenengo burutara etoři yatana; ta gero gé-rokoak.

—Ortik asi bear dok, lenengotik.

—¡Tira ba, jauna! Lenengoa auxe da: UZKARTI GAIKOTUEN TARATADEA.

—Naikoa dok, Txitxu.

(1933-ko Zezeřilaren 26'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

X

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

TXITXU GUREA, MADRILERA

Egunokaz ezta egon bakerik Txitxugaz, Madriler, bere katu Txurigaz, yoatalditxu bat egiteko baimena emon-artean.

Ta gaur urten dau arako.

Neure baimena artu ta gero... bere katu Txuri artuta.

¡Ez al dau beste katurik atrapauko bidean, arantzean ez onantzean!

Ba ori, on-antzean barik, txar-antzean ibiltea izango litzake.

TXURI, TXITXUREN KOLKORA

Eztau nekerik bape euki osteko katurik iñoiz, neuk dakidala, atrapau eztaun Txitxu zintzoak, uré-zalea baño ur-zalea geyago dan Txitxu txalogañiak, bere katu Txuri atrapatzen.

Baimena berari emon deusadanaz batera, Txuri bizkoñak yesañita egon dan lekura joan ta belauganera igon deutso. Ta belauganetik polito polito bere éskutxuak arkondarearen papañera botata, erpakaz kolkora-bidea bilatuten asi yako; antxe, kolkoan, eroan leikela bera ondoen ondoen ulertu eragiten deusala.

Ta Txitxuk antxe egin deutso lekua.

Madrilgo ateetan ariel-zaiñen batzuk (zeladoreen batzuk) ia an zer daroan itandu bádagioe, Gantxo Pantzarentzako pergamino lodi zabal bat daroala esango deusiela diñost Txitxuk, katuari atzeko óiñak mokor bien atzetik sartuten lagunduaz.

Ta katuak, au entzunik, bere bizileku bañetik burua atarata, ordurartean iñoiz entzun ezteutsagun lango bañe-santzo bat egin dau.

—Katuari grazia egin yeutsak, antza, eure esateak, Txitxu bañabana, -diñotsat bañaban oneri.

—¡A, bai, jauna! Onek guztia ulertuten dau.

—¿Guztia?

—Berbaz ez beste guztia daki onek, ugazaba. Baña ¿zer esan dot? Berbaz bé baki, nortzukaz esan bear ze. Bere lagunakaz, katu-lagunakaz,

zelanbestean egiten dau. Aofetxegaitik eroan gura dot Madrilerara, an berba egin dagian Otxorio Gariartoren katuagaz, katu ofen bitartez berofen ugazabaren bizi-moduaren bafi yakiteko.

—Baña, Txitxu, i ez ago ondo burutik. ¿Zelan jadtixiko dok Txuri ori Otxorio Gariartoren katu ospetsuagaz berbaz imintea?

—¿Zelan? Otxorio Gariarto zein etxetan bizi dan yakinda. Bein au yakin-ezkero, bakigu nora yoan. Ta yakin dagigun egun berean, gaubaz, Otxorio Gariarto bera Kongresoan daoan arteko ordutxu baten, bere etxearen atzetxura joan... ta antxe, iñok ikusten ez gaituzala, atarako dot kolkotik Txuri bizkor au (ta bafe egiten dau beronek), eta arik gorako zeregin gúztiak beronen ganera itxiko dodaz. Bai. Beronen ganera Otxorio Gariartoren etxeko teilatura igotea, ta beronen ganera beronek asmauko dituzan mañamiau egokiakaz Otxorio Gariarto beraren katu ori beronen ondora ekarte... ta katu beroferi, polito polito berba eginda, yakin bear direan gáuzatxuak erasotea.

—¡Olan izatekotan, tirok ba! Joan adi,.. joan zaiteze,.. ordu onean. Ta eutsie, neure baimenagaz, neure bedinkaziñoa. Ta eztagizuela artu, laguntxuak, ez arantzean, ez bertan, ez onantzean, Asaltoko praileen bedinkaziñorik.

BESTE KATU BAT AITATUAZ...

Madrilerara eldutea ta an gauza ain gañantzi andiko ofek egitea naikoa eztala ta, albait ariñen

euren elduerearen bafi emoteko agindu deusat Txitxuri, Txuriri bere bizi-leku bafiko atea ixi ta, geure bizi-leku onetako atea, kanpora urteteko, zabalduen asi danean.

—Emongo deusat, jauna: E. A. J. *Zazpiterdi*-ren bitartez. Eguaztenean, gaubeko amarterdietan, Jainkoak gura badau, konperentzi bat emongo dot, diñost *serio serio*.

—¿Konperentzia diñok, Txitxu?

—Bai, Jauna. Ta konperentzi ori entzun-ezke-ro, eztau bear berofek geyago ondo eldu gareala yakiteko.

—¿Itxiko deue gero konperentzi ori emoten?

—Gantxo Pantza goratuteko dala esango deusiet.

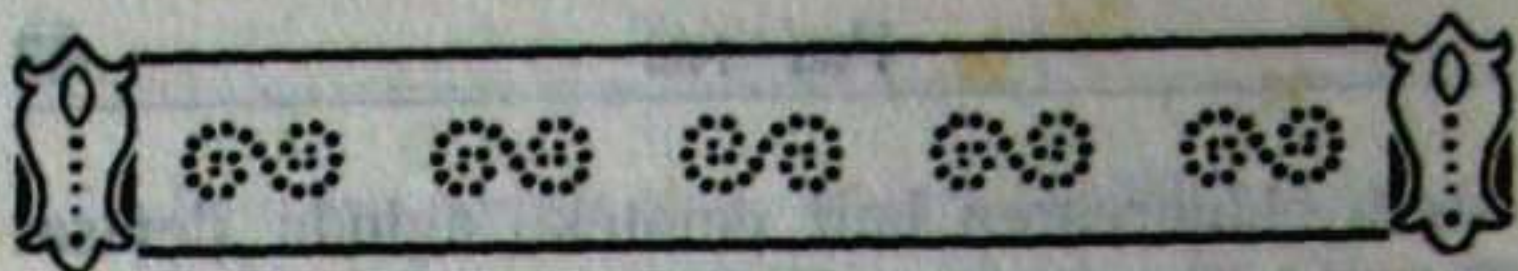
—¿Geirik badaukok konperentzi ofetarako?

—Bai, bat, jauna, ta ez makala be gero. Ona emen; ia zer deritxon: *El séptimo gato de Gantxo Pantza es oriundo de Artebakafa (Derio), de donde trajo a su abuela como recuerdo de su estancia en dicho lugar a raiz de una huelga revolucionaria.*

—Ondo yaok. Baña ezer entzuten ezpayoat...

—Ezer entzuten ezpadau,.. egin lei kontu amaitu yakuzala diruak, eta atzera etorteko lain batu-teafen, praile sartu nazala, ile beterako, Asaltoko praileen konbentu baten.

(1933-ko Epailaren 12'an argiratu zan).

FIRI-FIRI

XI

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

EZTIRA BIURTU, ANTZA

Txitxu gurea ta bere katu Txuri Madrilerera joan ziran lengo egun baten.

Beintzat, arako asmoz urten eben.

Ta ederto urten bé.

Aizea poparean daukiela.

Txitxuk, oiñez; ta Txurik, kolkoz.

Esan neuntsun úfean, irakurla maitea, arako urten ebena, zelan urten eben esan ezpaneuntsun bére.

Orain, zelan atzera biurtu direan yakin gura izango dozu zuk.

Baita neuk bé, adizkidea.

Ba oraindiño ez yataz agertu, neure aufera beintzat.

Eta sasoya badabe neure aufera agertuteko, etxeratu bádira.

.....

¿Okeñen bat ez ete yakie yazon an, Madriñ-aldean, gure Txitxu onari ta bere katu Txuri zintzoari?

Bildur bear, an txakur asko dago ta.

¿GALDU ETE DIRA BA?

Mari Motakoan oloak lez, agertu bálediz, *séna-leak* ónak daukiez.

Mari Motako au txorieñitaña zan.

Ta bere oloa be bai.

Bere etxean yayoa.

Neuk ez nebazan ezautu bata ez bestea, neure ámama bien ámamaren áldikoak zirean ta.

Baña Marik berak ondo ezaututen eban bere olo ori, antza.

Ba aldendu ei yakon bein, alango baten, berak igafi barik, mutil eñondariren batzun eskuz alde eginda, ta aldendu ta gero, ile-bete-gañenean bé, guztiz galdutzat euki barik, auxe esaten eutsien, seguru bé, Mari zuñak bere auzoko andra lagunai:

Séna-leak ónak daukoz,
agertu báledi.

Txitxu gureak eta bere katuak bé ezaugarí ónak daukiez.

Txitxuk berak iñok eztaukon lango oraiñen polit-polit bat dauko bere eskumako belafiaren zulo-ganean.

Ta katuak, Españako bandera zaíaren antzeko zertxu bat, bere kolore ta guzti, kokotaren erdi-erdian.

Aorixe zertxu ori eukiteak galdu ezpadau...

Asaltoko praileren batzuk ikusi bádabe geure katu ori ta eíparau badeutsie bere kokoteko zertxu óferi...

Ganera, lodi-samar bé eroan dituz kokotaren atzeko lepoa ta ínguruak eta... ¡jun!

¿Jun esan dot? ¿Jan bère ez ete dabe egin gero?

Dana dala, ziur esan neinke Txitxu éztala eto-riko bere katu ori barik.

Alan emoten dau ulertuten, bidean doazala, Burgosetik bialdu deustan telegramatxu onegaz:

Ugazaba, emen gaur au entzun dogu: Txorieñin euskera bañi bat sartu dala. ¡Bañabana!

Onako gure katu Txitxuk, au entzun-orduan, mañamiau gañatz bat egin deust kolkoan, bere asaírea erakusten deustala.

Ta esan deust, entzun dogun bañi au egia dala óñako gure «Gaceta» maite óñek bádiño, bera éztoala geyago Txorieñira.

Ba gurago daula bizi Katu-er̄in (Madr̄ilen), Etxeres Kirogagaz, Txoriēin euskera bañagaz baño.

Ta au neure katu maite au Madr̄ilen geratuten báda, baki, ba, jauna, neu bé...

EGUAZTEN-GAUBEKO KONPERENTZIA

Eguazten-gaubean, or, ámarterdiak inguruan, jo ta su ibili nintzan neure radio-tresneagaz, E. A. J. *Zazpiterdi*-ren bitartez, Txitxuk bere elduera onaren ezaugaritzat aginduriko konperentzi panpafoya entzuteko asmoz.

Baña ez neban entzun bere barbarik, neuk dakitala beintzat.

Ordu órétan entzuten neban berbeak beste batena zala emoten eustan.

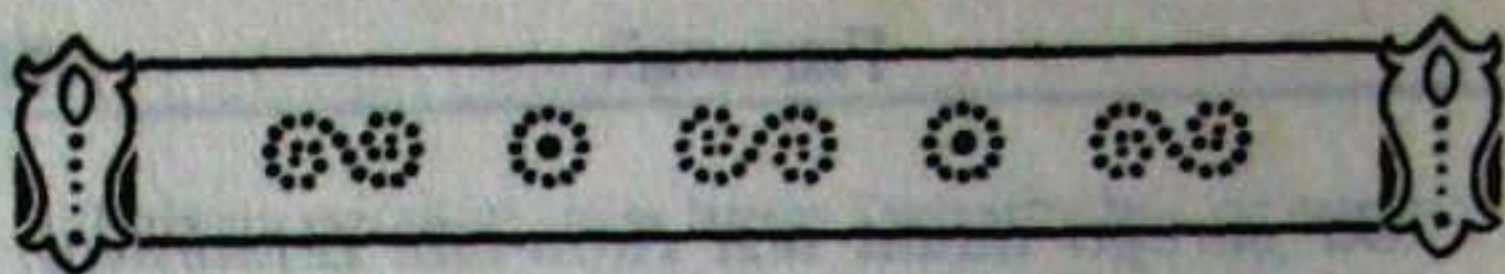
Izan leiteke, óraitiño, E. A. J. *Zazpiterdi* ori, beste askotan lez, moteltxu ibiltea.

Onenbesteko zoriona zañi izaten da E. A. J. *Zazpiterdi*-gaz. Ta auxe gogoratuteak emoten eustan itxaropen-apur bat.

Izan zeitekean Txitxuk andik berba egin ta bere berbea zan lez ona ez eldutea.

Kontsoletako modua daukogu, moduren baten, gogoraziño onegaz, E. A. J. *Zazpiterdi*-ri éskeñak.

(1933-ko Epailaren 19'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

AGERTU YATAZ TXITXU TA TXURI

Gaur eldu dira ona, euron etxera, Madril - aldetik izaniko geure Txitxu ona ta bere katu Txuri zintzoa.

Txitxu agertu yat lenengo.

Ta Txuri... gero. Txitxun kolkotik urten dau-nean.

¡Nire poza, biok neure aurrean ikusi dodazan orduan!

Areñegura - ezkerro, euron bañirik ainbeste egunean éztaukadala konturaturik, galdutzat euki dodaz, ta esan bé egin deusat Txitxuri, katua ná-giak ataraten ibili dan ártetan:

—Galdu azala ta egon nok ba, Txitxu.

—¿Ni galdu? Igarla txaña izango zan berori, jauna, galdu izan bānintz. Ba bein baño geyagotan esan deust berofek: *I ez az legofez galduko.*

—Bai, egia dok ori. Ta i, oraingoan, ez az yoan Madrilerā itxasoz.

—¡Ai, ugazaba, itxasoz ibilteko ez gara gauza Gantxo Pantza ta ni!

—Ik eztakik Gantxo Pantza gauza doan ala ez.

—Bai, jauna. Dakianak daki nor dan Gantxo Pantza; ta nik ondo dakit bein, Primo Riberan txakurakandik itxasoz iges egin gura izan eban baten, zelan ibili zan. Itxasoko zerak ez eban bera ondo artu, lodiegia dalako edo, ta bide-erditik atzera etofi bear izan eban Bilbora... Ta gero legofez egin eban iges, bapere zer barik, praile yantzita.

—Ikusteko mutila egongo zoan bera praile yantzita, bere buru muri (kalbo) ta bera-begirako begitxu biakaz. Baña itxi yayogun orain bakean...

—Jauna, itxi dagioela berak eta bere lagunak bakean praileai. ¿Ezteritxo kontua daukola, berak beintzat, praileai bakean itxiteaz? Praileak Españatik kanpora bota ta gero, iges egin bear daunean, eztau gauza izango praile - yantzia iges egiteko.

ZELAN IBIĪI DIREAN

Gantxo Pantzak ufengoan, iges egiteko, zelan yantzi bear daun yakitea Gantxo Pantzaren bururako itxita, andik, Madrīl-aldetik, eurok zelan ibili

direan esan dagistala eskatu deusat neuk, olango baten, Txitxuri.

Ba auxe ez geunke yakingo, Gantxo Pantzari beti ekinda.

—Ibili ondo egin gara, jauna, diñost berak, baña eztozu ezer egin.

—¿Eztozuela ezer egin?

—Egin bei kontu éztogula ezer egin; ba ez nik emon al izan dot, E. A. J. *Zazpiterdi*-ren bitartez, beroferi agindu neuntsan konperentzia, ez Txurik jeditxi al izan dau Otxorio Gariartoren katu ospetsuagaz berba egitea. Neure konperentzi panpafroya emon barik geratutea, ugazaba, oferi Txuri baraban oferi zor yako. Berbaz asteko yesari nanzanaz batera, yesarkeran, kili-kili neuk gura eztozuala egin deusadalako, edo berau, non gagozan begiratu barik, biderako eroan daun KILI-KILI liburu irakurten egon dalako, bare-santzo bat egin dau, ta... agur gure konperentzia. *Burlezar* nabilela uste izan dau bertako ugazabak edo dana dalakoak; eta onek baraban onek ez, baña neuk anka egin bear izan dot. Eta pozik, neure ankarik ez beste neure gauzarik galdu barik, au osorik eta estarian dodala, atea atrapau dodanean. Ta begiratu begio barabantxu oneri. Bareka dago oraintxe bé.

—Orain ez yaukok ba KILI-KILI-rik.

—Ez; orain, ZAPARADAK ETA. Egin deuskun bear txara eragiteko liburu bietatik bata naikoa dala, biak eroan dituz barabantxu onek.

—Eta ¿Otxorio Gariartoren katu ospetsuagaz ofek berba ez egitea zegaitik izan dok?

—Ezbear andi ofen efurik eztauko iñok, jauna. Igon dau onek ganoraz Otxorio ganorabakoaren etxeko teilatura, ta mañamiau égokiak egin bé bai zelanbestean; baña, katu ospetsuaren orde, bere atezaiñaren katuak urten deutso, ta emon deutso ulertuten, katu-euskera garbian, bere ugazaba nagusi ganorabakoaren katu ospetsu ori gaixorik dagoala, gripeagaz,... ta éztagoala iñogaz berba egiteko tayuan; ba, ugazaba nagusi ganorabakoaren antzera, burutik egiten daula...

—¿Osatu dala yakin dagizuenean bañiro atzera yoatekoan geratu zarie?

—¡Ez neu ortan ortan! Dóala berau bakañik, barbarik emon bádau.

—Yoango nintzakek neu ba, astia ta modua baneunkozak. Eta bertan geratu bé...

—Ez beite yoan, ta ara bé gitxiago bertan geratu... Entzun bei or zoro batek zer diñoan kanta-soñuan.

—¡Ixilik orain, katua! ¡Entzun zuk bé, Txuri, zoroak diñoana!

.....

¡Ai, ene Jaungoikoa!
 ¡Zeruan bánengo,
 ez nintzake geyago
 mundura etofiko!

.....

—Eztok zorakeria ori esatea, Txixu.

—Zorakeria bai izango litzake, ugazaba, bero-

fen aboan, gáuzak aldatu-artean beintzat, auxe esatea:

¡Ai, ene Jaungoikoa!

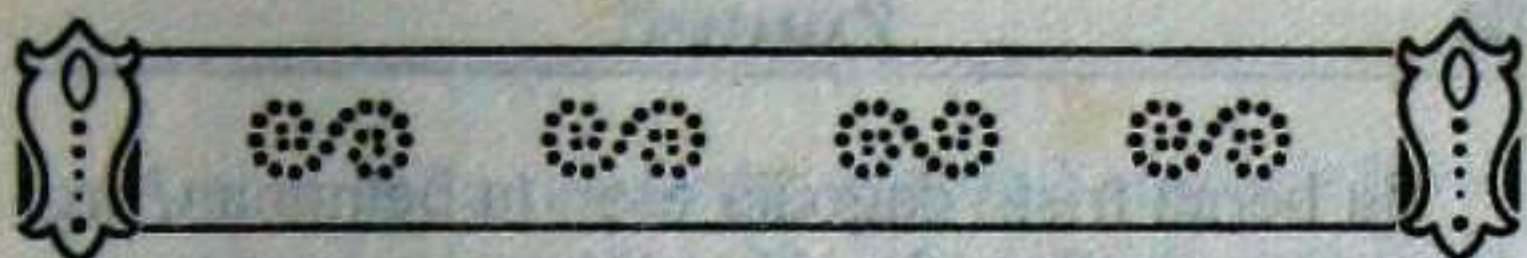
¡Madrilen bánengo,

ez nintzake geyago

Asura etoriko!

—¿Asue aitatu deustak, Txitxu bañabana? Badakik bañabantxu oñek, neure biotzari entzunda edo, Asura geyago ez etorteko promesik egin ezin nayeikena neuk... ez Madrilen, ez Murtzien.

(1933-ko Epailaren 26-an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XIII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

MATXALEN, EZKERTA¹RAK ETA TRENA

Leíousen eritxian, antza dagoanetik, Érepu-
blikea triste dago.

Gauza tristea bada, ba, triste egotea, beti bé,
triste dagoanantzat... Triste dagoanantzat beran-
tzat eta bera maite dabenentzat.

Gauzea argi dagoala esan lei, tristetuteko
gauzea báda bére. _____

Beste gauza bat bé badakigu, Leíous zuíari
éskeñak.

Érepublika triste onek beronen andra-izena
daukola.

Ta *Mátxalen* dala beronen andra-izena.

Ba berau triste dagoala esan ta beingoan, argi ta garbi esan dau: *La Magdalena no está para tafetanes.*

—Mátxalen Oriubelgoñi izango da, ugazaba.

—¿Oriubelgoñi? ¿Zegaitik, Txitxu?

—Bere yágolak ezañi deutsiezan iru koloreakaitik.

—Pilosopo andia az, mutil; baña ibili adi arduraz ta kontuz... olango pilosopokeriakaz, laprast egin barik.

—Yausi ezik...

—Aortxe yagok untzea gauza askotan: laprast egin eta ez yaustean...

—Egi andia ori bé. Alan egon leiteke bat edo bat bultz egiteko bé ta...

—Ta... ta, ta. Gayoazan orain beste gauza batera, beti baten egon barik.

Txori-eriko aita on batek, beste beañik ez eukanean, bere emaztearen eskutik artuta, eurok ain maite eben amar-amaika ilebeteko semetxua, amar edo amaika ilebetekoa berau zan artean, zañi bé zañi iminten ei eban bere belaun-ganean, ta, bera belaunagaz gora ta bera darabilela, auxe kantatxu au kantaten ei eutsan:

¡Nire semea, semelote!

Martien dauko urte bete.

Beste Martien, beste bete.

Ta orduen bére... semelote.

Ainbat bidar kantauko eutson Lefousek berak ain maite daun *neskatotxu* oferi, orain urte beterrartean, bere belaun-ganean artuta, Azañak eta itxi báleutsie, Txoriefiko aita on ofen kantatxu au jakiñik, kantatxu onen antzera, au beste au:

¡Nire neskatoa, neskatote!

Aprilean dauko urte bete.

Beste Aprilean, beste bete.

Ta orduen bére... neskatote.

Eztakigu gaur zer kantauko leuskion.

Baña... itxi dayoegun onei gauzoi, ta goazan beste gauza batera.

Treanean yoan geintekez, gura izan-ezkero.

.....

¡Oía or Norteko trena!

Aortxe egin ezpagei bijatxu bat Baladolisera, Zuzentasuna ta Azkatasuna, (erderaz, *Justicia y Libertad* izena daukien neskato pánpañoyak), alkaferi éskuak emonda, zelan dabiltzan uri ofetako kaleetatik ikusten...

.....

Uri ofetan, domekan, ikaslari (estudiante) katoliku batzuk, eskubiderik (deretxorik) ete daukien ondo begiratu barik, jaurlariaren baimena, gobernadorearen permisoa, bádaukiela ta, paper batzuk zabalduten asi zirean.

Eta uri berofetako ézkertarrak asafatu egin yakiezan.

Arazoyaz ta, ez eutsien ondo eritxi ikaslari kátolikuak páperak zabalduen kalerik kale ibilteari.

Anditxua egin bé egin dabe ikaslari katolikuok.
¡Kalerik kale ibili bear dabela euron páperak zabalduen! ¡Eztago *deretxorik!*!

Teilaturik teilatu, bera yausteko añisku-apur bategaz, ibili bálira,... ¡tira!,.. baña ¿kalerik kale?

Ikaragañizko zórakeriak egin dituez gero ézkertañak, ikaslari kátolikuak egiñiko sentzunbakokeria ikusiaz artu daben suagaz.

Bai, ba.

Orain, ondo izango litzake ara gutariko bat yoatea, ezkertar *añazoizaleok* euron amuñuaz egin dabezan zórakeriak ikusi ta gero, Zuzentasuna ta Azkatasuna pozik ete dagozan yakiteko.

.....

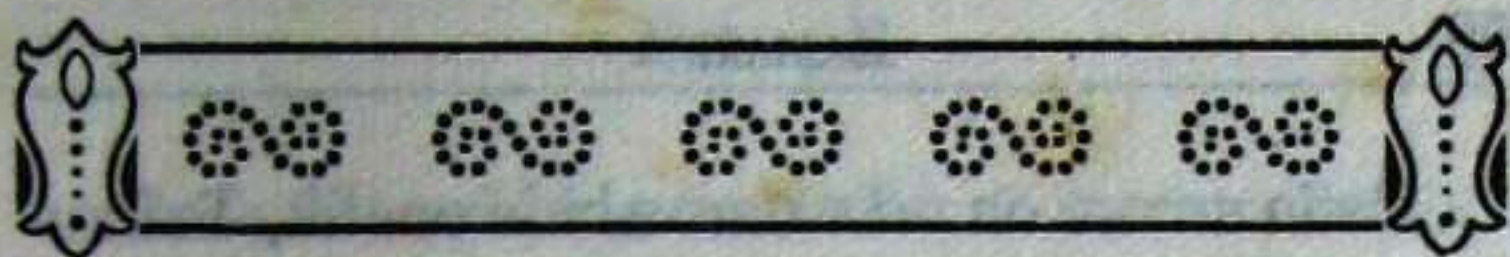
—¿Yoango gozak, Txitxu?

—Bai, jauna, Norteko trenean. Norteko trenak jentea merke darabil, antza.

—Orain etxagok merkerik ezer, mutil.

—Ba neuk diñotsat beroñeri, ugazaba, Norteko trenak ikaragañian izan bear daula merkeak, Gantxo Pantzaren ardurapean dagoanetik gora. Igazko Zezeilean baño... bost miloa ta laureun mila peseta batu ei ditu gitxiago aurtengoan.

(1955-ko Jofailaren 2-an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

—
XIV

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

¡EZ GALDU UMORE ONA!

Gazteak gogoa zoro da esakunea.

Ta zoro bé zoro daukie, antza, euron gogoa egunokaz Bilbon espetxeratu (kartzeleratu) direan nazionalista gázteak.

Espetxean dagozan ártean jan barik egon bear dabela erabagi dabe.

¡Ori dok umorea!

Benetan erakusten dabe umore ona nazionalis-
ta gazteok.

Baña umore on ori eztaoe bide onetik, Txitxu-
ren eritxian; ta, egia esan, neure eritxian bére ez.

Arerioai bakarik baře eragiteko bidetik daroela
uste dogu geuk, Gantxo Pantxak ezetz bádiño
bére.

Umore ona daukonak ondo egingo dau, beti
bé, umore on ori yagonagaz.

Jan barik luzaroan dagoanak, bařiz, gatx euki-
ko dau bere umore ona yagoten.

Umore txafa bai yagon lei yan barik eta edan
barik bé.

¡Egizuez, gazte umore on-zaleok, zeuron umo-
re ona ez galduteko móduak!

Zeuen arerioai kontsejurik eskatu barik.

¡Umore onak, gazteak, bere *entxufetxu* ona be-
ar dau, Korderontzako dának itxi barik!

Polito erakutsi eban egi andi au, Tapia olerka-
ri ařikalariak baño auřeratxuago, olerkari sentzun
andiko batek, *entxufe*-izenik aitatu barik baña,
egi andi berau esangurako berba osasungarı one-
kaz:

Mens sana in corpore sano.

Mens sana. Auxe lenengo.

Aonetan dauko umore onak bere lenengo bizi-
bide nausia.

Baña au eztau naikoa.

Bere *entxufetxua* bear dau: *in corpore sano*.

Ta *entxufetxu* au eukiteko, eztago *sano* jan-bearik; baña bai bada bear-bearekoa gosea kenduteko beste jatea.

Ganera, konturatu bear dozue, gazte umore on-zale euskera-zaleok, *biziak bizi-lan egin bear daula*, euskerazko beste esakune jakitun batek diñoan legez.

Ta ez aitzu beste esakune euskerazko batek auxe diñoala entzun gura dabenentzat: *norberantzako ezтана ezta iñontzako*.

Alan da ze... norberaren ta norberataren bareantzako bé ez.

Gauza *serioa* da umore ona yagoteko euki bear dan ardurea.

TAPIAREN TAPEA

Madrilgo Tapia olerkari afikalari ospetsuak, Érepubliketa bere bertsoetan goratu-gurarik, ainbeste bada-ezpadako bertson artean, iñoiz aitzuko ez yakun bertso *panpañoi* au yaurtin euskun:

*¡Qué bien, qué bien, qué bien
va el tren, va el tren, va el tren!*

Baña, antza daonetik, orain *tren* ori berak gura daun lez eztabilelako, edo bera berak gura leuken lez eztabilelako, edo gauza biokaitik, itxi dau bere

bértsoak jaurtiteko artuta euki daun luebana,
trintxerea.

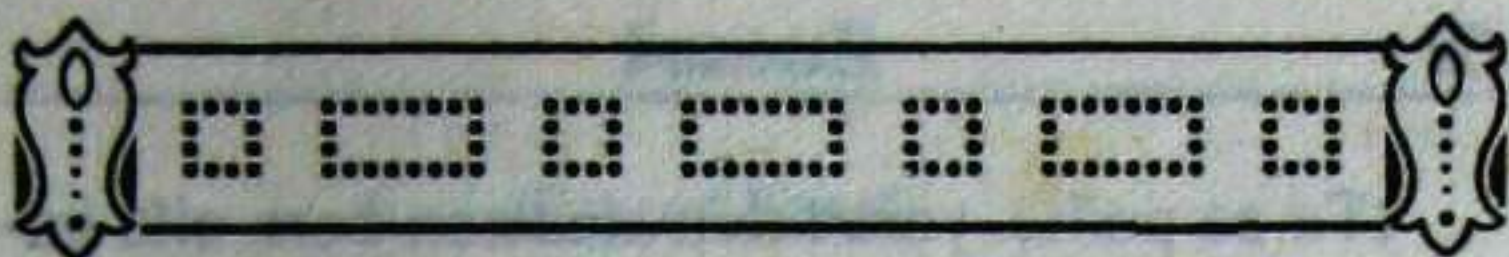
Zati baterako, ain ondo irabazita daukon atse-
dena bere buruari emoteko itxiten deutsalara bere
bertsozko lan oferi diño berak.

Baña Txitxuk ezteutso siñistuten.

Ta, bere antzera, bertsoan diño beronen eritxia.

Auxe da Tapiak gaurko
topau daun tapea
estalduteko *trenak*
topau daun topea.

(Au, zerbait geyagogaz, 1933-ko Lorailaren 7'an
argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XV

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

OTXORIO TA BERE SEME POLITA

Bein baño geyagotan esan leyo Otxorio Gariartori, berak ain *polit*o egiten dituzan gáuzak ikusirik:

—¡I az semea!

Baña bere semea ezta bera.

Bere semea Otxorio Polit da, *ondradamentean*, Gobernuari ta Eépublikeari lagunduteko.

¿*Otxorio Polit* esan dot?

Bai, aurki.

Otxorio Florit ei da, baño politago dala ta, *Otxorio Polit* deituten deusagu Txitxuk eta nik.

¡Ta ze polito yañaituten deutson bere aita ganorabakoari!

Edo... onek berari.

Alan nai olan, biak bé... eztira txáíak Gobernuaren ta Eíepublikearen opilari su egiñagaz euron etxeakoari su egiten.

—Jauna, itxi beist niri bertsoan esaten berofek ofekaz berbokaz esan daun guztia edo geyena...

—¡Tirok ba! Baña kontuz ibili adi, eure buruari egurik batu barik. ¡Eurok etxe-kalte éztozala esaten asi ta, eu etxe-kalte biurtu barik, kontuz ibili, Txitxu! Etxeres Kiroga ospetsua Españan yagok oindiño.

—Badakit, jauna. ¡Jaungoikoak yagon gaizala, ugazaba! Or doa bolea. Emeretzi egiten ezpadituz bé, katxiña aparauko dau úrean.

Otxorio Gariarto
ta Otxorio Polit,
etxe-kalte eztiran
aita- seme bi,
alkaíen antzean
su ta gar dabiltz,
Eíepublikearen
opil onari
su egiñaz, su egiten
etxeakoari.

Erepublikoak

baukoz lagun bi
 oreakaz gaur; baña
 biar edo etzi,
 ikus dayenean
neskatotxu ori
fi dagola..., biok
 eingo deutse *fit*.

TXITXU, KONPLOT BATEN SARTUTA

¡Neuri ezer esan barik konplot baten ezta sartu ba Txitxu gurea!

Oraindiño eztozuz ikusteko gúztiak ikusi.

Ta ¿zer ikusi bear ete dogu?

Auxe yakiteaŕen deitu deusat ointxe Txitxuri berari neure ondora.

Ta itandu bére egin deusat.

—Esaik bene - benetan: ¿zer darabilk egunokaz?

—Nik, jauna, soñeko jantzia ta lantzean zigafo bat edo beste. Orain fumetan bé ikasi dot eta.

—¡Sasoí onean, aŕanoetan!

—Oraingoan fumetan yakitea ondo etoŕiko yat.

—¿Zetarako?

—Geure *trunfo*-egunean txápliguak (bólanderrak) botateko. Txapliguari zigafoagaz emoten ei yako sua ondoen ondoen.

—¿Zelango *trunfoa* dok gogoan?

—Bilbon aste onetan irabaziko doguna.

—¿Nortzuk?

—Geure eskuz, geure buruz asmauta daukugun bear zaratatsu bat egingo dogun euskalzaileok; eta geure bitartez, berofek eta beste euskalzale guztiok. *Golpea* emon bear dogu, ugazaba.

—Emon barik, artu egin ezpazengie gero...

—Ezpei euki bildufik. Zuf gabiltz. Atan bé ni. Badaki berofek ni kaikutzat iñok ez naukana. Ba, geure *plának golpe* ofetarako berbatuta daukodazan lagunai aitatu bear deutsiedazan eskutizetan, *Kaiku* iminten dot neure firmatzat. Eta noizik-beiñean, póliziakoak igarten gatxago euki dagien, aolantxe: K. I. Q.

—Asti gitxigaz nayagok eta, esaik arin zer egingo dozuen.

—Berba gitxitan esango deutsadaz geure plának. Lenengo, biñan-biñan, ordu bat-baten, Bilboko liburu - denda guztietan *atrako* - antzeko bat egin, éuskerazkoak edo látiñezkoak eztirean liburu gúztiak liburu-denda bakotxaren aúrean eukiko dogun autoan edo kamioyan sartuten doguzala. Gero, euron liburuakaz, autook edo kamioyok Artxandara eroan, liburu-dendariai... ara dátozala kobretan esanda. Ta antxe, liburu guztioi, pilo baten imiñita, txapligu-otsean, sua emon. Ta ére guzti-guztiok, antxe. Bilbok eta Txorieñik ikusi dagien euskereagaitik zelan geu éfeten garean.

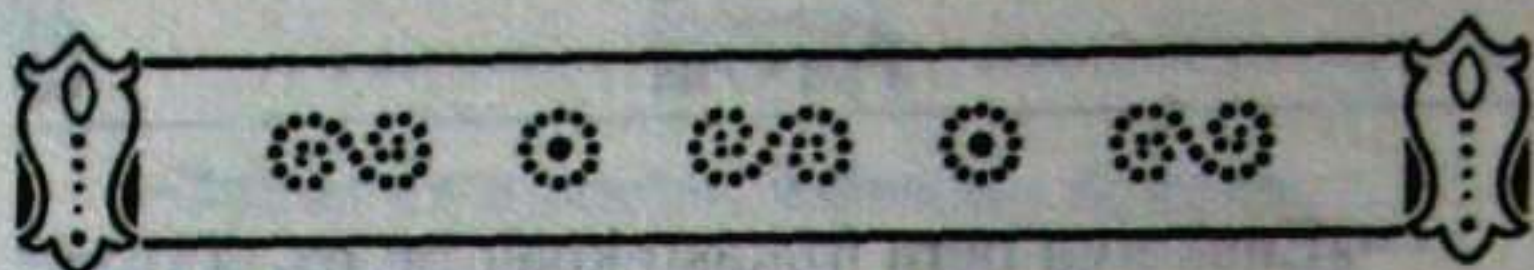
—Pilo ofetatik erderazkoren batzuk apartauko dozuez, ofaitiño, surik eurai emon barik.

—¡Batxu bé ez, ugazaba!

—¿Euskerea bera irakastekoak bé ez, Txitxu?

—¡Ai, ólangoak, bai, jauna! Etxe-kalte ez gaitetzan izan. ¡Bear ona egingo geunke geure GRAMÁTICA VASCA ta efeagaz! Parkatu bei, ugazaba. Ta ixilean euki bei *gauzea*, berak geure eskuz zarata egin-arte.

(1933-ko Lorailaren 14'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XVI

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

GANTXO PANTZA TA BERE ZORITXAÑA

Gantxo Pantzak diskurtso bat bota deutsie bere eritañai Obiedon, lengo domekan.

Dirurik ez deutsie bota.

¡Tira! Euki bé eztauko dirurik berak olan, bota, erabilteko.

Diruaren orde, antxiñako bere zoritxañaren górantziak emon deutsiez.

Gogoan daula esan deutsie berak *serio serio* zelan zoritxañak bultz eginda etoñi zan andik ona, geure ártera.

Zoritxar ori albo batera zelan bota al izan daun esatea uñengo baterako itxi dau.

Ezin siñistu dau Txitxuk Gantxo Pantza ori ona bere zoritxañak bultz eginda etofi danik.

Onen eritxi argalean, Gantxo Pantza bera baño apur bat argalagoan, ezin izan leiteken gauzea da zoritxañak bultz egitea zoritxañak berak bere eskutik dakañen moñoyari.

Ta Txitxurentzat argi dago zoritxañak bere eskutik ekañi deuskula moñoi polit ori.

Yakingo da biar-etzian zelan sartu zirean emen Gantxo Pantza ta bere zoritxaña.

Baña, Txitxuren ustez, Gantxo Pantza emen sartu zanean bere zoritxaña bé sartu zala berton, beragaz batera, egi andi bat da.

Ta, baita bére egia da... aspalditxuon batera eztabiltzana.

Bera ona ekañi eban zoritxaña aspalditxu onetan zabal dabil geure ártean, baña berari ukutu barik.

¡Ai, bera ona ekañi eban zoritxaña bera barik etofi balitz!...

Auxe esan dau Txitxuk ointxe... sispurutxu baten erdian.

Oraindiño geyago bé esan lei aurki ta jañaitu daigun auñera.

Gure eritxian, Gantxo Pantza ona ekari euskun zoritxar *peste* ori geutzat, bera edo beratafak ez gareanontzat, da *zoritxafa*.

Baña berantzat beintzat, eta aspalditxuon beinik-bein, munduan zoriona egiazkoa izan leiteken bestean, egiazko zoriona da.

Bera ona ekañi euskun *zoritxar* ori, askontzat *zoritxar* egiazkoa dan berori, aitatu ta ospatu ta gero, Gantxo Pantza zorizkoak buruko yoan baten antzeko bat izan dau.

Ta aratiñik yausten asi da.

—¿Ta ezta yausi? ¿Ezta trageu bein?

—Txitxu, ez adi estutu.

Yausten asi ta gero, zutundurik, góra ikaragafi bat yaurtin dau, seguru bé.

¡Biba la República! esan ei dau góra oñetan.

Aoñetantxe bé suertea euki dau.

Aratiñik yausten asi danean bere alboan egon direan adizkide batzuk artu dabe euron besoetan, ta zorizko besootan artu daun otsagaz saltu andi bat egin dau bere gorputzak, eta saltu oñen indaragaz urten dautso ain indartsu osterantzean malktxuago urtengo eutson góra zarata andiko oñek.

Eta *górearen* indañetik neurtuten báda Eñepublikeaganako maitetasunaren indaña...

Naikoa esan dogu úñean.

—Berofek bai, naikoa esan dau, geyago esateko gogorik ezpadauko; baña nik...

—¿Ik zer?

—Nik kóntuak eskatuko neuskioz oferi mofoi oferi. Lenengo lenengo, ia zegaitik eztaun esan, ondo ikasita dauko ta, arako beñola liburu baten idatzita itxi eban esakune egoki au: *Buruko miñik ez*. Buruko yoan baten osteko onaldirako ¿zer esakune egokiagorik ori baño?

—Txitxu, ori baño inportantzi geyagoko konturik bayaukok.

—Baña dának eskatuko neuskioz nik banan-banan.

—Orain ez yagok astirik, Txitxu.

—Ástoak bai, asko, España zabalean.

(1933-ko Lorailaren 21'ean argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XVII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

MITIÑA, MOTIÑA TA MUTIÑA

Beti bé, agrario-izeneko zérak zer direan ondo dakie eurok,.. agrario-izeneko zerok.

Alan nai olan, eztira eurok *zero a la izquierda*.

Zero a la izquierda éztireala... naikoa argi erakutsi eben oraintsurengo botaziñoetan.

Ta *zero a la izquierda* éztireala naikoa argi orduan erakutsiteaz asetuz ez ta, orain mitin nausi ikaragafi bat emon gura izan dabe Bañadolisen.

Mitin nausi ikaragafi oregaz bañiro bé eurok *zero a la izquierda* éztireala erakusteko.

Beti oretan: eurok *zero a la izquierda* éztireala erakusten.

Ori da ófen yokoa.

Ta sósialistak oferi yoko oferi ezteritxie ondo. Afazoyagaz.

Ba yoko ofetan eurok eztabe olgetan bape.

Apur bat geyago olgetan dabe euron entxufe-yokoan.

Ta ofetxegaitik, agrario-izeneko zeroi euron yokoa galazoteafen, inon direan zémakuntzak egiten asi dira.

Mitiña agrario-izenekook egiten bádabe egin, eurok-o...

Ta Etxeres Kirogak esan dau:

—Kapas kapas dira ónek *motiña* egiteko. *Mutiña* agindu dagiogun Agrario-izeneko Alderdiari, *mitiña* galazo dagiogun, beste Alderdi onek *motiña* egin eztagian.

KARLISTAK DAUKIE ERUA

Napañoako karlistai otu yakien, akordau yakien, egun zorigaiztoko baten, Estelán mitin bat egin bear dabela.

Albait lagunik gitxien batutea gura leukiela esan barik.

Eta beste egun zorigaiztoagoko baten, il onen 21-ean, egin bé bai *mitiña* lagun-pilo ikaragaí bategaz. Lagun laégaz, ¡kontxo!

Ta, ¡jakiña, Joakiña!, Etxeres Kirogak egin bear zeozer, agrario - izeneko burugogofekook egin eztagien bardin, aolantxe, lagun laégaz, euron *mitiña*.

TA ORAIN TXURI... ZER-EGIN-EZEAN

Txitxuren katu ospetsua, geure Txuri, lagun gitxigaz ibilten zalea, Otxorio Gariartoren katu entzutetsua errepublikanotu egin zala entzunik, katurik géyenak errepublikanotu direala ta egoan.

Ta zer-egin-ezean pareu zan.

Ta olantxe, zer-egin-ezean, zer egin eztakiala, egon zan egun batzuetan.

Olango baten, ofaitiño, Txitxuk erpetara yaurtin eutsan afain bat yaten egoala, konturatu zan bera zalea dala lagun gitxigaz ibilten, ta, bere zaletasunaren erara yokatu gura izan-ezkero, ondo izango daula nondik lagunik gitxien dabilen yakitea, berak bé andik yokatuteko.

Ta onetan egoala, laster entzun eban, bera bila ibili barik, berak yakin gura izan ebana.

Alboko etxe baten, batabatek auxe esan eban berak entzuteko eran, besteren bategazko eztabaidan:

—¡Karlistak lau katu baño eztozak!

—Ba nigaz, bost—erantzun eban berak, eztabaidakoak entzun ezpaeutsien bé. ¡Nigaz, bost, esan dot! Baña, kontuz... Askok geyago ez gaitezala izan.

Ta orain ikusirik askok geyago direala bera ta bere lágunak, katu, gizon, andra, neskatila, mutil ta ume, naste geyago barik, bañero pareu da zer-egin-ezean.

Alan nai olan, karlisten kontrario eleuke izan gura.

Obeto esateko gauzea, dan lez ta euskera garbian, eztau izan gura karlisten arerio... bizi dan artean.

Ta eleuke il gura Madrilerá Txitxugaz beste joatalditxu bat egin barik.

An igora Ére..! (beste Ére... bat), Txitxuren santzoen artean, berak al daun eran, indartsu indartsu esateko.

Esan lei Txurik burua bere lekuan daukola.

(1933-ko Lorailaren 28'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XVIII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

MAZIARI, MAZIA

Mazia Madriñ-aldetik dabil egunokaz.

Ta Gantxo Pantzak apari bat emon deutso uri atako yatetxerik dotoreenetariko baten.

Eurok bé dótoreak dira ta..., ezta mirari.

—Ta aparía bera bé olangoxea izango zan, ugazaba: dotorea. Dotorea baño geyago izan ezpada...

—¿Dotorea baño geyago, Txitxu?

—Bai, jauna. Dotore-dotorea.

—Izango zoan, bear-bada.

—*Bear-bada* barik, ugazaba.

—I ez az egon an, Txitxu.

—Ni ez naz egon; baña Gantxo Pantza bera egon da, antza, apari ofetan,... ta Gantxo Pantzak apari ofetan, Maziarentzako guztia itxi barik, lotseáfen bé, yango eban berari *tokaten* ekiona. Ta berari *tokaten* yakona, beti bé, yateko kontuan, dotore-dotorea izan deiten móduak egiten maisua da ta...

—Orduan, ire eritxian, ez yagok iñori itandubeárik apari ori dotore-dotorea izan ete doan ala ez.

—¡Ez orixe! Beste gauzatxu bat bai itandu lei, berofek báderitxo...

—¿Zer?

—Apari dotore-dotore ofetan, apariko kopau gozoen ártan, Gantxo Pantzak berak Maziari berari zelango *mazia* bota deutson agora.

¿OTXORIO GARIARTORI, MAZUA?

Eíromanonesen seme Albarok, bere aitaren izenekoak, Otxorio Gariartori, mazia barik, mazua yaurtin deutso.

Mazua edo... *ma-gaz* asten dan beste gauza bat.

Makilea edo antzekoa.

Makilakada-antzeko onik yaurtin deutso.

Bat... polita bé polita jaurtin deutso, «Monárquico sin Rey ta católico sin Dios» dalako zera emoten daula esanagaz.

Ta beste bat bé yazekoa, auxe egiten daula

arpegira boteaz: «uso constante del *vaso*, llenándolo primero en el *grifo* de un régimen y luego en el otro».

Makilakada gúztiak banan-banan esateko astirik eztaukogu geuk, irakurlea, eurok artuteko astia Otxorio Gariartok berak euki bádau bé.

Alan nai olan, Otxorio Gariarto ori ondo *markauta* geratu dala esan lei.

Baña... *markarik* andiena berak egin dau, berak erabili daun yoko politagaz.

¡Olango *markarik*!

TA ¿SOSIALISTAI... ZER? ¿OSTATUA?

Barikua da gaur.

Gaur zortzi lez.

Ta atzo, eguena izan dan atzoko egun zorionekoan, érepublikanuak, érepublikea ta sósialistak ondo ezaututeko zio edo motiboa daukon diputadu érepublikanu batek (óretarako da radikal-sosialistea) auxe esan ei deutse Madrilen, askok entzuteko lekuan, bertan egon direan diputadu sozialistai:

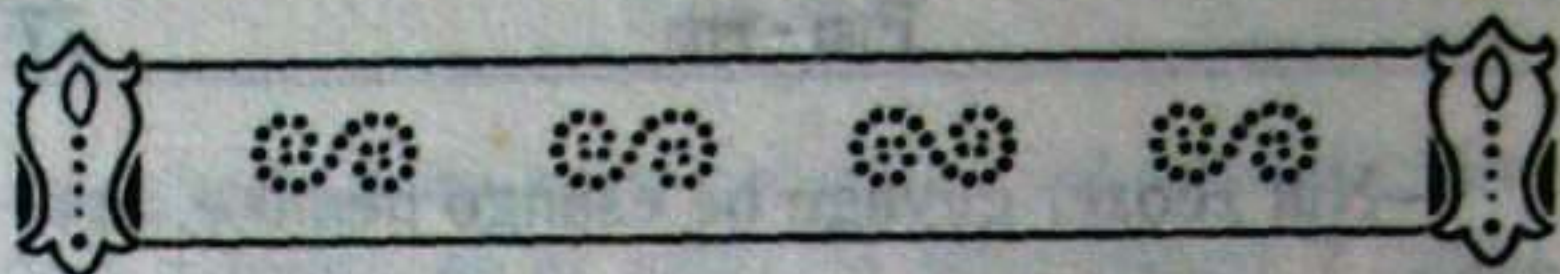
«Los republicanos debemos ser dueños de la República, y no vuestros pupilos.»

Jaun óren eritxian, érepublikea *ostatu bat* da, érepublikanuak, *óstatariak*, eta sósialistak *ostatuaren yáubeak*.

—Nik zeozer geyago bé esango neunke, ugazaba.

—I ago ixilik, Txixu, kontu onetan, bádaezpandan bé, Etxeres Kiroga ospetsuak Españatik alde egin yoala entzun-artean.

(Au, zerbait geyagogaz, baña orain geitukoa barik, Txixuri aitzu yakon egun baten argitaratu zan).

FIRI-FIRI

—

XIX

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

EZTA EDOZELANGOA

Azañaren Gobernua bai ilgo ez ilgo ikusi nebanean, Txitxuk ez ainbeste, baña neuk burua estu ikusi bear dodalako gogoña ikusi neban edo euki neban beintzat.

Ba beingoan susmau neban gobernu ori, bai ilgo ez ilgo egonik, laster *krisisean* agertuko zala.

Ta Erepublikantzako bere gobernua krisisean agertutea lantegia báda, neutzako ezta lantegi txikia krisis-izeneko gauza ori aitatu-beaña, erderazko izen baragañi ónek esan gura daun berba euskerazko bat erabiliáz.

Gogamen ónek buruan daukodazala, auñean euki dot zabal zabal, yesarleku baten yesarita,

Txitxu zorizkoa, Gobernua krisisean dagoala entzun dodan orduan.

Ta atzekoaren begira egon barik, beroneri itandu deusat:

—¿Zelan esango yoaguk *crisis* euskeraz? Esateko ordua eldu dok, Txitxu, ta ez yakiat. ¡Au dok estualdia!

—Aorixe da *krisisa*, ugazaba, iztegi baten irakufi dodan lez báda.

—¿Zelango aorixe?

—Bai, jauna, aorixe: *estualdia*. Alan da ze, ezbeite lafegian estutu. *Krisisa* esateko, *estualdia* esan bei, ta bakea.

—Baña, Txitxu, *krisisa* eztok izaten edozelango estualdia.

—¡Ez beite ito titera bete urean! Euki bei kontuan Eírepublikearen gauzen *krisisa* bé éztala edozelangoa.

BÁDA-EZPADAN BÉ, KONSULTATXU BAT

Oraingo *krisisa* edozelangoa éztala yakínik, ondo izango dala zelangoa dan yakitea adierazo deusat Txitxuri.

Ta ondo pareu yako au, antza.

Baña ez yako ain ondo pareu... zelangoa dan yakiteko konsultatxu bat egin bear dodala esatea.

—Olan dala, eztauko berofek, ugazaba, nigaz bear dan konpiantzarik, esan deust.

—Konpiantzea, bai; baña...

—¡Tira! Deitu beyo berofek gura daunari. Ta gero, báderitxo,... deitu beist neuri.

—Txuriri deituko neuskiok nik orain.

—Ondo dago, jauna.

Txitxuk ondo dagoala esan deust, baña eztago ondo Txuri gurea. Elgoñi ikaragañi bat dauko, ta eztago barbarik egiteko yazean, Gordon Ordagok diñoanetik. Au berau bai ondo dago, ta ondo dabil ibili bé, antza. ¡Beroneri itandu ezpaneyo..!

ATAN-O'RETAN...

¡Ai, irakurla maitea! ¡Atan-óretan, yoan yaku astea, lengo aste guztia, geure FIRI-FIRI barik!

Baña... poztu gaitezán. Zoritxar ofen alderako, zorion yazeko bat izan dogu.

Aste óretako FIRI-FIRI gozoak urten bear eban egun berean, ain zuzen bé, Txitxuk irakuñi dau paperetan zelan deituten deutsien askok Azañak bere gobernuaren krisisari emon deutsan epayari.

Komedi bat izan ei da.

Ta Txitxuk auxe diño gero bere burutik:

—¡Ez ete da izan *komedia krisisa* bera bé!

—¡Ai, Txitxu, i aiztuta ago Txorieñin komediari zelan deituten yeutsien! ¡Eztok entzun iñoiz erderazko «habrá comedias» esateko, «fáñek ixengo dire»?

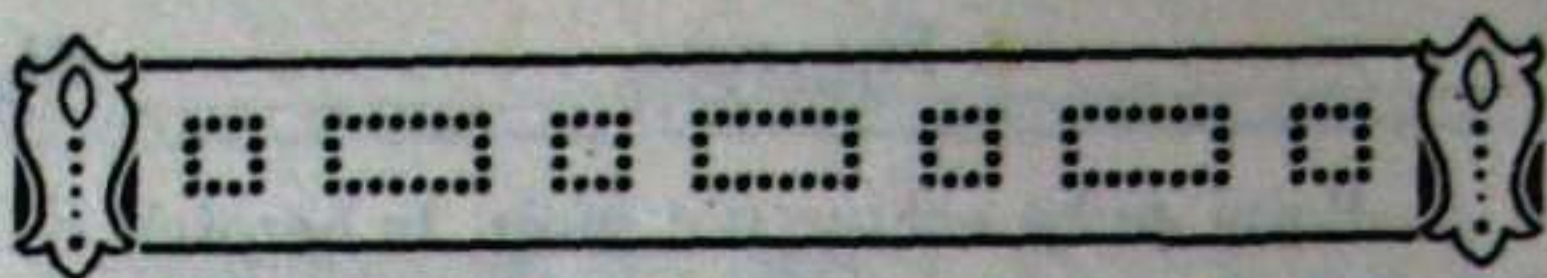
—Baita au bé entzun dot iñoiz, ta berórek bé bai, bear-bada:

*Kómediek, Mari, Mugien:
zazpi atso zortzi gurdien.*

—Zaítan yazoten dok, Txitxu, bertsoa egite-
aíen, berba bat esateko beste bat esatea.

—Efiaren lepotik yateáfen, oíako...ófek gau-
za bat esateko beste bat esaten daben lez... ¿ezta?

(Au, zerbait geyagogaz, 1933-ko Bagilaren 19-an
argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XX

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

EUSKALZALEA BÁDA, AINBAT OBETO

Bilboko «Acción Errepublicana» deritxon moltsoko móroyak batzartxu bat egin dabe oraintsu.

Ta batzartxu ofetan erabagi gogor bat artu dabe.

Euron ártean euki daben Aldasoro jauna euron Alderdikotzat ordutixek auñera ez eukitea.

Zegaitik erabagi ori artu daben yakin nai yakin ez bardin izango deusie askori; baña euron auñean euki daben Aldasoro jaunak yakin dagian edo, erabagi ori artu baño lenagotik esan dabe erabagi ori artuten dabela, Aldasoro jaun ori... euron Alderdiko lez diputadu urten ta gero radikal-sosialista izenekoen Alderdian sartu dalako.

Aldasoro jaunak esan dau zeozer bere burua garbituteko.

Baña alpeñik, bere lagun zañon eritxian.

Ta geure eritxian bére bai.

Ba gure eritxian, ófen ártean, politika-gauze-tan, burua garbituten emoten dan denporea galdua da, eurontzat irabazterik eztagonean.

Ganera, guk uste dogunez, geutzako beintzat, radikal-sosialistok eta Accion Eépublikanakoak bat dira.

Ta Txitxuren ámama bé geure eritxikoa izango zan, bizi izan bálitz gaur eta ori jente ori ezautu.

Olangoakaitik, bere aldian txarkerietan edo okeferietan bárdiñak edo bárdiñ-antzekoak zireanaitik, auxe esaten eban berak, erderaz bere eritxia esaten ebanean:

—Todos eñi batekos.

Olangoakanik apartau egiten dogu guk Aldasoro jauna geure eritxian.

Beti egin dogu gaur-arteon, uste izanik bere politikan éztala órek langoa.

Ta orain Acción Eépublikanakoak euron árte-tik jaurtinda ikusten dogun egunetik gora, obeto apartauta ikusten dogu.

Ta ¿orain zer egingo dau berak?

Aorixe...bizi danak...ikusiko dau.

Jainkoak gura bádau.

Baña nik neuk auxe aginduko neuskio, neure aginduan bálego: euroi agur egin dagioela betiko edo beintzat eurok aldatu-arte, bear daben aldakuntzea eurok artu-arte.

Ta euroi agur eginda, dátořela, bide-erdian geratu barik, artez-arte...artez-arte jokatuten záleak direanen Alderdira.

Dátořela... Betor... Etoři beite...

Diputadu-*ácteagaz*, nai *ácta* barik.

Báderitxo, gure aldetik eztago eragozpenik eta, *ácteagaz* etoři leiteke, zabal zabal.

Berari ta bere *ácteari*, bíai bé, atea zabal zabal egingo yakie... ta etoři ta atea yotea baño eztauko... eskuagaz nai *ácteagaz*.

¡Ia, Aldasoro jauna, yo arin atea!

Bear-bada, lengo lagun zárok esango dabe ořako *ácta* ori, bein zeu aldatu-ezkero, éztala zeurea.

¡Ez yaramon!

Edo...yaramon gura bádeutsezu, yaramon egiozu auxe esateko bakařik:

—Neu aldatutea ezta ařazoya niri *ácta* au kenduteko, aldatuřik, aldatuta dagozan lez, neuri *ácta* berau emon eustien botodunik géyenak.

Eta euskalzalea ei da.

Txitxuri nonbaiten esan deutsie aorixe: Aldasoro jaun ori euskalzalea dala.

Ta ezteust poz txikia emon baři au etxera ekaři deustanean.

Aoraintxe ekañi deust: aste onetako barikuko aratsaldeko bostetan.

*Bóstak,
nire lepoan ondo kóstak.*

Auxe esaten eban, bóstak entzuten zituzan astegun-aratsalde guztietan, Txitxuren áitaitak.

Baña gutzako, Txitxuntzako berantzako ta neutzako, ónek...gaur aratsaldeko *bostok* ondo gózoak izan dira biotzean, lepoan ondo *kóstak* izan barik.

Bila ibili barik yakin dau... berak.

Ta... neuk bére bai.

¡Olango suerterik!

¿Euskalzalea dala Aldasoro jaun ori?

Eztago óregaz kalterik.

¿Kaltea ostera?

¡Bestera!

Asko poztuten gara Txitxu ta ni ori yakiteaz.

¡Kontxo, kontxo! ¡Euskalzalea dala Aldasoro jaun ori!

¡Tira, ba! Euskalzalea báda, ainbat obeto.

Bai, ainbat obeto.

Olan dala, betor..., etoñi beite..., dátoñela..., albait ariñen, *ácta* ta guzti.

Yesañi beite...Urkijo diputadu euskalzale an-diaren ondoan.

Euskerearen ganean beronegaz eztabaidarik atara barik.

(1933-ko Bagilaren 25'ean argitaratu zan).

FIRI-FIRI

—
XXI

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

PEREZ MADRIGAL...

Atzo, Kongresoan, Royo Bilanobagaz batera ibili da Perez Madrigal (*gurea* laster deituko deusaguna), Gualar diputadu abadeari *interunpiduten* ibili direan diputadu erepublikanuai euron *interuzi-ñoetan interunpiduten*.

Ibili ta ibili, azkenean, Royo Bilanobagaz edo Royo Bilanoba barik, karlisten Alderdira paseuko da.

¡Begia lez!

Ta bañe onik eragin bear deusku, bere lagun zañen lepotik, Urkijon albotxutik euroi zirika.

¡¡BAKOTXA FUSIL BIGAZ!!

¡Korderok, aranoetan, ez dituz txarto armau gura izan bere lagun *sosialista militanteak!* ¡¡Bakotxa *fusil* bigaz!!

Frantziako «Le Rempart» deritxon izpañgi (periodiku) batek diñoanetik, azkenengo ministro-krisisean, erabagita euki dau sozialista militanteen artean befogetaamar mila fusil zabalduetea, eurokaz kea atarateko, bere opilari sua egiteari *a* bako don Anisetok itxiten báeutsan...

Zorionean, *a* bako don Anisetok ezteutso itxi Korderoren opilari sua egiteari.

Osterantzean, Jainkoak Berak daki bakafik España guztiko ogetabost mila sozialista militanteak zelango bárabankeriak egingo zituezan bakotxak fusil bigaz.

—Ogetabost mila direala ta egongo da berori, ugazaba.

—Egon ez nayagok ofetan, Txitxu; baña *emon* egin yoat ofenbeste izan leitikozala, bakotxari biña emoteařen.

—Kontuak ondo urteteko, iruna bé emon bear-ko leuskiez.

—¿Kontau egin dozak euk, ofetarako, Españan yagozan sozialista militante gúztiak?

—Bai, Bantzo edo Garbantzo diputadu radikalak Zaragozako kárlistak kontau dituzan baño apur bat obeto. ¡Eztau esan ba Kongresoan, atzo, *serio serio*, Zaragoza guztian seireun baño geyago éztireala!

¡¡ANDIA DA GERO!!

Txitxuren eritxian, *grazia* andia dauko berak aste onetan andra biri entzun deustien berbaldi polit onek, oraintxe berak kontau deustanak, eta berak kontau deustan lez kontau gura neuskizu, irakurla maitea.

Entzuizu, bařeka jausi ezaitezán, zeozeri oratuta.

Neuri yazo yatana zeuri yazo barik.

¡Eup! ¡Or doa!

.....
—¿Bákutsu ori? ¿Ikusten dozu ori, Pantxike?

—¿Nor, Kontze?

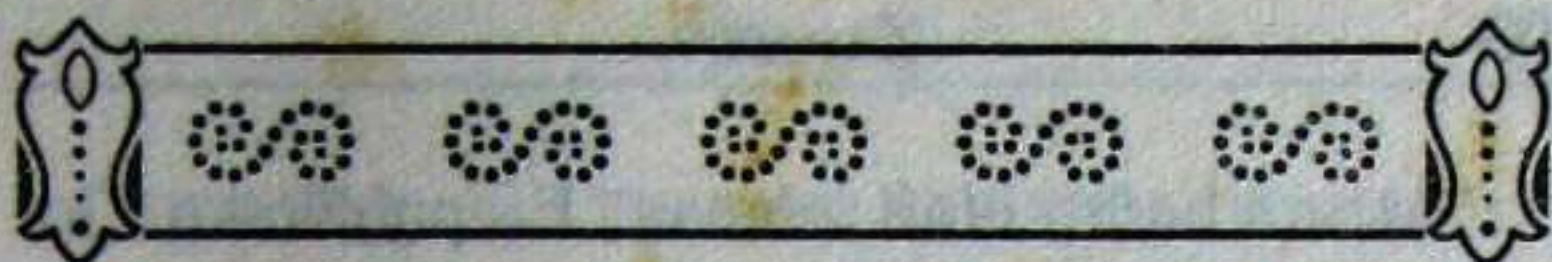
—¿*Nor* diñozu? ¿Eztozu ikusten, elizpetik ointxe urtenda, onantz datořen gizon ori?

—¡A, bai, *Urlia!* Ikusten dot.

—Ba ointxe bé elizatik dator ori. Jai ta aste dabil elizara ta etsera... ¡Ta karlistea ei da!

—¡Andia da gero! ¡¡Karlistea dala beti elizara ta etsera dabilen gizona!! ¡¡Olangorik!!

(Au, zerbait geyagogaz, 1933-ko Garagařilaren 2'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

KASANEĻAS, MOĀOI OSPETSUA

KasaneĻas moĀoi ospetsua, beñola bere antze-ko lagun biren laguntasunaz, Dato jauna Madrilen il ta gero EĀusiara biziten yoan zana, EĀepubli-kea bein Espāñan imiñi-ezkeroan biurtu leiteke-ala Espāñara ta, EĀepublikea emen imiñi zan egunetik egun gitxi baĀu etoĀi yakun atzera.

EĀepublikako Gobernuak, oĀaitiño, ez eutsan itxi egote andirik egiten.

Emen sartu-zanekoxe, edo sartuteko asmotan ebiĀela, uĀundu eban emetik, eztakigu zegaitik.

Baņa berak baekian zer egiten eban, ta atzera etoĀi zan baĀiro.

Atzera bañiro etoñi zanean, Eñepublikako Gobernua bestea erabagi bat artu eban: espetxean (kartzelean) sartutea.

Ta orain, egunokaz, bestea erabagi bañi bat artu dau: espetxetik urtenik, Españatik urten bari, España-bañuan nondik gura ibiltan itxitea.

Ta orain emen yabilku, emen yabilku, España-bañuan, berak gura daun lekuetatik, zabal zabal.

¡Oba ez!

¿Zer ba?

Kasanelas au ezta *arako* Segura kardenala.

Eztagoz eurok gura leukien baizen pozik Barentziako sózialistak.

Gobernadoreak ez ei deustie itxitan eurok gura daban guztia egiten ta...

Gobernuari, aofetxegaitik, afazoyaz ta, euron asefetxua erakutsi deustie.

Ta euron asefetxua erakutsi ta gero, sozialista ónak izateko, zerbait eskatu bari ezin egon ta, Gobernuari berari gobernadore ori kendu ta bestea bat bialdu dagiala eskatu deustie seguru bé.

¡Ondo egiña, ze kontxo!

Baña eurok gura daban guztia egiteko, obeto egingo eben eskatu bálebe gobernadore imiñi dagiala eurotariko bat.

Edo...Kasanelas bera.

KONPANIS, MAZIAREN OTSEIN NAGUSIA

Marinako ministrotasuna artu daunetik gora, ¡bai dagoala pozik Konpanis, Maziaren otsein nagusia!

Berak esan dau pozik dagoala.

Ta siñistuten deusagu.

Berari *txoritxua* deituten déutsienak eztira, bear-bada, pozik egongo.

Ta asko ei dira, Bartzelona-aldean, *txoritxua* deituten déutsienak.

Baña ¿zegaitik deituten etedeusie olan?

Beste txoritxu batek esanda, Konpanisen beste gauza asko bakiguz, baño ¡aorixe eztakigu oraindiño esateko moduan.

Auxe, bai, esan geinke: beste txori batek kantauko eutsiela askori, Bartzelona-aldean, txoritxu ori ezautu ezpalebe.

TXITXU, LIBURU BARI BATEGAZ

—Jauna, ¿liburu onen egilea érepublikanua da? Auxe diñost Txitxuk liburu bari bat begien aúean imiñiaz.

Ta nik eztakit zer erantzun ta, aóretxegaitik, beste itaune bategaz erantzuten deusat.

—¿Zegaitik egiten deustak itaune ori?

—Liburuan berton dakazan éregiña ta érege-geari *zuketan* berba egiten darabiltz beste lagun gúztiak eta...

—Ori bear ori ez yok egin egileak, euskera-tzaleak baño. Euskeratzalea bera dok olango *zuzalea*. Ostean euskel-idazle gozoa doala, *zuzaletxua* dok, tamalez.

—*Zuzaleegia* esan bei, ugazaba.

—Ostean ¿zer deritxok bere euskereari?

—Lekurik geyenetan egokia deritxot. Baña *eritxi* aditzagazko berbak, ain zuzen bé, eztarabiltz ondo *eritxi* oñek erderazko «parecerle a alguien» esan gura daun esakera batzutan. Ez litzakio txarto etoñiko beroñek beroñen *Gramatikan* 158-gañen oñialdean eta uñengoan diñoana irakurtea.

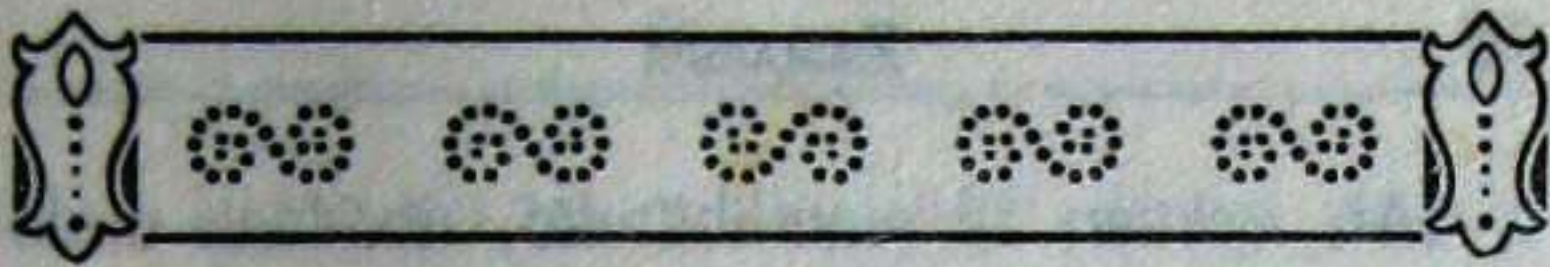
—¡Tirok, mutil! Ekin egiok euk ori liburu euskel-usain andiko ori irakurteari, ba eztok damu izango. Euskel-esakera edeñik asko aurkituko dok berton.

—Aorixe ¡*tirok!* ori eztot aurkitu. Ta aurkitu bear neban mutilari iketan ¡*tira!* esaten yakon leku baten baño geyagotan. ¿Iketan berba egiten yakon lagunari ez yako esan bear, ¡*tira!*-ren orde, ¡*tirok!*, mutila edo gizonezkoa báda, eta ¡*tiron!*, neskatoa edo andrazkoa izan-ezkero?

—I, akatz-bila asten azanean...

—Ara, jauna: ezteutsat aitatuko geyago akatzik. Aitatu deusadaz áitatutekoak. Yakin begi, bañiz, bere lenengo irakurtaldian gozo bé gozo eretxinda, bigañen irakurtaldian diñardudala.

(Au, zerbait geyagogaz, 1933'ko Garagañilaren 16'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

—
XXIII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

ÁBADEAK ONDO BIZI DIREALA...

Bartzelonan, praile dominikuen elizako atee-tan, abade bat limosna-eske agertu ei da, ta bera limosna-eske agertu dan lekuaren inguruan eskean yarduteko lekua ártetik artuta daukien éskekoak, bésteak, ábadeak éztiranak, ez eideutsie ondo eritxi.

Arazoya euki dabe ónek, abadetzako ori abadea benetan izan báda.

Ba abadeak, beti bé, obeto emoten dau limosnea emoten...limosnea eskatuten baño.

—
Baña ¿izan ete da benetan abadea abadetzako ori?

¿Izan ete da egizko abadea?

¡Ai, eskean ta olan ibilteko, ábadeak ondo bizi dira!

Entzun izango dozu zeuk, irakurla maitea, bein baño geyagotan, ábadeak ondo bizi direala.

Goía zarealakorik eztaukagu, irakurla maitea.

Baña goía bázara, gor andia ta gogoía euki bear dozu, zeure bizian, bein baño geyagotan esaten dan esate ori ez entzuteko, beintzat, bein edo beste.

Ba ábadeak ondo bizi direala esaten dábenak, esate ori berarizko zeragaz (aparteko zeragaz) esaten dabe.

Ta indar geyago euron esate oferi emoteko, ¡ai! ta guzti.

Aolantxe:

¡Ai, ábadeak...ondo bizi dira!

Abadetzako ori abadea dalako gogoía euki bádabe oiturazko eskekook, ondo egin dabe euron asáre gogoía erakustea.

Baña obeto egingo eben, ezetan asi baño lenago, abade egizkoa ala guzuñezkoa dan ziur yakitea.

Ta abade egizkoa dala agerturik bé, obeto egingo eben, asárea erakustea geroagorako itxita, ia euron Sindikatoan sartu gura daun ala ez berari itandutea.

Ba gaur-egunean eskean ibiltea *negosio* bat ei da.

Ta *negosioa*, beti bé, *sindikatoaz* *negosio*

obea izaten da ta, eukiko dabe, úrean, eskeko oiturazko ófek euron *sindikatoa* euron *negosia* yagoteko.

ALBORNOZ GIZAJOA...

Albornoz gizajoa ezta abadea ez eskekoa ta, eztauko beste zerik, gaur, *Tribunal de Garantías* erderaz esaten deutsien zer óretako presidentetasuna baño.

Ta presidentetasun óregaz eztakigu zeinbat *garantien* kontu emon bear ko daun berak; baña berari ez ei deutsie emongo, *garantion* yagola-beařagaitik, urtean aloger bat baño geyago.

Urtean eun miła pesetako aloger bat baño ez.

Au entzun daunean, Txitxu gurea, txístua baño ariñago, neure idazmaira (eskritorioko maira) yoan da, papera ta arkatza (lapiza) bear dituzala ta.

—¿Zetarako bear dozak papera ta arkatza?

—Kóntuak atarateko.

—¿Zelango kóntuak?

—Albornoz gizajo óren alogeraren kóntuak, ugazaba. ¿Ezteritxo ondo izango dala yakitea urtean eun miła pesetaz zeinbat daukon astean, zeinbat ilean eta zeinbat egun bakotxean?

—Txitxu, óren kontuakaz eztok yango, ta itxi egiok óren kontuai. Begiratuik *jésuitak* aste onetako *chequean* zeinbat miła peseta bota yeuskuen lengo astekoan baño geyago. Ba bayakiat aste batetik bestera miłaka peseta batzun aldea yagoana.

¡ÓREK JESUITOK...!

Jésuitak áberatsak direana askok dakigu.

¡Bádaukie órek dirua baño eztana!

Ta dirua eztala dirua balio dauna ta dirua emoten deutsiena bé ugari, sekula báda.

Ta euki bear, guri, abade bakotxari, milaka pesetak astean-astean emoteko.

Lengo baten Txitxuk érepublikanu bateri entzun eutsan beste érepublikanu bateri auxe esaten:

—¿*Jésuitak* diñok, *jésuitak*? Órek ointxe bé ondo yagozak. Bakotxak irurogei mila ogerleko yaukiek.

—¡Ja, ja, ja!—egin eutson Txitxuk.

—¿Baíe egiten dok, Txitxu?

—¡Etxoat egingo baíe ba! Ik eztakik zeinbat diru yaukien órek... Eta neuk bé ez. ¡Kar, kar, kar!

.....

Baíeka-baíeka, egia esan eutsan Txitxuk érepublikanu óferi.

Érepublikanu órek eztaki zeinbat diru daukien jésuitak.

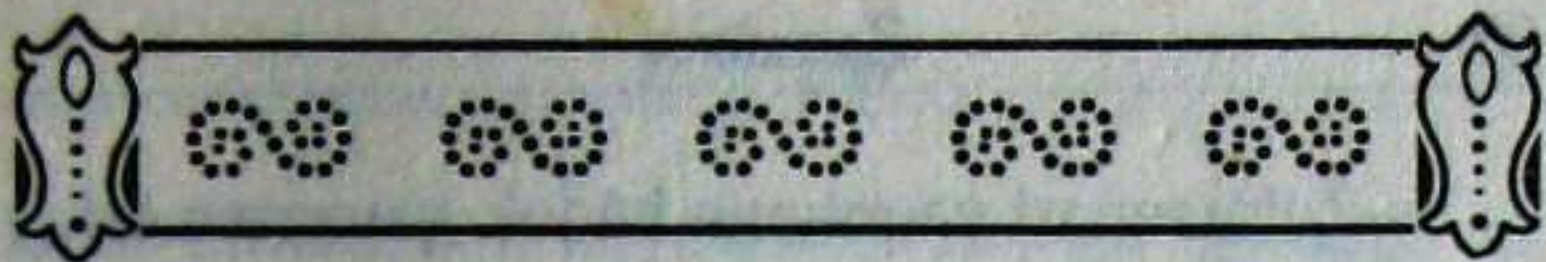
Eta Txitxuk beronek bé ez.

Ta ézta neuk bé.

¿Irurogei mila ogerleko baño eztaukala jesuita bakotxak?

Apur bat geyago emoten deuskue eurok abade bakotxari urtean-urtean, euren diru ta óndasunak zelango bideetatik irabazita daukiezan esan ezta-gigun.

(1933-ko Garagañilaren 23'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

—
XXIV

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

LARGO KABAĒERO TA

Érepublikanuak asafe dagoz Largo KabaĒerok domekako bere berbaldian esan zituzan gauza batzukaitik.

Batzukaitik; ez danakaitik.

—Euroi txarto pareu yakiezanakaitik.

—¡Bai igafi bé ik, Txitxu!

—¡Ene! Ara, ba, ugazaba: iñok esan barik igafi dot, igafi bádót.

—¡Ai, ire zurtasuna ez yaukak edonok!

—Zurtasuna aitatu daun-ezkero, gauzatxu bat itanduko neuskio.

—Zuñtasunari yagokona bádok gauzatxu ori...

—Bai, jauna.

—Itanduik orduan ardura barik.

—¿Nortzuk dira zuñago, konplota nondik da-goan igarten dábenak ala konplotik egon ez ta konplota asmau egiten dábenak?

—Konplotik egon ez ta konplota asmau egiten dábenak zúfak bé zúfak dozak, eurok asmauriko konplot guzúfeko oñeri antza emoten bayakiek.

—Aofetan, ba, ezta ain zuña, antza daonetik, Andres, Napañoako gobernadore zaña.

—¿Seguridadeko Buru Nagusia?

—Orixe berori. Ori moñoi ori ohea ete dan nago kónplotak egiten kónplotak asmaten baño.

—Txitxu, aoraintxe esan doanagaz... nortzuk zúfagoak doazan ezteustak erakutsi..., baña eure zuñtasuna bai erakutsi deustak.

—Neure zuñtasunaren erakuspenik geyago bear báleu...

—Etxoat bear; baña emoik beste bat, irakur-leak bé ikusi yagian.

—Berba gitxitan emongo dot. Auxe bakañik esanda: *guzur-zalea ezta zuñ-zalea*.

—Naikoa esan dok, mutil.

—Bai, ulertu gura daunantzat, neure eritxian. Eta ulertu gura eztaunari eztago zetan esan.

—¡Aorixe bé egia dok, mutil! Geroago ta zuñtasun geyago erakusten dok.

—Daukadan zuñtasun guztia ezteutsat erakutsi oñaitiño.

—Ez ba. Daukoan zuñtasun guztia bein era-

kutsi-ezkero, ez nayeunkek esango geroago ta zuftasun geyago erakusten doala.

—Ta ganera ondo izango da kontuan eukitea beste gauza bat.

—¿Zer, Txitxu sur luze zur' zur'a?

—Norbere zuftasun guztia era batera erakustea... éztala zuftasuna.

—¡Ori dok berba-yokoaren polita!

—¿Zer uste izan dau beroŕek ba?... Ara, jauna: barbarik yaten éztakit; baña berba-yokorik egin bear danean, berba-yokoa egiteko,... euskeraz, beintzat..., éztot bear Unamono ez besterik. Berba-yokorik bear danean, agindu niri.

—¡Tirok, ba! Ondo yagok gauzea. Baña, ¡kontuz arto-bero-usaiñagaz!...

—¿Asmau dau, ba, irakurleak arto-bero-usaiñik?

—Éz, antza; baña, báda-ezpadan...

—Báda-ezpadan, beroŕek ezpegio esan.

—Ta neuk esan barik, ¿arto-bero-usaiña be-
ra... suŕetara báyoakok?

—Aofetxetara éztakit neuk zer esan, ta irakurleak zer esan leiken bé ez. Bear-bada auxe esango dau: ostean emoten deuskun atsegiñaren alderako izan daitela.

—Olantxe izan deitoala. Olan izan-ezkero, Gobernuak bere konplotagaz baño zori ohea izango yoaguk.

—Gobernuak, konplotagaz eta konpotagaz, biak batera dituzala, atarako dau burua, zapaldu-
ten ezteutsien ártean.

—¿Konpotik egiten yok ba Gobernuak?

—Bai, bat, ointxe Lefousegaz.

—Sukaldari onen bat dok, kosineru onen bat dok Lefous ori.

—Bai, jauna; ta kosineru ona izan ta gero praile izan gura ei dau. Gobernuko konbentuko praile nagusi. Oraingo praile nagusi Azañak bere fraile-lagunakaz konbentu oretatik urten dagianean. Izan leiteke, oraitiño, Azañak urten eta Lefous ez sartutea.

—*Olan izan deitela* esango yok batek baño geyagok. Baña ¿bádakik, berbaz-berbaz, gauza asko esan yoaguna geuk FIRI-FIRI onetan?

—Bai, asko esan ta askori ukutu bé. Baña ¿iñori kalterik egin deitsagu? Ez orainartean, aginduten bé ez gagoz ta.

—Órek guztiok bé égiak dozak, baña ¿bádakik?... iñoz egin ez yoagun lango *firi-firia* egin yoaguk.

—Edeña ta gozoa, ¿oyez?

—Luzea, mutil, luzea.

—*Edeña, gozoa ta luzea* esan bei... geutzako. Ta alantxe báda irakurleantzako, eztogu besterik bear, arto-bero-usain barik, txalo-usaiña asmateko.

—Baña ¿zer esan yoaguk asikeran?

—Érepublikanauak asafe dagozala Largo Kabalerogaz.

—Ori esan yoagunetik ona adizkidetu bé egingo zoazan. Baña ori baño lenago beste gauzatxu bat esan yoaguk. Eta bertsoan esan bé.

—Bai ta alantxe da, jauna.

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

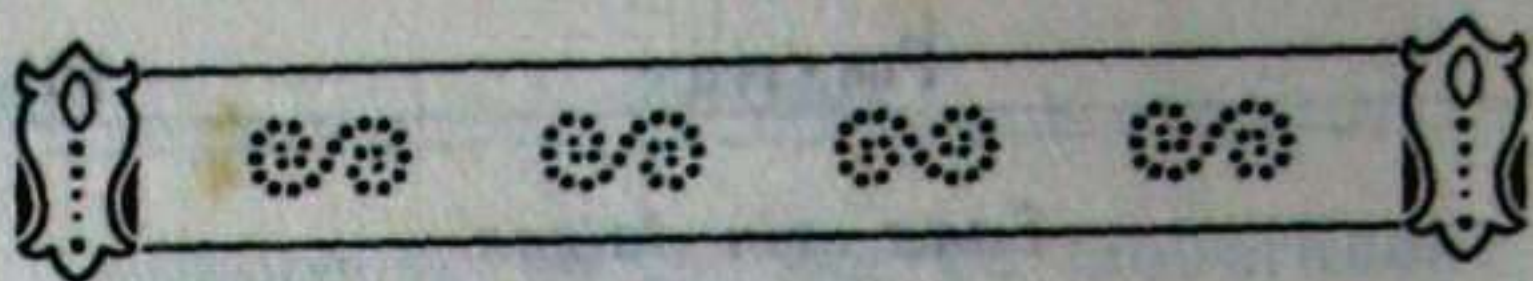
—¡Aiko or ba! Gaurko lan au, egin yoaguk txiri-txiri, baña ez yoaguk agertuten firi-firi. Ik ondo dakik geure FIRI-FIRI gúztiak, bertsoak yinōan erara izateko, zatika agertu bear yoaguzana.

—Ufengoa egingo dogu aolantxe, zatika, geu osorik bágagoz. Troski ei yatorku, ugazaba, egun gitxi bañu, Españara.

—¿Zer diñok, Txitxu? ¿Troski yatorkuala Españara?

—Bai, jauna. Bere lagun trauskien enbajadore lez ei dator. Baña ez aldau ain arin ikasiko geure euskera maitea Madrilen, zoi bietako edo sobieten edo ofako trauski boltxebiki óren enbajadore lez biziko dan urian. Bere lepotik berba-yoko batzuk, berak igari barik, egiteko modua izango al dogu. Jainkoak euki gaizala bere eskutik.

(1933-ko Garagafilaren 30'ean argitaratu zan).

FIRI-FIRI

—

XXV

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

GRANADAKO TXIÑEL BATZUK

ABADE BIGAZ

Gobernuak oraintsurengoz asmauriko konplot baŕegafiari éskerak, gauza polit bat yazo da Granada-aldean.

Gobernadorearen aginduz, Dukal deritxon efiko paŕokoa preso artuta, Padul izeneko éfira joan dira Gobernadorean txiñel zintzoak Gobernadorearen taŕantean (automobilean), éfi onetako paŕokoa preso egiten.

Au mezea emoteko gertuten aurkitu dabe.

Ta itxi deutsie mezea emoten, mezea emon ta gero elizatik eurok ikusi barik urteteko modurik ez daula egingo ta.

Olangorik egin ez dagian, báda-ezpadan bé, elizpean geratu dira berari itxaroten.

Baña, bera mezea emoten egon dan ártean, elizatik eta elizpetik kanpora egon direan eñiko lágunak, elizako ateetan Gobernadorearen tañanta ta txiñelok ikusiaz asafátuta, asafe bizian yagi dira txiñelon aurka, euron artzain ona preso eroaten ez deusiela itxiko argi ta garbi arpegi-arpegira diñotsiela.

Ta txiñel zintzook, alan jentea ikusirik, abade biak bertan itxita, anka eragin deusie euron tañantari txístua baño ariñago.

Ta pozik, abade biak eta gánera euron ázufak bertan itxitea gertau ez yakienean.

ARAZOYA EMOTEA IZANGO ZOAN

Atzo Kongresoan, diputadu katalan batek, Royo Biñanobari bégira, auxe esan dau: *¡Biba Perogrulo!*

Ta Txitxuk, yakin egin gura izan dau, antza, zegaitik esan deutson ori diputadu katalan orek Royo Biñanobari, ta yakiteaen, seguru, itandu egin deust.

Baña, ¡leku onera etoñi da ointxe sagañetan!

Nik, bañiketarako (báda-ezpadan, badiñotsut, irakurlea, éztodala gogoan emen bañikarik, bañiketea baño), bañiketarako asti andirik eztaukot orain eta, al dodanik erantzuerarik ariñena ta eñezena emon bear deusat, auxe diñotsadala:

—Zeozegaitik esango yeutsan.

—Ori...ori...banenkian, ugazaba, diñost berak,

—Diputadu katalan ořek berorek bé yakin yok Royo Biñanobak esan barik Royo Biñanobak berak beroreñ lagunai esan yeutsien au zertxu au: *O queréis y no podéis o podéis y no queréis.*

—Yakin bádau, *¡Biba Perogrulo!* esan barik, *¡eso ya lo sabíamos!* esan bear eban mofoi gazbako ořek erdera garbian.

—Baña ori... Royo Biñanobari berari arazoya emotea izango zoan.

¿ZER YAZOTEN YAKO TXITXURI?

Txitxuk eztakit zer daukon ointxe, ordu gomutagari onetan. ¿Zer yazoten yako orain Txitxuri?

Esku eskoyan erabili daun idaztortza (idazteko lumea) idaz-lanetik aldendu ta paperaren ganetik kendurik, mayaren ganera, edo, laburtxugo esateko, mai-ganera bota dau.

Ta gero, neuk esan neinkean baño ariñago, beso biai ta esku biai Uzkudunek baño bé yaz obeaz eraginda, esku biai alkar iru bidar yo eragiñaz iru txalo indartsu yo dituz, bere sur luzearen azpian daukon agin bako ao politari auxe esan eragiten deutsalara:

—¡Aufa! ¡Au da poza! Ondo gabiltz gaur, ¿oyez?

—Osasun - apur bat bayaukaguk, Jainkoari éskerak.

—Osasun ori, Jainkoari Berari éskeák, uga-
zaba, FIRI-FIRI - lanak egin doguzan guztian euki
dogu. Ta umorea bé bai. Baña gaur, gánera,
beste zorion bat daukagu.

—Bai, eztok zorion txikia eutzat eta neutzat
eu aspaldiko pozen egotea.

—Berori bé ezta gitxi poztuko gaurko zoriona-
ren bañi yakin dagianean. Oretarako, ona, berorék
eta neuk esaniko gauzakaz neuk baltzitu dodazan
lau paperotara, begiratutea baño eztauko.

—Alantxe dok. Inoizko letrarik edeñena era-
kusten deustak or, Txitxu.

—Nik letrea beti daukot edeña. Ezpeyo begi-
ratu letreari. ¡Begiratu begioe añayai... ta kontau
beiz ia! Bat emen, lenengoan; beste bat emen,
bigañenean; beste bat emen, irugañenean; ta beste
bat emen, laugañenean.

—Olan doala, paper bakotxean *firi-firi* bat
yoak gaur geure *Gaseta* maitera.

—*Quod erat demonstrandum.*

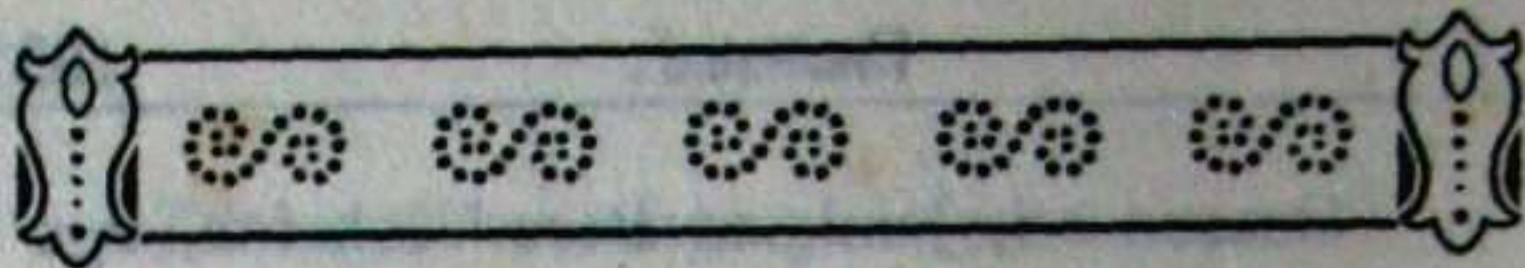
—Mutil, ¿latin bé bádakik?

—Bai Albornosegaz yarduteko beste.

—Itxi egiok bakean apur baten Albornoseri.
Iñe betean atsedon egin bear yok, seguru bé.

—¿Atsedon egin bear daula? ¿*Deskantsau* egin
bear daula? Emongo neuskio nik oferi mundu
onetarako *deskantsua*, bein ta betiko..., buruan
zeozegaz yota. ¡Jesus! ¿Zer esan dot orain?
¿*Quod erat vitandum*? Neuk yo barik, Jainkoak
biotzean ikutu dagiola... bein...

(Au, zerbait geyagogaz, 1933-ko Agofilaren 6'an
argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXVI

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

KONTU-KONTUAK

Gazteizetik asago bako uri baten, aurtengo bertako yayetan egin direan zezenketa bitan, diru asko galdu dabe zezenketok atondu dítuezanak.

Bost mīle ogerleko ta geyago.

«De veinticinco a treinta y cinco mil pesetas», irakuíri dogu guk nonbaiten.

Ta, Txitxuk diñoanetik, oregaz esakera oregaz ulertu lei eurok bé éztakiela zeinbat galdu daben.

Ta emoten dabe, gánera, ulertuten kóntuak éztabezala ondo atara oindiño.

Kontu obea eukiko eben, edozelan bé, zezenketok emon baño lenago kóntuak atara bálituez... ia konturik ete daukien zézenketak emonagaz.

Apur bat obeto atara dituez euron kóntuak Koruñako uriko kafe-etxeetako mófoyak.

Euron kafe-etxe-jaubeai astean larogetamar peseta eskatu deutsiez.

Ta gánera, geyago bé eskatu leikiela erakus-teko, esan deutsie, orezaz gánera, eskupekotxu bat,... propina kaskar bat,... gogorik onenagaz eskatuten deusiela.

Ta iñori itanduten ibili-beařík euron ugazabok euki eztagien, eurok esan deutsie zeinbateraño-koak izan bear daun eskupekotxu ofek.

Egun bakotxean egiten daben saldukizunetik (bentatik), euneko ogei.

Lartxu eskatuten deusiela ugazabok esan eztagien, ezteutsie eskatu geyago.

Ugazabok ofaitiño ezteutsie esan bein ondo deritxiela euron eskari bikotxari.

Olangorik esan barik, ixil-ixilik, euron kafe-etxeetako áteak itxi egin dituez.

Asti geyago eukiteko, antza.

Ta aolantxe, asti geyago eukirik, asti geyago-gaz euron kóntuak atarateko.

Auxe eztabe euki kontuan, tamalez (lastimaz), mófoi kontulari zuřok.

MAZIAREN LÁGUNAK TAĀAGONAN

¡Tařagonan bai euki dabela mitin yazekoa Maziaren lágunak!

An izan dira Aiguade, Aragai...

—Ófek gúreak dira, euron abizenez, ugazaba. Gauzea argi dago. Bata, **Ai-gu-a-de**. Au **de au**, **da** ezpada, ezta ezer. Bestea, bafiz, **Ara-gai**. ¿Ezteutsie berófek euskel-usaiñik asmaten?

—Euskel-usaiña baño beste usain bat asmauko dok euk, Txitxu, ta irakurleak bé bai, esateko yaukodana guztia esaten itxiten bádeustak.

—Jañaitu bei, jauna.

An izan dira, esaten asi nazan lez, Aiguade, Aragai, Riera, Gales...

—Riera... **Eri-era**... Parkatu bei, ugazaba. Ta yañaitu bei esaten esateko daukona.

—Bai, itxiten bádeustak euk, zirin ofek.

An izan dira esan dodazan lau lágunak, eta gánera, beste diputadu asko.

Ta maipuruan, Bentura Gatzol euki dabe maipuruko buru, bere buruko ule luze ta guzti.

Entzula asko euki daben ala ez yakitea ezta gure arazoa ta, ezkara óretan asi: baña entzuleen ártean **rabassaire** -izeneko batzuk izan direala badakigu.

Baña... itxi dayegun onei... bakean.

Ta eldu beyo bakotxak uñen daukon gauzeari, ikarearen ikareaz luñera yausi barik.

¿Bérbalariak **rabassaire** -izeneko moñoi órei zer esan deusiela uste dozue?

Gauza gañatz asko.

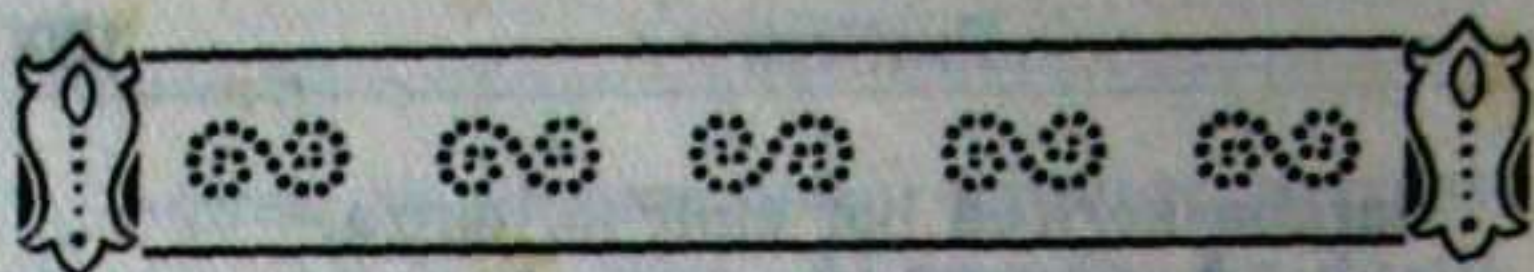
Eurotariko batek esan deusiena, atan bé, ikaragaña izan da.

¡Ezteutsie esan ba ígitayak gertu eukiteko!

Barabaskeriren bat egiteko, antza.

Antza dagonetik, **rabassaire**-izeneko mofo yok **barabasaide** izan deitezan gura dau **berbalari** ago zabal orek.

(Au, zerbait geyagogaz, 1933-ko Agoñilaren 15-ean argitaratu zan).

FIRI-FIRI

—
XXVII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

TXITXU GAUR OKERA DAGO

Gaurko egun au **egüena** baño besterik danik burutan eztoğula asi gara, Txitxu ta ni, FIRI-FIRI au egiteko páperak... eta paperok baltzituteko txibizkeriak... lan au egiteko daukagun mai baka-fera ekarten.

Baña geure eskuz mai bakar onetara ekarteko gauza gúztiak ekañi ta gero, mayan yesañita, zeri ekingo ete deütsagun pentsetan pareu nazanean, auñez-auñe yesañi yatan Txitxuri ia ezer otuten ete yakon itandutea otu yat: eta oñetarako, berari

begiratuten noala, bera baño lenago bere atzean, orman eskegita dagoan egutegi (kalendario) edera ikusi dot, eta egutegian bertan, Txitxu konturatu baño lenago, ilari yagokon izena ta egunari yagokon kopurua (numerua); aolantxe, lefo bitan: egunari berari, asteko eguna dan aldetik, yagokon EGUENA izen gozoa irugaŕen lefoan agertuaz:

Orduan, ikuskizun zorizko onek egin deustan zirikadeak eraginda, auxe itaune au egin deusat neuk Txitxuri:

—¿Bádakik, Txitxu, gaur ze egun doan?

—Bai, jauna: Santi Mami; erderaz **San Mamés** esaten deutsiena. Beti izan da, **nire go-goanean**, Santi Mami San Drokerik ufengo eguna.

—I ez ago aiztuta Santi Mami-egunagaz.

—¡A, ez, jauna! Benetan dot gomutagaŕia egun au, **neure txikitako egun andi au**. Txikitan, edo, Txorieŕin esaten dan lez esateko, txikeŕetan, olgeta onik egiten neban, neure anai ta lengusua-kaz, gaurko egunez, áitaita-amamen etxean; ta, **konbidedu**-eguna dala ta, aŕoz-ezne-platerkada

bat edo bi yan bé bai... ta gozatsu yan bé. ¡A zan sasoya!

—A sasoya yoan zoan, mutil, eutzat eta neutzat.

—Bai, ugazaba; ta Gantxo Pantza ta etofi yakuz.

—Ófetxena dok gaurko eguna.

—¿Ta geurea ez ala?

—Geurea bé bai; baña órena, modu aparteko baten.

—Izan bearke dau modu aparteko baten órentzat, Santi Mamirik ez beste Santurik ospatu gura ezpadabe.

—Aurten, órek eta lágunak **Donostiako pactoaren urteurena** ospatuko yoek, igaz bé egin yoen ta.

—Datofen urtean, izan leiteke geuk, geutañakaz, euron **urten-urena** ospatutea. ¡Ai, nire esku-an bálego órei urten eragitea neuk gura dodanean! Gaur berton urten eragingo neuskioe, ta lau-oñean urten eragin bé, baña geldiunerik bako ariñeketa ikaragañian. Ta ez neuskioe itxiko bakan, Endayan sartu direala ikusi-artean. Ta antxe sartuta ikusi ta gero, auxe esango neuskie: ortxe egizue, gura bádozue, beste **pacto** bat.

—¡A, mutil, gauza gáratzak opa deusiezak órei! Apur bat gózoagoak izango zoazan ámaren etxean gaurko egunez euk yaten enduzan aroz-ezne-platerkadak.

—Pláterkadak, emongo neuskiez nik órei.

—Aroz-ezne barik.

—Bai, ba. ¡Zetan esan bé ez! Eztaukot neuk afoz-eznerik ófen buruetara yaurtiteko.

Okeña dago Txitxu gaur, Gantxo Pantzaren ta laguneren aurka, irakurlea, zeuk ondo ikusi dozun lez.

Baña Balbotin bé ikustekoa edo entzutekoa egon da, seguru bé, Kongresoan, euroi agiraka.

Beste gauza askon ártean, auxe esan ei deustsie:

—Vosotros habéis matado, en dos años, más obreros que Primo de Rivera en siete.

Guk eztakigu erderaz... edo... orek esan gura dauna auxe da:

—Zuek, urte bian, Primo Ribera zazpian baño langile geyago il dozue.

—Parkatu bei, ugazaba; baña Balbontin orek bere esate oregaz ori ta geyago esan gura dau, neure eritxian. Ta neuk bé esango neunke...

—¿Zer?

—Neure eritxia. Ófen Efépublikea éztabilela ondo...

—¡¡Txitxu!!

—¿Zer, ugazaba? ¿Zerbaiten bildurá dago ala?

—Bildurík, ez. Baña, báda-ezpadan bé, ófen Efépublikeagaitik esaten asi azana obeto izango dok itxi esan barik Sondikatik diputadu urten-artean.

Sediles kapitanak, kapitana dalako, edo kapitana ta, gánera, diputadua dalako, edo... berak yakingo dau zegaitik, auxe esateko moduan ikusi dau bere burua:

—Este Gobierno es capaz de hundir esta República y siete Repúblicas más.

—Neure eskuan bálego...

—¡¡Txitxu!!

—¿Zer, ugazaba?

—Kontuan euki bear doala... oindiño Sondika-inguruetako ériak ez auela diputadu atara.

—Oraitíño, esan geinke euskeraz moíoi diputadu oírek erderaz esan daun gauzea bera.

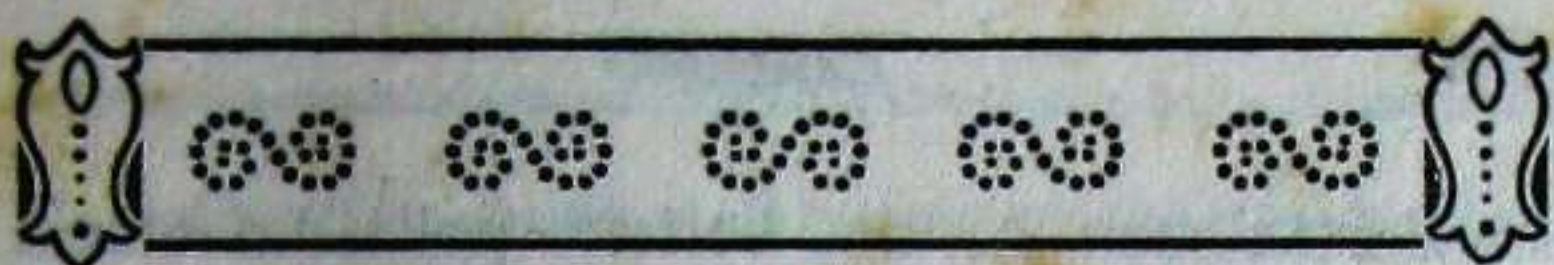
—Etxakiat lekurik oíetarako eukiko ete yoagun. Bakik berbea emon yeutsaguna alkaferi... ez yoagula boskaíren paperik baltzitu bear gaurtik auíera... ta obeto izango yoaguk ementxe amaitutzat itxi FIRI-FIRI au, berba geyago barik.

—¡Aolantxe, amaituta, berba geyago barik, betiko mututurik geratuko al dira beroírek eta nik eta irakurleak dakiguzan pizti ta gauza batzuk!

.....

Esan deutsut, irakurla maitea, gaur Txitxu okeía dagoala.

(1955-ko Agofíaren 20'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXVIII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

AUTONOMIA TA...

Kataluniako **Eskeñako** mofoi andi batek bañi-batzale bateri auxe esan deutso, lengo baten, Bartzelonan:

—Claro que no hay arreglo. No hay dinero, y sin dinero la autonomía resulta una broma de mal género.

Antza daonetik, oñentzat autonomi gúztiak eztira ónak.

Eta diru bakoa beti da txaña.

¡Zelango gáuzak yakiten direan *ponporeaz*, geure txikitako Anton Zoro Asukoak esaten eban lez!

Bartzelonan bertan, bertako poliziako otsein bik, kánpotarék direalako, edo eurok yakingo dabe zegaitik, iru kanpotar lotu egin dituez.

Baña kanpotarotariko batek, Olibet deritxonak, txiñelotariko bateri, beronek zelan eztakiala, ukabilkada ikaragafi bat emon deutso bera lotuten dabilela.

Ta ukabilkada ikaragafi oregaz albo-agin bat tutafez kanpora atara ei deutso.

Albo-agiñean olango beafa egin deutsonean, agin-alboan bé egingo eutsan zeozer.

¡Emon olangoai autonomia... ta dirua gánera!

ASTURIETAN...

Asturietan beste eliza bi efe dira... oraintsu.
Ez berez.

Batabatzuk sua emonda.

Baña berez efe bálira leztxe... geratu da gauzea.

Su-!emoleak nortzuk izan direan eztakie Gobernuaren ótseñak eta...

Nok au góra au edo bestea yaurtiten daun yakiteko eukiten daun suertea eukiko báleu Gobernuak elizai sua emoten déutsienak nortzuk direan yakiteko...

—Baña ¿bilatu dituz ba?

—¿Zer diñok, Txitxu? ¿Eztok entzun iñoiz suerteak bila ibili barik etofi bear yoala?

—Óraitíño, batabatek berak galazonda daukon **góra**-ren bat yaurtin daula entzuten daunean, asten da **góra** ori nok yaurtin ete daun **báste** fak arakatuten.

—Ori besterik dok, Txitxu.

—Bai, ondo agiri da.

—Eliza-éretzaleak baño obeto.

—Atrapau leiz ófek óraitíño...

—Bai, **góra**-éregeka edo olan... olango su-emoteak egingo báleyezak;... **baña** olango zarata barik egiten yoezak eta...

TXITXU, BILDURTUTA

«Dos meses más de Azaña, ^oy... esto se acabó», diño Bañiobero diputaduak.

—Esto ya se **hisó**—esango eban **Klinklonek**, bilbotáren euskera-erderaz.

—Ta... ¿euk zer diñok?... ¡la, Txitxu!...

—Nik... ¿zer esango dot? Nik, neure buruz, **báda**-ezpadan bé, Santi Etxeres nondik dabilen yakin barik, eztot esan gura ezer. **Baña** bai... esango deusat esate óregaz... auxe esan gura dala euskera garbian... **Baña**... ¿esango ete dot?

—Aorixe yíñoat neuk. ¿Esango ete dok bein? ¡Tirok, esaik zer esan gura yoan Bañioberok bere esate óregaz!... Esaik.

—Onenak egin daula.

—¡Noz-edo-noz esan doanean!

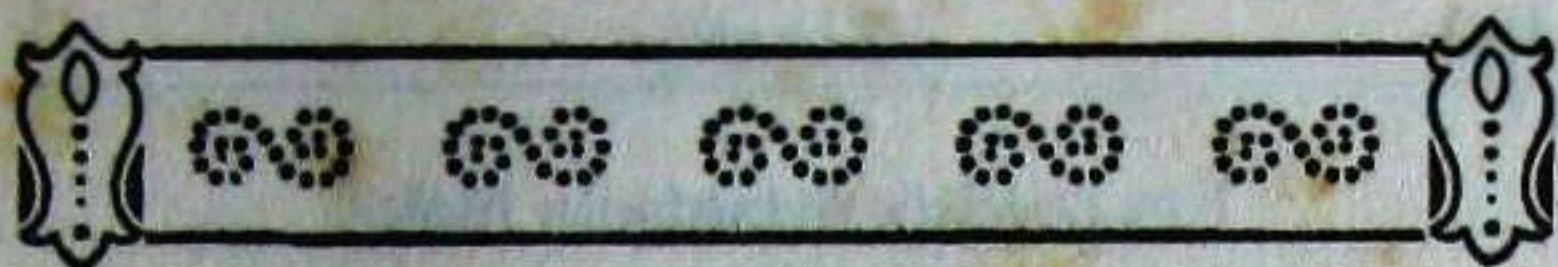
—Esan dot ba bein, ugazaba. Orain... bildufez

nago aorixe esan dodalako... **neureak egingo daula** ta...

—Ez euki bildurik. Santik ezer badiñeusk, esan egiok berari... euskeraz euk zein ondo dakian ikustearren, neuk erasonda, esan doala. Ta gero orixe berori esan kartatxu baten Indaleziori. Bakik Indalezioz antxiñatxurik yakiana «buruko miñik ez» ta olango esakune éuskerazkoak esaten..., ta onezkero ikaragañian euskalzaletuta egongo dok, bide-erdian geratu ezpadok.

—Burua yazekoa badauko... bere **eñetratuetan** beintzat.

(Au, zerbait geyagogaz, 1935-ko Agofilaren 27'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXIX

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

LÁIKOAK ETA LÁUKOAK

Bilborantz goaz tafanta baten
Txitxu ta ni ta... ainbat lagun.
Ta euron ártean, mofoi bat dator
berbaldun bére berbaldun;
ta indartsu berba egiten daula,
guztiok entzun dagigun;
ta geure aldera bégira daola,
geuk ondo ulertu dayogun.
Laikoa dala bera esan deusku
olao baten, ta guk... entzun.

Eta ikusirik éztautsola iñok
ezertxu ezertxu bé erantzun,
«**laikoak** izan-beaía dago,
ta eztao besterik» diñosku.

—Besterik bago, adizkidea,
Txitxuk urten deutso sutzu.

—¿Zelao besterik edo?

—Beingoan

erakutsi egingo yatzu.
Geratu beite apurtxu baten
autoa...

—Arin dau geratu
txofeák, ugel oferi tenka
bein ondo egiten bótsazu.

—Ein deusat tenka ugelari ta...
tafantau geratu yaku.

Eta orain tenka zeuri egin bear...

—¡Tenka zuk niri?

—Bai, kaiku.

Tenka neuk einda, beti bé emetik
ariñao urtengo dozu.

—¡Nik urten?

—Bai, ba. Neuk atarata.

—¡Gero!

—Gero ez. Oin, bañitsu.

Onei astia galazo barik,
arintxu ibili bear dogu.

Sasoi txafeko bañe-santzoak
urten eztaistan bilduñez,
makurtu ein dot nik neure burua
eñezu-liburuan añez.
Ta eztoz ikusi **laikoa** urtetan
autotik Txitxun indañez.
Ta urten ta gero zer yazo yakon
yakiten bé eztoz euki eñez.
Baña bañeak bai entzun dodaz...
auto-bañuan,... asko,... eñez.
Txitxu gureak laikoa lepotik
erainda... ¡zetan esan bé ezi!...

Lepoa baño apur bat beraz
zeozer gomutagañi,
jenteari bañe asko eragiñaz,
emon deusala berari...
jentean bañe ta esanetatik
bakañik ein dot igañi.
Berak esanda eztoz yakingo
beingoan. ¡Bera ezta agiri!
Txitxuk berari emona artuta,
emon ei deutso igesari.

Sartu da Txitxu atzera autoan.
Yañi da árteko lekuan.
Ta txofeñari ¡yafaitu! esanda,
geuri au diñosku beingoan:

—Berak gura daun guztia esaten
 itxíko yakolakoan,
 ástakeriak diñozan **laiko**
 ofek euki bei kontuan...
laikoak izan-beaía baño
 besterik baola munduan...
 ta ostikada bat emon deutsala
Txitxuk atzeko laukoan.

Bilbora eldu ta beingo beingoan
 badiñost Txitxuk:

—Ta, jauna,
 ¿FIRI-FIRI-a noiz eingo dogu?
 Gaur izan dogu ba eguna;...
 baña...

—Bañarik etxagok, Txitxu.

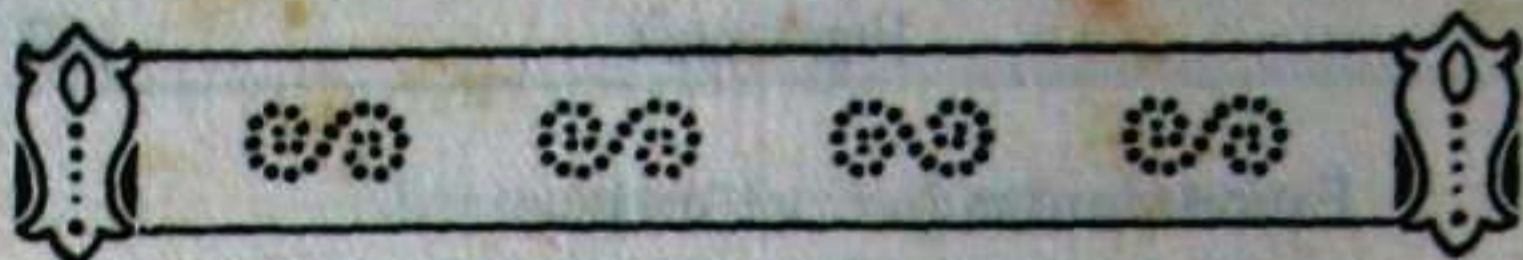
—Bakit ezingo doguna.
 Bijan gabiltz...

—Ba, ain zuzen bére,
 bijan ein dok euk bat... ona,...
 atze txarren bat ezpayakaskuk.

—Ezta etofiko gugana
 atze txarik, ez; baña, báletor,
 bakit zer ein, ugazaba,
 atzetxu oferi, **laikoanari**
 egin deutsadan erara.
 Baña ¿bádaki **laiko** andi ofek
 eztauna euki **laukorik**
atzekoa baño besterik? Eta
 ofetxek nauko ariturik.

Emon deutsadan ostikadeaz
ondotxu eragin deustat nik;
baña iñondik bé, neuk dakidala,
ezteustat entzun diru-otsik.

(1933-ko Irailaren 3'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

—

XXX

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

TXITXU, UGAZABA BILBOTIK DALA

Bilbo-ingurutik ufuntxu, baña España-bañuan, eñi koskortxu baten, anditxua yazo da egunokaz edo oindiño egun asko eztala, eskola-ispetore eñepublika-zale zintzoegi bateri eskeñak.

Jaun andi au, eñi oñetako eskola-maisuari otoz-otoan, ártetik ezer esan barik, sartu yako eskolan. Ta atrapau dau eskola-maisu gizajoa umeai eskola-gauzak irakasten, baña mai-ganean izpañingi (periodiku) eskoatar batzuk daukazala.

Ez yako ondo pareu ispetore eñepublika-zale

andi oferi maisuaren mai-ganean olango páperak ikustea, ta badiñotso maisuari agiraka-soñuan.

—Pero ¿qué? ¿Es usted monárquico? ¡Hombre, parece mentira! Sepa usted que ningún maestro de España puede ser monárquico, una vez que el Magisterio español ha mostrado claramente su ferviente adhesión al nuevo Régimen.

Maisu gizajoa, agiraka gaíatz au entzunik, ikaratu egin da apur bat. Baña ikaratik al izan daun bestean urtenda, bildur apur-bategaz bé, zelan edo alan erantzun bear deutsalara ta, aolantxe erantzun dautso bere nagusi asto nagusi oferi:

—Permítame, señor Inspector, que le diga que yo no soy maestro de la República, como tampoco lo he sido, antes, de la Monarquía. Yo soy maestro de la Nación, maestro nacional, y no conozco ley alguna del Estado que me invida profesar estas u otras ideas. Procuro cumplir fielmente los deberes que me impone mi cargo de maestro, y creo que, como maestro, no estoy obligado a más.

Ispetore dotore oírek eztau ezer erantzuten onetara.

Úmeak aztertuten (esamiñetan) asten da, maisuaren auíean, baña maisuari berari ofetarako baimenik eskatu ez olango kunplimenturik egin barik. Bere *edukasiño laikoak* galerazo egiten deutso, antza, olango kunplimentuak egitea.

—Oye, niño, diñotso umeetariko bateri: ¿cómo se llama el Presidente de la República Española?

Badaki ume oírek nor dan Lendakari ori; baña inspetore dotore berofek bere maisu maiteari egin

deutsan agiraka ganorabakoagaz ikaratuta, berari agirakea egin ta gánera ostikadaren bat emon edo beste astakeri andiagoren bat egin leyola ta, bildur da esaten.

Zařagotxu batek, ořaitiño, arin urten deutso, atzeari begiratu barik, bizkor ta urduri:

—Ya sé yo, señor Inspector. Se llama don Niceto Alcalá Zamora.

Au entzunik, asaře bizian sututa, gora-goraka, geuk, asti geyago daukagunean, Jainkoak gura bádau, euskerara biurtuko doguzan berba gomutagaři ónek esan dituz ispetore eřepublika-zale zintzo zintzoak:

—Se dice «Excelentísimo Señor don Niceto Alcalá Zamora». ¿No les enseña a ustedes el maestro a dar el tratamiento que corresponde al primer magistrado de la Nación?

Ta beste itaunerik geyago egin barik, beste ezetan eskola atako umeetariko batxu bé aztertu barik (esamiñau barik), eskola bereko «libro de visitas» izeneko liburuan *serio serio* ónetxek berba biok ezari dituz: «Instrucción deficiente».

.....

Ořekaz berba biokaz eskola ořetako maisuaren lana guztia-beařekoa edo guztia-beařekoa baño txařagoa dala erakutsi gura dau ispetore dotore ořek.

Baña eskola berořetan berořek egin daun lana zelangoa dan esateko eskubidea ete daukodañ yakin gura neunke neuk...

Irakurla bakotxak esango dau, oraitiño, bere eritxia, bakotxak bere bañuan.

Ta gatzaren andiaz, bañe batzuk egin bére bai, bear-bada.

Nik neuk beintzat egin dodaz batzuk.

.....

Ugazabari itanduko neuskio ointxe ia zer deritxon onenbestegaz amaitutzat erakutsi neyon FIRI-FIRI oneri.

Baña, ain zuzen bé, bera etxean eztagoalako izan da dana dalako au neuk egitea ta...

Berak esan deust goizeon:

—Bilbora yoan-beaña yaukat gaur eta etxaukat FIRI-FIRI-rik egiteko astirik. Euk egin bearko dok. ¡Ia zelan portaten azan, Txitxu!

—Badoa berori orduan.

—Ointxe yoan bear yoat. Badakik zórtzirak gánean yoaguzana... ta zortziretan urteten yok Turubion taránteak.

—Bai, *aberirik* eztaukonean.

—Emen ez yok euki iñoz bé, neuk yakitala.

—Ez Bilbon bé, neuk dakidala, gaur-artean; baña báda-ezpadan ba esan deustat.

—¡Ire kóntuak!...

—Gánera, egia esan, Turubiok berak ez beste iñok kalterik ez izatekotan, poztu egingo neinteke gaur bere autoak *aberia* eukiteaz, berori atzera etoñi deiten, gaurko bija ori ufengo baterako itxita. Ba bildur naz FIRI-FIRI-a berori barik egiten.

—Naikoa dok bañiketarik, Txitxu. Ez egistak autoa galdu eragin. Bánayoak. ¡Ondo ibili emetik!

.....

Bakizu zeuk, irakurlea, zelan nabilen neure FIRI-FIRI onegaz.

Firmeu bé neuk egin bearko dot, antza.

TXITXU.

(1955-ko Irailaren 10'ean argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXXI

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

KANTA ZÁRAK KANTATEN TA

Txitxu gurea gaur ikusi gura daunak kantaten ikusiko dau.

Kanta zárak kantaten.

¡Ta yaza dauko berak gero onetan!

Benetan.

Ta euron gáneko éritxiak emoten bé bai.

Kantau bear daun edo kantau gura daun kantea kantau ta gero emoten dau kantau daun kantearen gáneko eritxia, alan bear dala ta.

Niri lenengo kantau deustan kantea auxe izan da:

*Asue ta Erandio,
Sondike ta Loyu,
alegiñek eiñ-añen,
arto gitxi koyu.*

Ta kantau ta gero, badiñost:

—¿Zer deritxo, ugazaba?

—Ederto kantau doala. ¡Añanoetan, ori dok bulaña!..

—Bulaña ta burua... biak bé eztaukadaz txárafak gaur-artean... Baña... ¿ezteritxo au kantatxu au apur bat guzurtitxua dala?

—Orain izan leitekek guzurtia; baña eguno lenengoz kantau zoanean, bear-bada, ez zoan izango.

—Guzurtia orain dana edozeñek daki...edo beintzat edozeñek ikusi lei, bertara arto-sasoyan yoan ezkerro,... urtaro txáren bat izan-ezean. Baña... eguno lenengoz kantau zanean bé gaur dan langoxe guzurtia izango zan.

—Ez yoat ikusten aorixe ain argi.

—Aointxe ikusiko dau. Entzun bei.

*Sondike ta Erandio,
Leyoa ta Loyu,
alegiñek eiñ-añen,
arto gitxi koyu.*

—Entzun yoat kanta ori, baña ikusi ez yoat egiten euk besteagaitik esan deustana.

—Berofek biak entzun dituz.

—Bai, mutil, zaritan entzun yoataz.

—Ta gaur oraintsurengo.

—Ori ezin ukatu neinkek.

—Eztau ukatuko alkañen ántzekoak direana bé.

—Ez, ba. Ori argi bé argi ikusten yoat eta...

—¡Tira, ba! Ta... ¿alkaíen ántzekoak direala ikusten daun ordu berean eztau ikusten bárdiñak éztireala?

—Baita.

—Ba... aortxe ikusi lei berorék... guzurtiren batek ásmaurikoak direala kanta biok.

—Ez yoat aorixe, aázoi geyago barik, ondo ikusten. Berbea aldatuta, ¿zer diñostak Azaña-gaitik?

—Ořentzat bé baukot kantatxu bat. ¿Ořentzat esan dot? ¡Tira! Ořeri, moduren baten, polito yatorkona esan gura izan dot.

—Esaik bein, bein entzuteko.

—Ořa, ba.

¡Din, dan!... ¿Nor il de?

—Manu zapatarie.

—Nik *Txomin zapatarie* entzun yoat beti *din-dan*-go kanta txorieřitařean.

—Berořek *Txomin zapatarie* entzun izango dau; ...baña ¿*Manu* ezteritxo ba Azañari?

—Bai, ori egia dok, baña...

—Bañaka bágabiltz, eztogu iñoiz amaituko, ugazaba. Ta euki bei kontuan oindiño éztodala esan esatekorik erdia.

—Esaik ba... guztia.

—Guztia esateko,... asikeratik esan bearko dot.

—¡Egi andia!

—Árena beste kanta bíena baño andiagoa.

—Mutil, itxi egiok olango zirki-mirkietan ibil-

teari, ba osterantzean aitzu egingo yakuk zer yoagun gogoan.

—Beroferi aiztuten báyako, gálduak gara. Ba neuri beintzat aitzu yat.

—¿Aitzu yak esaten asi azan *din-dan-go* kanta ospetsua? ¡Ire burua! ¡Bulafa ta burua euk ónak daukoazala esan dok ofetarako!

—¡Ai, jauna! *Txomin* kenduta, *Manu* sartu dot kanta ofetan, ta ofetxegaitik izan da guztia. Yakin bear neban nik *Manu* ori sartuten dan lekuan gauza onik eztagoana.

—¡Ia, ba, esaik *Txomiñ-egaz*, dan legez!

—Olan, aurki esan al izango dot. Entzun bei ia...

¡Din, dan!... ¿Nor il de?

—*Manu zapatarie.*

—¿*Manu* ostera bé?

—Parkatu bei, jauna... *Manu-gaz* aitzu-beaía daukot, kantea aitzuko ezpayat. *Manu* barik, *Txomin* da aitatu bear dodana... ¿ezta? ¡Tira, ba! Egingo dot alegintxua...

¡Din, dan!... ¿Nor il de?

—*Txomin zapatarie.*

—¿Zer egin dau pekatu?

—Auzoko txakufe urketu,

ta eleizara daroela,...

kákañaldoak uxetu.

—Ederto kantau dok. Bape utsik ein barik.

—¡Bildur-apur bat euki dot ba! *Kákañaldoak*

esan-beaíean, *sózialistak* esango ete dodan egon naz.

—Ori kanta ori sortu zoanean, ez zoan egon sozialistarik munduan.

—Ez *Manu* ori bé.

—Olan baño gazteagoa dok ori.

—Bai, alantxe. Baña zar-antza bé artuta dago ta... guzurtitxua bé bada ta,... iya egon naz ba esateko berak ez etedituzan asmau árek beste kanta bíak.

—Ik esateko ez tok asko.

—Ez oírek egiteko bé.

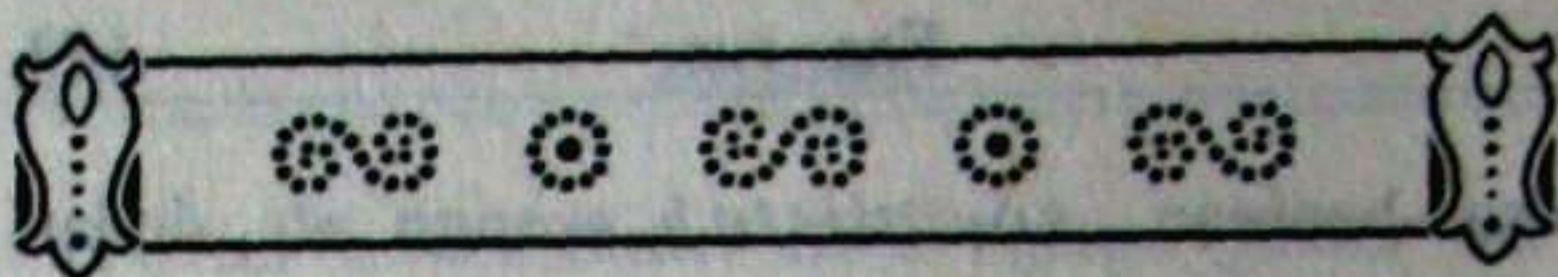
—¡Ori dok miña, Txitxu!

—Miña ainbateri egin deutso oírek. Eztituz gitxi mindu batan-bestean.

—Ori bé egia dok, baña.

—¿*Baña* diño, ugazaba? Bere álde urten gura daula esango leuke beroíeri ori entzuten deutsanak. Egitzat dauko oíaitiño esan dodana. ¡Ai, ni ez nau atrapauko guzuíean! Ori *Manu* ori, bañiz, atrapau egitekotan, guzuíean atrapau bear, beti dabil guzuíagaz ta.

(1933-ko Irailaren 17'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXXII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

TXURI, ZAÑIZERA-BIDEAN

Gaur neuk, Txuri deituten deustien katu giza-jo onek, egin bear dot, antza, gaurko FIRI-FIRI au, aste onetan; ártekoan lez, FIRI-FIRI barik zeu, irakurla maite ori, geratuko ezpazara.

Nire ugazaba Txitxuk ez ei dauko astirik, eta beronen ugazaba nekatuta ei dago.

Ta nik astirik eztaukodanik ez nekatuta naganik ezin esan nei ta..., egin bearko dot zeozer, adizkidea.

Gánera, neuri yagokit aste onetakoa egitea, Zañizen zelan ibili nazan esateko baño ezpada bé. Ba zuk eztozu yakingo, bear-bada, baña Zañizen egin dodaz egun batzuk.

Ta, bear-bada, *Zafiz* zein eñi dan bé eztozu yakingo, ta auxe bé, báda-ezpadan, esan egin bearko deutsut.

Auxe beartxu au daukot gánera, Txitxuri éskeñak.

—Txuri, Arabako uri nagusira yoan bearko dok gaur,— esan eustan lengo asteko astelenean.

—¿Gazteizera?

—Gazteizera ez; Zafizera. Ordua dok, mutil, uri oñeri *Zafiz* deituteko, ba urte batzuk bayaukozak onezkeró.

—Deitu beyo, Txitxu jauna, beroñek gura daun lez, baña ez beist agindu niri oña uri oñetara yoaterik. Nik eztaukot or zer-eginik. Badaki beroñek ni ogi-zalea ez nazana. Afaiña edo okelea euki-ezkeró... ¿Eskatu al deutsat inoiz ogirik beroñeri, ugazaba? Ogia geyagoko barik eskatuten daun umeari auxe esaten deutso bere amak Txorieñin:

¿Ogie?

Araban dauko begie.

—Ba ik eure begia edo bégiak bíak, ain zuzen bé, auñeko zortzi egunean, antxe euki bear dozak: Araban; eta Araban bertan bé, uri nagusi oñetan: Zafizen. Ta an eure bégiak eukiteko..., bertara yoan bearko dok úñean.

—Bai, bégiak bizirik an eukiko bádodaz.

—Ba bizirik, bizkoñik eta zuñik euki ta erabili bearko dozak an. ¿Bádakusk, ikusten dok... au pardeltxu au?

—*Maletina* esaten deutsie oñeri batzuk, ugazaba.

—Itzat bardin izango dok *pardeltxua* deitu nai *maletiña* deitu. *Maletiña* deitu-aren, ez tok doan baño andiagoa izango.

—Beti bé, neu baño andiagoa bada.

—Alantxe dok; baña bai bear bé, eu beronen bafuan yoango báaz.

—¡Ni or yoan? Ezpeist agindu olangorik olgetan bé.

—Olgetan barik, bene-benetan yoan bearoko dok, Txuri. Olgetako, leku gitxi geratuko yak emen, ugazabak berton sartu yoazan gauzen gánean.

—Orduan, ugazabak dauko bija Zañizera.

—Bai, ba.

—Ba beyoa bera ordu onean. Ni ez nau bear bija oretarako.

—Baña neuk bear aut, neu andi-andirik yoan barik, ugazabaren bija oretan, eta atan bé, Zañizen yagoan bitartean, bitarte oretan an... ugazabak eta bere lágunak zer egiten yoen ikusteko. *Ejersisiotara* yoala esan yeustak, eta yakin egin gura yoat zelango *éjersisioak* dozan órek. Bildur nok órekaz *ejersisiookaz* ez ete yeuskun ekafiko buruko miñen bat... Leírousek edo Azañak yakiten báyeutsiek yakin zer yarabilien... Eurok baño lenago neuk yakin yagidala, Txuri. Geure ugazaba on au an fusilagaz edo ezpateagaz edo makileagaz *éjersisioak* egiten ikusten bádok ikusi, etofi adi arin ona, neugana, neuri esaten, lau-õnean baño ezpadok bé, olango ejersisioetatik sasoiz berari alde eragiten yoan nayatxakion.

—Txitxu, artuik pardeltxu ori, ta ator beingoan. Urten yagigun...—deituten dau Txitxun ugazabak.

—Bai, jauna: ointxe... ¡Ia, Txuri, ator ona ixilixilik. (Au Txitxuk belafira diñost neuri).

Eta lepotik polito polito oratuta, pardeltxuan sartu nau txístua baño ariñago. Ta ez naz neu konturatu...pardeltxuaren giltzaren zuloatik bera, eskutik pardeltxu berau daula, ugazabaren atzetik etsetik urteten ikusi-artean.

Emetixek, giltzaren zuloatik, entzun deusat Txitxuri bere azkenengo onu (kontseju) eder au:

—Ez egik egin alegiñik pardeltxu onetatik urteten, ugazabak berak beronen atea zabalduartean. Ta orduan bé, ugazabak berak igari barik urteteko, oba itxaron ia noiz berak urteten yoan bere logelatzat an bertan, kuartelean, artuko yoan gelatik. Orduantxe izango dok polito polito bere atzetik urteteko ordua, albadituta (distraduta) báyagok; eta egongo dok, lengoa bádok.

—¡Txitxu! diñotso, onetan, Txitxuri ugazabak.

—¿Zer, ugazaba?

—Giltzpean eukiko dok gero Txuri. Katu edeía yaok bera... apari bat beragaz egiteko, ta bádaezpadan bé, norbaitek edo norbaitzuk ofetarako ostu ez yagien,... ez egiok itxi etxetik urteten.

—Ezpei euki bilduñik. Giltzpean dago; ondo gordeta, bedinkaturik.

Olantxe erantzun dau Txitxuk *serio serio*.

Ta ni... iya egon naz, ez ain *serio* bé, baña bai gura neunken baño *serioago*, beñola Ipañagíre

geureak kantau eban antzera, auxe, neuk ointxe
atonduriko kantatxu au kantateko:

Giltzapean sartu naute

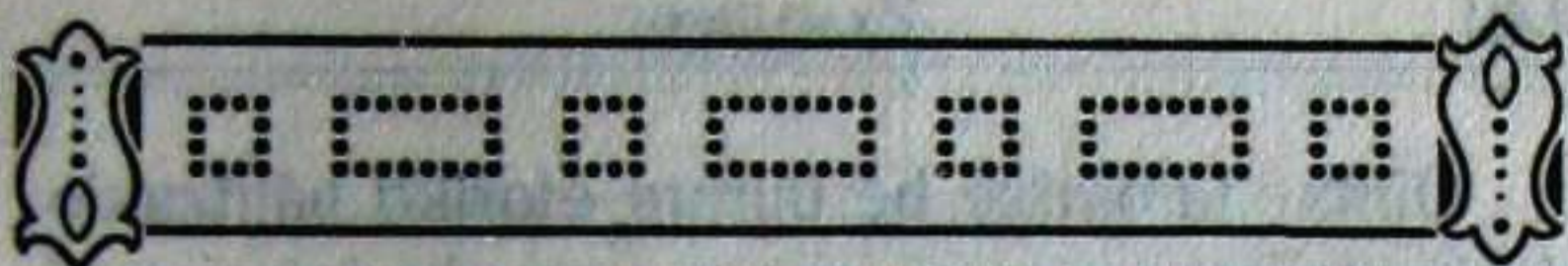
poliki poliki.

¡Ai, Otxorio Gariarton

katuak báleki!

TXURI.

(1933-ko Ufiaren lenengoan argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXXIII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

TXURI, ZARIZEN

¡Miau! ¡Mañamiau!

Emen nago.

Emen, esaten da, Zarizen.

Ta oindiño neure ugazaba Txitxuren ugazaba
jaun onen pardeltxu politetik urten barik.

Eta yakin ez noiz-arte.

Yakin báneu yakin, Txitxuk berak emen sartu
nindunean, bertotik urten barik onen luzaro egon
bearko nebana...

Baña sartu nintzan bein, ta orain bildur naz
berton zartu egingo ez ete nazan... egonaren
egonagaz.

.....

Ointxe ta ointxe bé burura etofiko bálitzakio, deskuidu baten, oneri, geure ugazaba jaun oneri, pardeltxu onetatik berton daukon labañoa atara bear daula...

Esate baterako, bizaía kenduteko...

Baña eztago antzik.

Txitxuk, ondo egiteko, efezuetako liburua bé berton sartu bear eutsan.

Olan, ostatura eldu ta laster zabalduko eban kartzel estua dodan pardeltxu onen atea...Baña, emen sartu-beaíean, eskura emon eutsan ta...

Alan da ze, efezuetako liburuagaz eztaukot neuk probetxurik, ugazabak berak eukiko dau baña.

.....

¡Ixo! Badator bera. ¡Badator, badator! Atara dau nonbaitetik giltz koskor bat. Oratu deutso pardeltxu oneri. Sartu deutso giltz koskor ori «emen nago» esaten egon yakon zulotik. ¡Tira! Zabaldu deutso noiz-edo-noiz atea... Ni neu batu-batu egiten naz polito-polito albo batera; erdinguruan nagoala, bear-bada, ikusi egingo nindukela berak eta.

¡Olango esturarrik!

¡Tira! Ez nau ikusi.

Neu ikusi barik atara dituz bizaía kenduteko bear dituzan txibizkeri gúztiak.

Eta nik, berak atzea emon dauneko, atzekoa-ren bégira egon barik..., ¡zapart! saltu polit bat egin eta txístua baño ariñoago atrapau dot gelatik kanporako atea.

Ta ¿orain zer egin? ¿Nora joan?

Arin pentsau-beaía dago, ¿oyez?

¡Tira, ba!.. ¿Nora yoango gara?

¿Nora? Suetera noa.

Bertatik sufetara yatordan usaiñaren bide gozo-gozotik.

Bidean noala, ainbat lagun ikusten dodaz, abade yantzita.

Ta eurok bé ikusten nabe neu úrean; baña bake-bakean itxiten deustie... neure bidean yoaten.

Kánpotarék dira danok, eta etsekotzat naukie eurok, antza.

Sueteko jentea, bear-bada, konturatuko da bertan sartu naiteneko. Baleiteke.

Baña ain zuzen bé, bear-bada, bear izango nabe katua lez katu-bearék egin dagiodazan.

Gertu naitean, ezpan-alboetako bizar zuriok albo bietara bégira dotore-dotore imiñiaz.

Atea zabalik dago.

¡Tira! Sartu naitean bertotik.

Ordurik onenean sartu nazala esan lei.

Etseko kátuak euron bazkaria yateko imiñita daukien orduan, antza.

Ba oíetan diardue eurok, ekiñalean.

Pilo bitan ikusten dodaz.

Ta ni, neure kóntuak beingoan atarata, pilorik andienaren erdian sartuten naz.

Emen jenteak neu kanpotartzat eukiten gatxago eukiko daula ta.

Emen sartu naz ba.

Ta ondo artu nabe neure lagun bañiok.

Atan bé, eurotariko batek.

Oneri, bigaŕen kopaua yan dodanekoxe, begi-begiko egin natxako, ta irugaŕena abora daroada, bayatort ondora, ta badiñeust:

—¡Kontxo! ¿I bé emetik? Asko poztuten nok.
¡Botaik ona bosteko ori, Txuri!

—¿*Bosteko ori*, diñok? Etxakiat ointxe zeinbat atzamar yaukodazan. Gosearen gosez, ikusi bé etxoat egiten iya - iya artuteko yaukodan kopau gozoa baño besterik.

—Yan egik, orduan, orain, asetu-arte, beste ezeri yaramonik egin barik. Bazkal-ostean egingo yoagu berba.

Ta auxe esanda, árteko lekura yoan da, neure aúre-aúfera, ta an ekin deutso bañiro bere lanari, neuri ta beste maikide miau-egile guztioi yaŕaipide (ejenplu) edeŕa emoten deuskula.

Bazkal-ostean, lagun txeratsuak, eskutik artuta, bere gelara eroan nau.

Ta araxe yoan gara biok, bakotxa iru ankan gánean, iñoizko edertoen. Txitxuk ikusi bágindez...

—Txuri az eu, antza—esan deust, bera legez aulki baten, katuentzako egiñiko berarizko aulki baten, yesaŕi eragin ta gero.

—Bai, bat... Baña... ¿eu nor az olan iketan adizkide bafu-bafuko bateri lez neuri berba egiteko?

—¡Nor izango nok! Eure txikitako lagun andi bat.

—Neure txikitako laguna izateko, txorieñitara izan bearko dok.

—Bai, txorieñitara nok; eta aóretxegaitik, *Txóri* deituten yeustiek emen gúztiak. Eta olantxe deituko deustak euk bé, jenteak beste gauzarik pentsau ez yagian.

—Ondo yagok. Baña ¿nor az eu? ¿Zelan daukok izena, eure txikitako izena?

—Neure txikitako izenagaz aiztuta nayaok. Apur bat azi nintzoaneko, *Lapurtxu* asi yaatan jentea deituten ta...

—Amaika bañabankeri Derio-aldeko sueteetan egiñiko mutila az eu, mutil, *Lapurtxu* báaz.

—Bera nok ba, apur bat aldatuta baña.

—Ez ago txaña. Esan leik jenteak ondo esaten deuala emen. Baña ¿zelan izan dok eu ona etortea?

—Badakik zañitan yazoten doana suerte txarari éskeñak suerte ona izatea, ta auxe berau yazo yatak neuri bé. Ijito (jitanu) batzuk atrapau nayoek, apari baterako edeñá nayaola ta. Baña euron eskuetan yaustean artu yoadan ikareaz argaldu egin nok ordu batetik bestera. Ta orduan, euron yanaririk ónenak neuri emoten asi dozak, tamala doala neu lango katu bat alpeñik galdutea ta. Ta olantxe, eurok euron yanaririk ónenak neuri emoten ta neu órek yanariok yaten, sentika sentika Zañizeraño eldu gozak, eta ostatu andi onen afeñraño eldu goazanean, igañirik ordurako yanariok amaitu-aiñik yagozala, euron burditik, eurok

igari barik, urtenda, onaxe etofi nok ixil-ixilik; eta berton sarturik, miaukada batzuk euskeraz egiñaz, bertoko mofoi abadegei euskalzale baten biotza irabazi yoat..., eta orain..., emen naukok...

—¡Suertetxua euki dok gero!...

—Bai, mutil. ¿Ta eu zek ekañi au ona ba?

—Mutil, nire etxetik onako ipuiña luzea dok, eta etxakiat astirik eukiko ete doan euk guztia entzuteko.

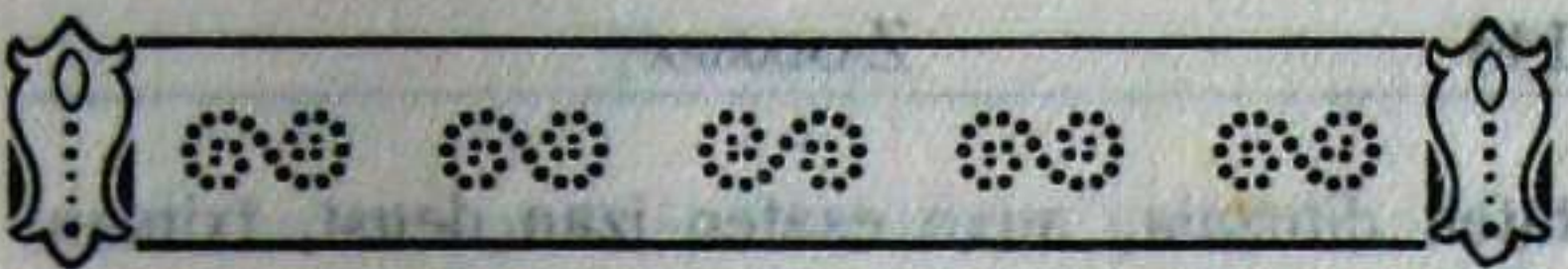
—Astia..... zeinbat-gura yaukat nik emen. Etxaukat beste beañik ságuak eta áratoyak uxatutea baño. Ta au bear au euk bé ondo dakik arnaseaz beste barik egiten yoaguna..., geuk gura izan-ezkero.

Imiñi deutsadan atxakiak, antza dagoanetik, ezteust bape balio, ta besterik asmau egiteko, Txitxu gurea ufun daukot eta, kontau egin bearko deutsat neure ipuiña Txórirri, bakerik eukiko bádot beronegaz.

Gero, bear-bada, damu izango dot kontaua baña.

TXURI.

(Au, zerbait geyagogaz, 1933-ko Ufiaren 8'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXXIV

*Lana egin daigun
txiri-txiri,*

*ta agertu daigun
firi-firi.*

TXURI, TXITXUREN ONDORA BIURTUTA

Nik, gizajo andi onek, alan bear dala ta, neu zorizko pardeltxuan sartu bear naula Txitxuri otu yakonetik, Zafizko ostatu nagusiko suetean neuk neure óintxuak imiñi-artean, yazo yatazan yazoera gúztiak kontau deutsadaz neure lagun zar Txóriri.

Kontateko ta kontateko ekin deust berak eta...

Baña ¿zelango zérak ez deutsadaz eragin berari bere esana egiñagaz?

Zorizko pardeltxuan egin neban bizikera luze ta estua gogoratuteak biotza ausi deutso.

Ta erukizko begiakaz neuri begiratuten deustala ta bésoak bere papartxuaren gánean kurtze-

tuten dituzala, auxe esaten izan deust, txitean-
pitean, samur-samuñik:

—¡Txuri gizajoa! ¡Txuri gizajoa!

Baña neure bija ospetsu au, beste alde batetik,
Txitxuri éskeñak, bañe eragiteko zirkimirkiz bete-
rik aurkituten izan dau ta, bañe onik bé egiten izan
dau neuri bégira ta neuri atzea emonda, bietara;
zelan ereak agindu ta alan.

«¡Txuri gizajoa!» esaten izan eztaun árte guzti-
an bañeka ibili da, kar, kar, kar, gelea betean, ta
ito-beañean, ta... iya... neu minduteko bestean.

Atan-órétan, afal-ordua eldu yaku.

Ta gáuzak euron orduan egitea ondo dala ta,
afaldu egin dogu afal-ordua eldu yakunean.

Ta polito eldu bé bakotxak an suetean agertu
yakun yan-naizuko afariko yaki-zati bakotxari.

Afaldu ta gero, lo bé egin gura izango dodala
ta, logela panpañoi batera eroan nau.

Ta nik orduan, auxe dala auxe esateko ordurik
egokiena ta, auxe esan deust:

—Txóri, etxe onetan naikoa egin yoat lorik;
eta lorik geyago egin barik, itzartu egin gura yoat.
Esan egistak bein: ¿Ostatu onetara etóri dozan
lágunak, abade yantzita yábiltzanak, euron éjer-
sioak ezpateagaz ala fusilagaz ala makileagaz
egiten yoezak?

—¡Kar, kar, kar!..

—Egingo neunkek ezkeñeko belañia, Txóri ba-
ñetia, ik órégaz bañe órégaz auxe esan gura doala:

órek... emen euron éjersisioak ez yeituezala egi-
ten olango tretxuakaz. Ondo yagok. Baña, báda-
ezpadan bé, beste itaune bat egin bear deuat.
¿Ez yarabiliek órek olango tretxurik?

—¡Ja, ja, ja! Aorixe ez yakiat ba. Bear-bada,
euron érezuetako liburuetan euki leyezak... ondo
tolestuta.

—Neu zorizko pardeltxuan egon noan baño
zabalago, edozelan bé, euki leyezak, adizkidea.

—Umore ona daukok, Txuri.

—Baita euk bé, Txóri... Pozik egongo nintza-
kek emen euk gura einkean árte guztian; baña
ona ekañi nayoan egikizuna onako yazean bete
yoat, eta etxaukat emen geyago zer-egiñik. Yakin
yoat ointxe (zorionez, Leírousek eta Azañak baño
lenago) berton yakin bear izan yoatana, ta ointxe,
beingoan, etxera yoan bear yoat ixil-ixilik, neure
ugazaba Txitxu yakitun iminten, bion ugazaba
jauna konturatu baño lenago... Derio-alderako
ezer gura bádok... Górantziak edo...

—¿Górantziak an norentzat? Nire lagun zar
gúztiak, ángoak, il dozak. Eta euki yoadan senide
bakaña, lengusua, Madriñen bizi dok orain.

—¿Madriñen daukok lengusua?

—Bai, gizona. Gantxo Pantzaren zazpigañen
katua dok bera.

—¡Añanoetan! ¿Zelan yaukok izena?

—Oba izango dok ik óren izenik ez yakitea.
Ba ik, bein yakin-ezkero, Txitxuri esango euskio.

—Bein baño eneuskio esango.

Auxe esan ta guzti bé ezin erason izan deusat

katu ospetsu ófen izena neure lagun zar Txórirri.
 Olangoxe buru gogórekoa da Txóri au, asten
 danean.

Bakotxak berea bear dau, óraitño, beti bé; ta
 bakotxari berea emoten neu asten bánaz asi, esan
 bearko dot, baita bè, Txóri ori buru gogórekoa
 bádala, baña biotz bigunekoa bé bai, Jainkoari
 éskefak.

Bere biotz bigunak eraginda, beingoan imiñi
 nau, neuk eskatuta, etxera-bidean.

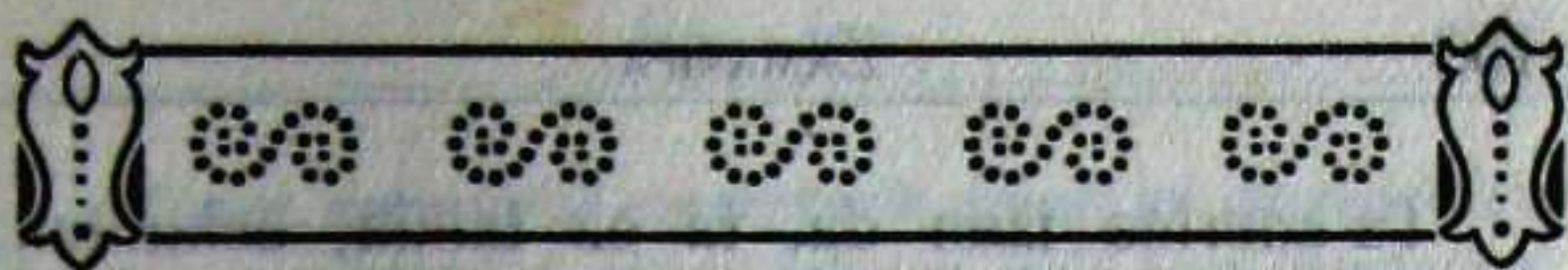
Ta gánera, biderako zeozer emon bé bai; búz-
 kantzak ordeaz izaten direala ta, bañe batzuk egin-
 ostean beste batzuk neuri eragin ta gero.

Eldu naz Txitxuren ondora.

Auxe bé, buru gogórekoa dala, naikoa da biotz
 bigunekoa.

Apur bat gogóragoa izan da beronek Zafizera
 eragin deustan bijatxua.

(Au, zerbait geyagogaz, 1933-ko Ufiaren 15'ean
 argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXXV

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

¡TXURIK DAUKO SUERTEA!

Zorizko bijatxua egin dau Txuri gureak Zarizera.

Lenengo-lenengo, gérokoak gerorako direala, eskutitz bat (karta bat) artu dau, Txórik Zarizetik bertatik bialduta.

Ta ezta izan, lenengo-lenengo, suerte makala berau artutea, bialdurik Txórik bialdu daun moduan, txantxetan-benetan, estalkian (sobrean) auxe zuzenbide au, auxe direziño au, imiñita:

Bizkayan

Txuri Katu ospetsu Jaunari

Txitxu Jaunaren etxean

Berlodion

Zarizko Kofoe-etxean, suertez, euskeraz berba egiten eta ulertuten eta igarkizunak asmaten daki-an mofoi bat dago.

Ta suertea izan da, ta ez txikia, eskutitza, olango estalkia gánetik daula, mofoi onen eskuetan yaustea.

Mofoi onek berealaxe susmau dau *Berlodion* ofetan igarkizun-gei bat dagoana.

Ta igarkizun-gei ori igafi daula erakusteko, ta bide batez, bideko kofoe-mofoi gúztiak ikusi dagian norako izan bear daun eskutitz-estalkiak bere eskutitza bañuan daula, zuñtasun andiko berba ónek ezafi deutsoz bastertxu baten:

¡Ojo! — Aquí hay gato encerrado. En BERLODION, seguramente, LODI está por ME. Hágase la prueba remitiéndolo al pueblo vizcaíno cuyo nombre tiene ME precisamente entre su inicial BER y su final O.

Ta onenbestegaz, geyagoko barik, amazortzigañen egunean, iñon galdu barik eldu al izan da Txóri olgeta-zalearen eskutitza Txuri suerte andikoaren eskuetara.

Ta onen eskuetatik etxeko guztion eskuetara eldu da, beronek poz andiaz irakuñi ta gero.

Ta neuk bé irakuñi bear dot.

Eta zeuk bé, báderitxazu, irakurla maitea, bide batez...

Nik neuk olan irakurten dot:

Zarizetik, 1933-ko Irailaren 30-ean

TXURI Katu txorieñitar ospetsuari

BERLODION

Neure lagun zaña:

Baketu dozak orain apur bat baña, asafe egon dozak emengo nire kátu-lagunak.

Ez eurok alkañegaz, eugaz ta neugaz baño.

Eugaz, euk euroi ezaupiderik emon ez deutsealako; ta neugaz, ofetarako, euron eritxian, egin bear izan yoatazan álegiñak egin ez yoatazalako.

Esan yeutsiet ik gatx euki doala emen egin doan baño denpora geyago berton egiten, ta berton egin doan denporan, bañiz, ez yoagula euki astirik egin yoaguna baño geyago egiteko.

Baña ez yeustiek siñistu gura izan.

¡*Miau!* ¡*miau!* egin yeustiek, esaten yakun gauza bat siñistuten ez yoagunean, geuk, katu euskaldun guztiok, egiten yoagun soñuan miaukada bñak egiten yeustiezala.

—Siñistu gura ezpadozue, ¿zer egingo da ba? esan yeutsiet nik orduan.

—Bakit nik zer egin bear dan — urten yeustak *Betokertxu* deritxon gazteenak.

—Zer egin bear dan zeuk bádakizu, zeuk esango dozu.

Emengo katu guztiok, adizkidea, alkañen adizkide ándiak izan ta guzti bé, alkañeri zuketan egin gayeinkiola ta, aolantxe, zuketan, egiten yeutsaguk berba alkañeri. Saguai ta añatoyai egiten yeutsaguk iketan, agiñetan emoteafen; atan bé, geure agin-arteon atrapatzen yoaguzanean. Yaten emoten yeuskuen beste guztiai beroriketan egiten yeutseguk. *Yaten emoten yeuskuen beste guztiai* esan yoat..... eta ondo esan yoat úfean; ba ságuak eta áñatoyak eurok bé emoten yeuskuek, bakotxak bein eta berean gogo andi barik baña...

Baña itxi yayegun orain bakean saguai ta añatoyai, ta gayatozan bañiro Betokertxugaz yarabilgun berbaldira.

Betokertxuk, *berak bádaki, berak esango daula* entzunik, auxe esan yeuskuk:

—¿Neuk esango dodala? Ondo dago. Ba nik au diñot: Txuri emen egon dan árteon, Txuri zeuk bakañik ikusi dozun-ezkero, orain beste guztiok yoan bear dogula Txuri ofen etxera Txuri berori ikusten.

—Ori askotxu eskatutea da — urten yeutsak albotik Érpatxu izeneko beste katu batek.

—¡Zelango askotxu?

—Bai, gizona. Yakin bear dozu Txuriren mairako gu danok askotxu gareana.

—Eztau bafiketeak balio. Txuri ikusten yoatea ezta Txuriren lepotik yaten yoatea.

—Ez zeure asmoz. Baña, lotseafen bé, ezteusku itxiko bere etxetik urteten goazan guztioi bere mayan bazkari eder bat edo afari eder bat beragaz batera yan eragin barik. Eta zeinbat eta lagun geyago yoan...

—Ónena izango da guztion izenean Betokertxu berau yoatea — yiñoat neuk orduan.

—¡Neu, geyagoko barik? ¡Ez orixe! Zozketea egin bear dogu. Suerteko zotza ataraten dauna bera doala.

—Ondo dago — erantzun yeutsaguk guztiok.

Eta beingoan egin yoagu geure zozketea.

Ságuak atrapateko kayola-antzeko zer bat zar eginda ikusi yok, suertez bé, Betokertxuk beronek neure atzetik orain yaukodan eskaport andi baten.

¡Suertea izan dok auxe bé!

Kayola-antzeko gauza beroferi kendu yeutsazak Betokertxuk beronek zozketea egiteko bear yoaguzan beste zotz; bat beste gúztiak baño andiago ataraten yoala.

Beingoan erabagi yoagu, auxe zotz au beste guztiakaz neure esku eskoyan neuk sartu ta gero, neure eskutik zotz berau ataraten yoan katua izango doala geu guztion izenean ikusten oía yoango yakan katu zorionekoa.

Ta beingoan egin yoagu zozketea.

Ta beingoan atara bé Betokertxuk berantzako gordeta suerteak euki yoan zotz zorizkoa.

¡Olango suerterik!....

Baña eztok suerte txikia eutzako bé, Txuri laztana, suerteko zotz ori Betokertxuk ataratea.

Gura-aíña bafe egingo dok beronegaz.

Ikaragafizko selebrea dok.

Betokeña begi batetik dok, gaur-artean.

Baleitekek biar edo etzi batetik bé ez izatea.

Bietatik izatea akordaten ezpayakok.

Ba aofenbeste bé akordau leikiok oneri.

¡Ain dok selebrea!

Efepublikea etofi-artean, bere begi okefa, ezkefeko, sufera bégira euki yok; baña Efepublikea etofi doanetik gora, ezkefera bégira yarabilk bañaban onek, alderdi ofetan ikusi layeikezan gauza báregafiak obeto ikusteko.

Berak gura yoana guztia egiten yok bere begi okefagaz.

Ta beste ainbeste egiten yok begi berofegaz atrapatzen yozan gauza bañegari guztiakaz.

Baño eragin gura yoan guztian, baño eragiteko artuten yoan gauzeari bayarik nondik eta zelan eragin, berak gura yoan beste baño añaan yaukanari eragiteko.

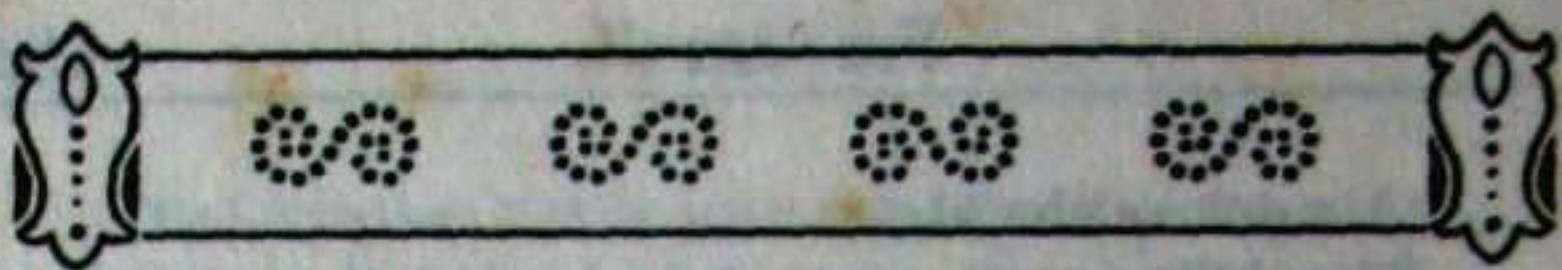
Etxiñoat geyago. Or ikusi dok eure begiakaz...

Sayetsai ondo eutsi, báda-ezpadan bé, berba egiten deuanean.

Agindu eure lagun zar

TXÓRIRI

(1933-ko Ufiaren 22'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXXVI

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

MAURA SUTSUA EZTABIL FIRI-FIRI

Betokertxu, Txóri onak bere eskutitz gozoan aginduriko Betokertxu katu bañe-eragile nagusia, ez yaku etóri oindiño.

Beintzat, geure aũean, geuk ikusteko lekuan, geuk dakigula ezta agertu.

Domekan etóri ezpada, suertez bé, geu Maura sutsuak Burgosen bota eban diskurtsoa radiotik entzuten gengozala...

Izan leitekean, gure etxeko atera eldutea, suertez bé, bitarte ofetan, ta berak atea yo-añen, guk ez entzutea, Maura sutsu oñen zaratakaz.

Olan izatea, beti bé, oba izango da gaixorik dagoala ta aonetxegaitik etóri-eziñik egotea baño.

Geuk olan uste dogu, ta berak bé bere eskuan dauko olantxe uste izatea, geure eritxi argalean.

Maurak berak berbea lodi bota dau.

¡Añanoetan, mutil ori ezta ibili *firi-firi!*

ESAN DEUSKU TXURIK BERE ERITXIA

¡Tira! Bota dau Maura orek beroñen diskurtsoa, ez beingo-beingoan baña.

Denpora gitxiago bear izan dau Txuri gureak Maura beroñen gáneko eritxia emoteko.

—Ta, Txuri, ¿zer deritxak berbalari (oradore) oñeri? — itandu deutso Txitxuk, berbaldi zarata-tsua amaitu daneko.

—¡Zer eritxiko deusat! Berba asko egin daula.

—Ta ondo, ¿oyez?

—Ondo... ¡Tira! Batzuetan, bai. Baña ez nau ni lorindu... Ori, moñoi ori, berbalari ona ta guztia izango da, baña...

—¿*Baña* diñok?

—*Baña* asko aurkituten dot nik moñoi oñegan, jauna. Baña, Betokertxu noiz ikusiko ete dodanezko zeragaz, eztaukot burua geyagotarako euki bé ta..., bat bakañik esango dot...

—Esaik ba, esango bádok.

—Ara ba... Ointxe esango dot, baña ¡ez gero niri agirakarik egin! Nire eritxian..., Maura ori... **katolikuentzako** baño obea da... **katu laikoentzako**.

EMON DAU TXITXUK BERE BERBEA

Eldu gara barikura, Jainkoari éskeñak.

Baña Txitxuri, eldu garean egunera eldu, ta bitartean, lau edo bost egun igaro ta guzti bé, ez yako aiztu Txuriren afazoi zuftasunez betekoa; ta gaur berton bé, zazpi bidar gitxienez esan dau Txurik bere afazoi ofegaz Maura sutsua bere lekuan imiñi daula: berari yagokon lekuan.

Ta orain auxe diñost, Maura ta katua, biak, euron lekuetan itxita:

—¿Ezteritxo, ugazaba, ondo izango dala orain geure gáuzak gogoan izatea?

—Geure gáuzak asko dozak, gúztiak era batera gogoan izateko — diñotsat neuk.

—Dának era batera ez, baña banan-banan... Orain, lenengo, ardurarik geyen emon bear deuskuna.

—Ta ¿zein dok ori?

—¿Zein izango da! Orain esku-artearen darabilguna.

—*Firi-firia* izango dok, ¿oyez?

—*Firi-firia*, bai, *firi-firia*. Lenengo-lenengo, ¿bádaki gaurko au zeinbakařena dogun?

—Nik ez yaroat konturik.

—Ez ba. Berořek *firi-firiak* egin ta egin ibiltea baño eztau besterik gogoan.

—Nik naikoa egiten yoat ofegaz...

—Bai, ba. Argitara urteteko lekura bialdu egiteko ardurea neure gánera itxita dauko ta...

—Bai, ta ik ondo betetu bé ardura ori.

—Al dodan lez. Baña biok bé... zezzer geyago egin bear dogu.

—Euk esango dok.

—Orain egin bear doguna auxe da: kanpoan dirua atarata baño ezpada bé, gaurko FIRI-FIRI au árteko danakaz batu ta guztiokaz liburu bat egin, KILI-KILI izenagaz atara gendun bestekoa.

—Euk diñoazan FIRI-FIRI guztiokaz euk gura doan lango liburua egiteari ondo yeritxat, Txitxu. Baña óratarako kanpoan dirua ataratea ez yatak ain ondo paraten; atan bé, kanpoan atara-beańik ez yaukagula. Jésuitak, euron gauza ixilekoak ixilik euki yaiguzan, astean-astean bialduten yeuskuezan diruakaz eurokaz... dirurik naikoa ta lar euki bear geunkek.

—Euki bear geunke. Baña baki ba... Nik ba-diñotsat: kóntuak neuk ondo atarata daukodaz. Gaurko FIRI-FIRI au bape luzea báda, árteko gúztiak beroneri erantsita, badaukagu KILI-KILI izenagaz atara genduna besteko beste liburu bat egi-teko lain.

—Etxakiat ba.

—Egin daigun ta aorduantxe ikusiko dogu.

—Egia dińok óregaz. Bai, mutil. Egin ta gero ikusiko yoaguk. Baña, igarten ezpadok...

—Igarten ezpadot igarı, parkatu egingo deutsadaz nik berońeri berońek zor izan leistezan neure orain-arteke, oraingo ta bizi nazan árteko..... aloger gúztiak.

—¿Zer dińok, Txitxu?

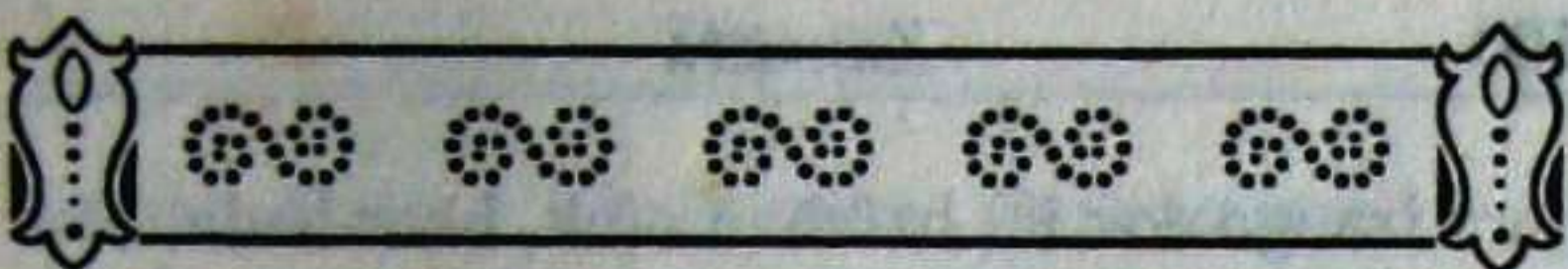
—Emon dot berbea.

—Ta ¿eure berba óregaz... zeinbat berba uste dok egongo dozala orain-arteke FIRI-FIRI guztietan, gaurko au bańu doala?

—¡Nik dakit ba? ¡Ainbeste dira ze..! Baña utsik egiteko bildur barik esan neyo, ofaitiño, izango direala eurok, gitxien-gitxienez, ogeta.....zortzi... mile.

—Ofenbeste berbagaz zeozer egin geinkek. Gitxiagogaz egin yoek diputadu izan dozan mofoi batzuk euron diputadutzea.

(Au, zerbait geyagogaz, 1955-ko Ufiaren 29-an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXXVII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

TXITXUK BADIÑO ZEOZER

Blasko Ibañez eřepublikanu ilaren ázuřak, edo áutsak, ataute dotoreren baten ekaři dituez eřepublikanu bizi batzuk Balentziara.

Ba irurogei miľe peseta kostau ei da ataute ori.
¡Dirua da gero!

—¿Irurogei miľe peseta amabi miľe ogerleko eztira, ugazaba?

—Bai, Txitxu, ogerleko bakotxak bost peseta yaukozan ártean.

—Nik eztaukot ořenbeste.

—*Ořenbeste ořegaz ogerlekoak beste esan*

gura izango dok ik, baraban ofek, bear-bada...

—*Bear-bada* barik, ugazaba. Nire praketako bóltsak eztira ausiko diru lar erabiliagaitik.

—Esku-artean ainbat erabilten dok, ba.

—Erabili bai, baiña euki ez. Zelan etoñi, alan yoan.

—Ori dok garbi yokatutea.

—Erepublikanatu askok eta sozialista askok gura daben lez.

—¿Olan yokatu gura yoek?

—Olan yokatutea gura dabe. Gauza bat da, berofek ondo dakian lez, olan yokatu gura izatea ta beste bat olan yokatutea gura izatea. Olan yokatutea gura daunak bape neke barik gura izan lei, berak olan yokatu barik, bésteak olan yokatutea.

—Euskeraz berba egiten bádakiala esan leik, Txitxu. Alde andia yagok, bai, beti bé, aditza (berboa) *tea-gaz* erabilterik *tea-barik* erabiltera. Baña euskel-idazle batzuk etxakiek, antza.

—Euskeraz ondo eztakielako.

—Zezegaitik izango dok.

—Baña ¿zegaitik itxiten deusie euskeraz ondo eztakien idazleai euskerazko lának egiten? ¿Eztago multarik ofentzako?

—¿Ezaututen dok euk olango idazlerik ala?

—¿Ez al da naikoa ta lar euron lának ezaututea? Onako papertxu onetan dagoana bé olango-ren batek egiña izango da. Suertez bé, aoraintxe irakuñi dot neuk, eta neuk irakuñi ta gero berofek bé irakuñi dagian gura neunke. Berofek... berofen pekatuen parkaziñorako..... irakuñi gura bádau,

beutso. Ostean, obeto izango dau yaramonik egin ez. Baña gaur bertan aurki egin dituz pekatutxu bi, neuri zer andi barik, katua dala katu, egin deustazan agirakaldi biakaz; ta artu bei, ta irakufi bei, alde ofetatik ona baño obea izango dau ta... Bakit beroñen eroapenari bear eragiteko beste atsekabe emongo deusana.

—¿Luzea dok?

—¡Olangorik! ¿Luzea ete dan itanduten deust eskuan daukon gauzeagaitik?

—Eskuan artu baño ez yoat egin, Txitxu. Ez yeutsat oindiño begiratu. Albadiberea (distraidua) banok, baña ez ofenbestean.

—Neu baño geyago ez beintzat. Andia yazo yat neuri, gaur goizeon ain zuzen bé, ugazaba. Baki Patxo Baketxu neure lagun andia il dana.

—Bai, ta báyakiat *Baketxu* ezizena zegaitik imiñi yeutsien bé... Beñola...

—Itxi bei, mesedez, gerorako ipuin ori; ba ostean, neu albadituko naz (distraiduko naz), bere arimearen áldeko elizkarian bertan egin nazan lez. Yoan naz elizara, ta lutu-aulkiaren atzeko aulkira yoan bé, trapa-trapa. Ta lutu-aulkian ainbeste lagun ikusirik, asi naz ia euron ártean Patxo Baketxu bera ete dagoan begiratuten; ta éztagoala ikusi dodanean, «au beste ilen baten elizkaria dok, antza» esanda, geyagoko barik, atzera etofí naz etxera trapa-trapa, elizkaria bertan bera itxita.

—Ik egiteko eztok asko.

—Ez, jauna. Irakufi bei, orain, eskuan daukon ofitxu ori.

—Lenengo-lenengo, eskuan ete yaukodan begiratu bear yoat... Emen yagok.

.....

—Ta ¿zer deritxo, ugazaba?

—¿Zer yeritxodan? Penitentzi makala ez deustaala euk emon neuri ipuin au yagoan eran irakufi eragiñaz. ¡Ai! Olango penitentzi barik irakufi nayoan neuk ipuin berau antxiña baten, erderaz, orain aiztuta yaukodan leku baten, Txitxu maitea.

—Orduan, ori euskeraz olan imiñi dauna biurtzalea (tradutorea) da edo izan da lan oretan.

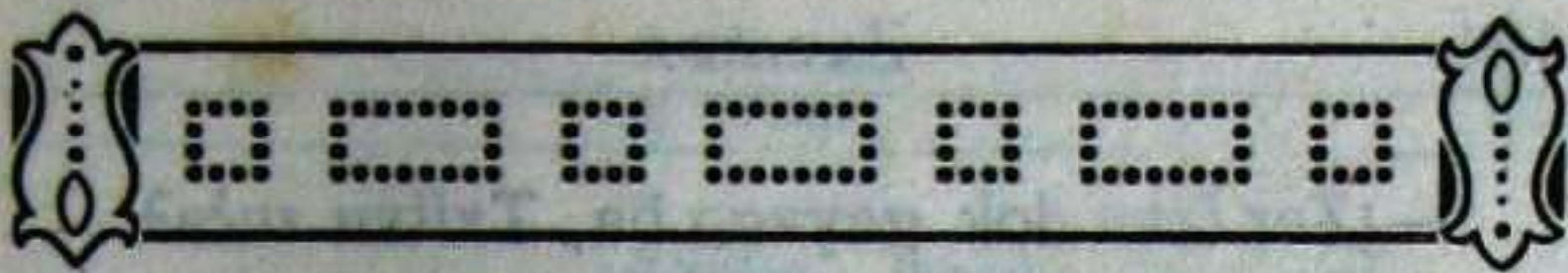
—Bai, antza.

—Eztauko biurtzale onaren antzik. Antza daonetik, biurtzale biufa da. Biufa edo okefa edo oker biurtuten dauna.

—Okefa bé okefa az eu, Txitxu, eure eritxi zúzenak emoten.

—Geyago bé emongo neuskie nik olango euskel-idazleai. Esate baterako, geyagotan euskeraz ez idazteko baimena.

(1933-ko Zemendiaren 5-ean argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXXVIII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

AZAÑAREN LEPOTIK

Azaña andia, bere loba neskatila bat ezkon-
duten dala ta, Zaragozara yoan da... gizajoa.

Ta bere loba neskatila ori, ezkondu teko, eli-
zara yoan da, ta bera bé ara.

Baña, berantzako, ez ordu onean, antza.

Antza daonetik, bere arpegiko gárauak agiri-
an dituzala agertu da elizan, ta bere loba neskatila
lea ezagututen izan eztaben batzuk ondo ezagutu
dabe bera; ta, berak entzuteko eran, maía-maía
asi yakoz, ta olan ónek asirik, jentea paía-paía asi
yako olantxe maía-maía.

—Jentea maía-maía asitea ezta izan bakarik,
ugazaba.

- ¿Zer izan dok geyago ba, Txitxu zufa?
 —Ekitea. Luzaroan ekin deutso jenteak olan.
 —Ta bera ixilik, ¿eztok?
 —Auxe esan dau agin-arteon, euron arteon
 atrapau báleu, biñindu egingo eban jente mañama-
 ñalariari bégira:

*¡Ai, or zabilte maña-maña,
 ta orain nik ezin amaña!*

- Baña ori bertso ori ez yeutsak entzun jenteak.
 —Ez, ba. ¿Ez deusat esan agin-arteon esan
 daula?
 —Ondo yagok.
 —¿Bertsoa ala? Bayetz nago. Eztau egin Aza-
 ña ofek bertso obagorik bere bizi guztian.
 —Eu bé ez az txaña bértsoak egiten.
 —Botako neuskioz nik ointxe berari, berofek
 itxi-ezkero, iru edo lau.
 —¡Tirok, ba! Bota egiozak. Baña berari atse-
 gin izan leikion soñuan botako deusazak gero.
 —Baki berofek arako

**España, España,
 la Monarquía...**

- Entzun yoat iñoiz.
 —Ba kanta *eder* ofen soñu *panpañoyan* kan-
 tauko deusadaz gizon *andi* oferi berantzat ointxe
 egingo dodazan bertso txu ónek. ¡Beyoaz, bidean
 galdu barik, neure burutik neure ezpanetara, ta
 neure ezpanetatik berak ain bero daukozan bere
 belafi bietara!

¡Azaña, Azaña,
gizajo andia!
¡Ai! ¡Zure aldia
birindu da!
Garbitu egizu
zeure arpegia,
beste bat ia
dirudian.

—Naikoa dok, mutil.

—Naikoa ta lar.

—¿*Lar* diñok, Txitxu? Nik ez yoat esan lar danik.

—Baña neuk diñot, neure eritxian, lar dala Azaña ori gaur dan lango gizon batentzako.

—Berari maña-maña Zaragozan, an, elizan, egin yeutsienak ez yeutsiek eritxi lar ez naikoa alan maña-maña berari ekiteari.

—Ez, antza.

—Gero, elizatik urten ta gero, beste soñu bat bé entzun bear izan yok gizajo andiak. Txistu-soñuan artu ei yok kaleko jenteak.

—Bai; txistuak yo ei deutesiez. Baña bera ezta-be yo ofaitiño.

—¡Aorixe bai lar izango zoala!

—¿Zer izango zan lar?

—Bera yo egitea.

—Bego ixilik, ugazaba. Bera *yo*-ka ibili da nagusi izan dogun árte guztian. «Aquí *yo* mando, *yo* dispongo» ta olantxe *yo* egiten ekin dau. Ta orain bera *yo* egitea eskatuten dau bardintasunaren legeak.

—¿Ezteritxak naikoa ekin yeutsagula gaur Azaña gizajo oferi?

—Bai, bein. Ta eztiñot lar ekin deutsagunik... ¿baki zegaitik?

—Ez euk esan barik.

—Ufengo baten bé ekiteko eskubidea euki dagidan. ¡Au da *juridisidadea*!

—¡Ori dok burua, Txitxu! ¿Ori berba ori bé ikasi dok?

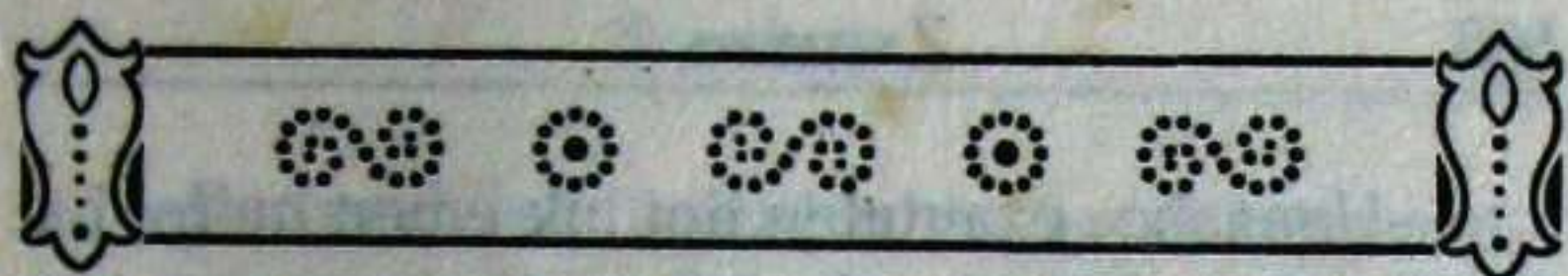
—Bai, jauna. Zeozetarako aitatu deusku Otxorio Gariartok ainbeste bidar.

—Ta orain ik, bide batez baño ezpadok bé, Otxorio Gariarto bera aitatu gura izan deustak.

—Bai, ba. Beste iñok ez daula aitatuten ikusita...

—Itxi yayogun gaur bakean Otxori Gariartori; ba oregaz asten bágozak asi, Jainkoak berak yakik bakarik noiz itxiko yeutsagun.

(1934-ko Urtefiña'ren 7-an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XXXIX

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

PORTUGALETE TA PORTUGALETEKO GÁUZAK

¿Portugaleteren entzuterik bádaukazu, irakurla maitea?

Berak badauko bat, eta ez txikia.

Beti euki dau Portugaletetik entzute andia.

Batez bé, Txorieñin.

Eña da bera bé.

Eña edo uria.

Baña, uria izanda bére, eña da, seguru bé; ta guzuñik esan barik esan geinke *Portugalete* gogoan dogunean izen ori daukon eñi bat dogula gogoan.

—Ugazaba, ezaututen dot nik emen mofoi bat *Portugalete* deituten deutsiena.

—Portugaletetafa izango dok mofoi ori, Txitxu.

—Bai, jauna; angotafa da.

—Ba egik kontu *Portugalete* deituten yeutsiela, ain zuzen be, aofetxegaitik: portugaletetafa doalako. Baña emen ez yoaguk gogoan portugaletetafik, Portugalete bera baño. Ta Portugalete bera efa dok.

—Edo uria.

—Txitxu, zer yan dok gaur, olan ibilteko?

—Parkatu bei... Ondo esan dau berofek. Uria izanda be, efa izan bear. Ta nik ixilik egon bear, zeroyez? iTira! Azaña Albiñanaren afean baño be ixilago egongo naz neu berofen afean, berofek berba egiteko baimena emoten ezteustan artean.

—Euk uste izan einkean baño lenago emon bearko deuat, zer izan yoagun gogoan esan dagistan. Ba aiztu yatak garbi-garbian eure zerokaz.

—Portugalete entzute andiko efa dala esan dau berofek.

—Atan be, Txoriefin, zertok? zEz yoat esan au be?

—Bai, jauna. Ta eztau esan ofegaz be guzufik. Txoriefin txoriefitar garbi guztiak ete dakien nago onako kantatxu au:

Portugalete,
vino clarete,
edango neunke
basutxu bete.

—Portugaletek, kantatxu ofegaz, entzute andia artu yok txoriefitar kantarien aboen bitartez. Baña efi ofek, bere entzutea zabalduko, bayaukok gauza geyago bé geure Txori-efi Bafe-efi maitean.

—Neu ez naz gomutetan...

—Aiztuta egongo az ta.

—Orixe izango da, ugazaba.

—Entzun egingo enduan ik iñoiz zeozer an, Sondikan ta inguruetan, Portugaleteko atsoakaitik.

—¡A, bai, jauna!... Eguraldi onean negar egiten dabela, onaren atzetik txafa etofiko dalako bilduragaz, ta eguraldi txafean dantzan egiten dabela, ufengoa ona izango dalako pozagaz.

—Ta ofezaz gánera ipuiñak bé bayabiltzazak txoriefitar jatofen aboetan Portugaleten bertan yazorikotzat esaten dózanak. Arako ariatari gaztai-yalearena ta.

—Entzun dot iñoiz nik ipuin ori, ta bafe onik egin bé bai berori entzunik. Esan bei beste bein berofek, irakurleak bé entzun edo irakufi dagian.

—Itxaron beyegik apur baten...

.....

Portugaleten zapatari-bizikeran bizi zan ariatari batek, goiz baten, ainbeste urtean ikusi barik eukan bere efitar bat aurkitu eban Portugaleten bertan, bertara bere efitar ori txáfiak salduten etofita.

Txikitako mutilko-laguna eban bere efitar ori, ta olan ainbeste urtetan ikusi bako lagun zafari egiten yakozan txérek eta zérek egin ta gero,

bere txáñiak salduten lagundu ta azkenengo txañia saldu-ostean, etxera eroan eban konbidedu.

Áratsalde-erdia eldu yakien atan-óřetan, ta bazkalduteko belu zala ta, azkaritxu bat (merien-datxu bat) jatea otu yakon zapatariari.

Emaztea ez egoan ordu atan etxean, ta gertuen egozan yakiai bota bear eskua.

Gertu egozan gauza bi: Balmasedan egiñiko tremes bat eta Burgosekotzat erosiriko gaztai eder bat.

Ogia bé ez zan txaña baña, gaztaya benebenetan egoan jan-naizuko.

Eder-edeña egoan.

Eta oso-osorik.

Ásteko, zatitxu bat kendu eutsan zapatariak berak.

Eta berak besteko zatia kenduko eutsalako amesagaz emon eutsan eskura txañi-saltzaleari, berak kenduriko zatia ebagi eban aiztoagaz (kutxi-loagaz) batera.

Txañi-saltzaleak gogotik eldu eutsan esku battegaz aiztoari ta besteagaz gaztayari, ta beingoan, neuk esan neinkean baño ariñago, kendu eutsan oneri beronen yaubeak kendu eutsan lango biko edo iruko zati bat.

Ta au zati au berealaxe yan, ta beingoan beste zati andi bat kendu ta au bé ártekoa eroan eban lekura... bota eban... ziñu gitxigaz.

Ta báda-ezpadan bé,... ogi gitxigaz.

Zapataria ikaratuten asi zan.

Baña txañi-saltzalea bera ez zan ikaratu.

Geroago ta zati ándiagoak kenduten eutsazan bere lagun zar zapatari gizajoaren gaztai gozoari.

Olango baten, gaztayaren apurik bé ez eutsa-la itxiko ostean ta, zeozer esaten azartu zan zapatari gizajo ori.

Baña bai erantzun bé bere lagun txafi-saltzale gaztai-yale azafiak.

—Esan leik aspaldion éztoala yan olango gaz-tairik—diñotso zapatariak txafi-saltzaleari.

—¿*Aspaldion* diñok? Iñoiz bé ez onen gozo-rik—erantzuten deutso zabal-zabal txafi-saltzaleak zapatariari, yateari itxi barik.

—¿Bárik gero ofegaitik zeinbat diru emon yoan nire emazteak?

—¡Nik yakiat ba? Zeuek yakingo dozue.

—Amar éreal, mutil.

—Olango gaztai on batek ofenbeste ta geyago balio yok.

—Baña...¿bárik gero?: berori baño ez yaukaguk.

—Bear bé ez yoat nik geyago. Naikoa yaukat beronegaz.

Txitxuk, irakurleak baferik egin ete daun begi-ratu barik, berak bafe batzuk egin ta gero badi-ñost *serio-serio*:

—Portugaleteko gáuzak gúztiak azaldu barik emon bearko dogu amaitutzat FIRI-FIRI au, antza; ba baltzitu dogu azkenengo paperik geyena.

—¡Zer egingo yakok ba?

—Nik eztakit zer egin leyon paper oneri. Baña luzatu al báneu, luzatuko neunke.

—¿Zetarako?

—Portugaletoko bertoko diputaduakaitik zeo-zer esateko.

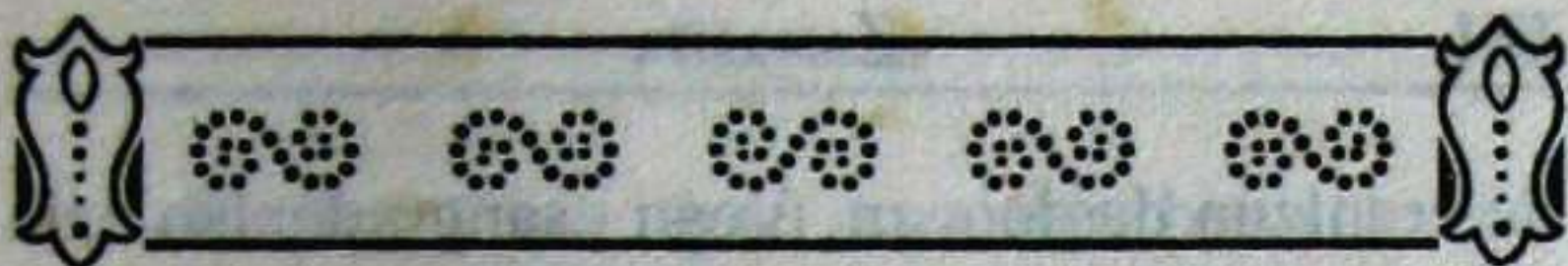
—I *kapas kapas* izango az ófei *omenaje* bat egin dagioela portugaletetañai eskatuteko.

—¿*Omenajea* diño? *Omenaje* yazekoa egingo neuskie nik ófei; baña, bear-bada, ez litzake izango euron gogokoa.

—Yazekoa izan-ezkero...

—Yazekoa, bai; elizako kanpatofetik eskegi-ta... ¡Jesus! ¿zer esan dot?

(1954-ko Urtefilaren 14'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XL

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

PORTUGALETE AITATUAZ, ZERBAIT GEYAGO

Portugaleteko gizon batek Txixxuri eskatu deutso, aŕen, erderara biurtu dagiola lengo domekako FIRI-FIRI gozoa.

Ba gozoa bé gozoa dala, antza dagoanetik, Portugalete berak legez maite-maite daun edozeinbere portugaletetarentzako, ta bere gozotasuna dan bestean artu gura daula bera guzti-guztia ulertuta.

Tamalez (lastimaz) berak, Txixxuri mezede ori eskatuten deutsan gizonak berak, eztaki euskeraz, ta eztau besterik ulertu FIRI-FIRI guztitik auxe baño:

*Portugalete,
vino clarete.*

Txixxuk eztauko orain astirik erantzuteko; ba-

ña erantzun dagionean, úrean esango deutso ezin leikeala berak astirik atrapau a FIRI-FIRI guztia erderara biurtuteko, esku-artean darabiltzan ainbeste bear esku-artetik kendu-artean.

Alan da ze, Portugaleteko gizon ofek berak bear daun bear ori egiten Txitxu gurea beingoan imiñi gura bádau, *atrakadoretxu* bat edo batzuk bialdu bearko deutsoz oneri esku-artean darabiltzan beaok esku-artetik kenduten.

—Txitxu, bayakiguk i igarlari ona azana.

—Izan bé banaz ta. Baña berofek eztiño orain geyagoko barik bádakiala ni igarlari ona nazana. Igarkizunen bat gertuta dauko ointxe nitzat, begia lez.

—Igañi dok igarkizun bat eutzat gertuta yaukotana.

—Ta ori igarteaz... yazean erakutsi deusat igarlari ona nazana, ¿ezta, ugazaba?

—Bai. Baña ¿igañiko ete dok eutzat gertuta yaukodan igarkizuna bera?

—Esan bei, ta ikusiko dogu ia antzik artuten deusadan.

—Ona emen ba... Plasentzia deritxon eñiko alkateak bere eñi ofetako eliza baten bonba bat imiñi yok. ¡Ezetz igañi alkate ori anarkistea ala zer doan!

—Karlitea.

—Ez, mutil. Sozialistea dok, sozialistea. Eztok igañi.

—Ez, ba. *Ezetz igari* esan dau berofek eta, ori esanda, ¿nok igariko eutsan?

Gresia-aldean báeidagoz ezkertafak, emen lez. Baña, emen leztxe, an bé bizi dira eskumatafak, seguru.

Ta eurotariko asko, esku eskuma onagaz, antza dagoanetik.

Lengo baten, eskumatafok eskatu barik, mitin bat emon dau ezkertar batek.

Eta bere mitin ezkertafean iñon direan zántarkeriak esaten asi da eskumatafak maiteen dituezan gauzen aurka, guzur ta naste.

Baña eskumatafak ezteutsie luzaro itxi berantzako ain gozoa izan dan lan ofetan yarduten.

Beingoan yoan yakoz gánera ta goitik bera emon deutsie,.. lepo bete... ukabilkada ta ostikada ta naste... emoten deutsiela.

Txitxuk diñoana egia báda, oferi mofoi oferi ondo irakatsi yako, il barik, zelan bizi bear daun bere alderdikoak eztiranakaz.

—Ta geyago bé badiñot, jauna.

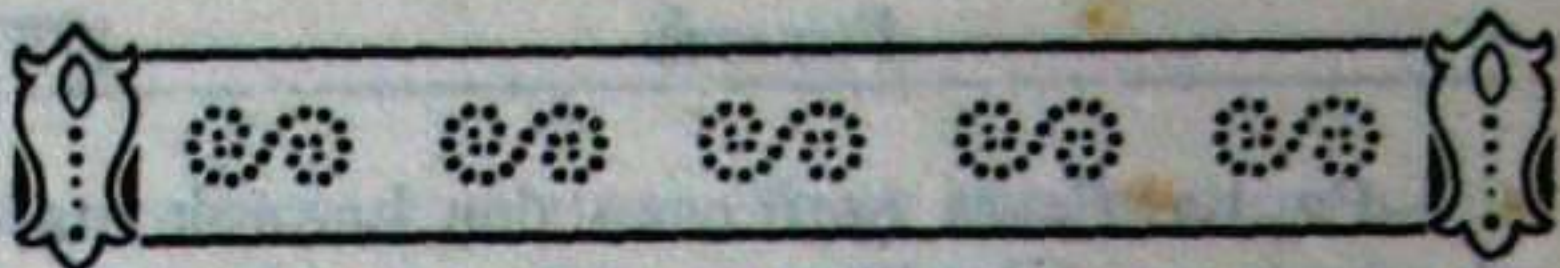
—¿Zer geyago?

—Danon ártean... mofoi ofek ikusi gura izan eztaun kurtze bat egin dabela.

—¿Zelan?

—Berak lenago ezkeretik eskumara ekiñik, gero besteok, eskumatafok, goirik bera ekiñagaz.

(Au, zerbait geyagogaz, 1934-ko Urtefilaren 21'ean argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XLI

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

IPUIN ZAR BAT ETA GAUZA BARI BATZUK

Gaubon-auñeko aloteriko yokaldiko (sorteoko) egunean, ámaikak inguruan, *E. A. J. Zazpiterdi*-ri entzuteko baño amaiketako on bat artuteko ohea zan orduan, Radio-estasiño ofetatik aloteriko númerotxuak entzungo dodazala ta, poz-pozik zabaldu neban neuk neure radio-tresna polita.

Poz-pozik zabaldu nebala esan dot, eta eztot esan guzuñik ofegaz bé, baña guzuñak urten eustan.

Ez neban entzun neure numerurik.

Eta... jau zori txara!.. beste iñonik bé ez.

Neuk dakidala beintzat.

Ordu betegañenean, gogait eginda, neuk diñodana entzuteko belañietakorik eztodala bear ta, belañietakoak neure belañi biotatik kendu ta gero..., entzun ezpaeustien bé, argi-argi esan neuntsien... an, Diru-etxean edo, eurok ataraten zituezan nú-

meruak eta sáriak (prémioak) kantaten iarduen mutilkotxuai:

—¡Ia, aingerutxuok! Ataraizuez bein, alkafen atzean, bat ořek *E. A. J. Zazpiterdi* beronek yokatuten dituzan numeruetarik bat, eta beste ořek amabost miloiko lopea... ¡Ia, olantxe, datofen urtekoak obeto entzuten doguzan!..

—¿Zer imiñi deustak or, Txitxu?

—*E. A. J. Zazpiterdi*-gaz beroferi yazoniko ipuin bat.

—Ipuin zařa dok ori.

—Zařa, bařa polita.

—Ipuiřa, zařa izan-ařen, izan leitekek polita. Bařa ire ipuin ori, berořen geyak yaukon baliorako, zařegia ete doan nayagok. Olango balio gitxi-ko ipuiřak yazon ta beingotxuan kontau bear dozak.

—Kontau eban berořek izpařingi beronetan, oraintxe dala iru urte inguru.

—Ta ¿neuk bein bere aldian yazon ta beingotxuan kontauta yaukotsadan ipuiřa kontau deustak euk beste bein irakurleari? ¿Zer esango yok?

—¡Zer esango dau? Zeozegaitik kontauko neuntsala neuk ointxe, berořek lenago kontaurik euki ta gero.

—Beste bein ez egik olango beařik egin; be-rari baimena eskatu barik, beintzat.

—Beste bein, ez...; bařa beintxu ba...

¡Au da bat!

Bakit, beronek zer egin daun yakin dagianean, irakurleak *¡ori dok bat!* esango dauna, ta oregaitik esan dot neuk *¡au da bat!* lenengo-lenengotik.

Eztakigu ziur laiko utsa ala laikoa ta maikoa izan dan, bizi izan dan ártean.

Laikoa izan-ezkero, alan nai olan, beti bé, ni baño úfago egongo zan sozialistea izatetik.

Eta izan bé úfegan izan da sozialistea.

Orain... il da, ta batek baki zer dan ordu onetan.

¡Jainkoak erukia izango al eban beragaz... bere eriotzako ordu estua eldu yakonean..., eriotzearen eskuetan guztiz yausi baño lenago!..

Baña, moduren baten, báfeak eragiteko beste-ko gauza negargañi bat, bai, egin dau gizajo andiak.

Ilteko ordua eldu yakola ikusi daunean, *konfesiño eder* bat egin bear daula ta, ¡ezteutso deitu ba juezari!

Jakiteko gagoz oindiño... jueza yoan yakon ala ez.

Baña, yoan báyako ta bere *konfesiño edera* entzuten pareu báyako, biokaitik bé esan lei zeozer.

¡A ze bi!

—Naikoa dok, Txitxu.

—*¡A ze bi!* esan dot.

—Bai, mutil. *¡A ze bi!* esan dok, eta ez *¡aza bi!*

Boskañen paperaren erdia bé baltzitu dogu, irakurlea.

Paperaren erdia ta paperik erdia.

Ta Txitxuk eztau esan esateko daukanik láurena. Ez, ba. Ainbeste sozialisten ípuiñak daukoz esateko ta...

—Órena bé eztot esan guztia, ugazaba.

—¿Zer itxi dok esan barik ba?

—Aragoiko eñi baten yazo dala.

—¡Tirok, bal Esan dok orain... eta bardin dok.

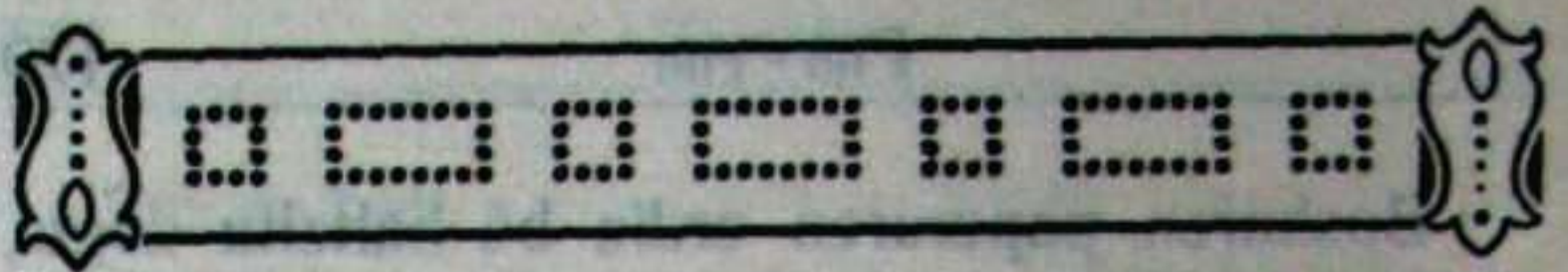
—Baña orain beste gauza bat yatort burura.

—¿Zer, Txitxu?

—Gauza ikaragaña izango dala *Ara... goitik ara... bera* yaustea.

—Yaustea beti dok txaña, edonondik bé, *ara... bera...* Baña, bear-bada, ori ez zolan yausiko. Sasoiz adizkidetu bádok Jaungoikoagaz... ¡Jaunak euki gayazala bere eskutik!

(1954-ko Zezeñaren 2-an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XLII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

SOSIALISTA-KONTUAK ETA KARLISTA- -KONTUAK

Toledoko probintziko eñi batek Torijos dauko izena ta sozialista bat alkate.

Ta alkate sozialistek, guzura dala esan lei baña, bere neskamea (kriadea) dauko.

Ta bere neskame oferi, bera zeozetarako dala eñiko alkate erakusteko, eñiaren lepotik eñegalut polit bat egin gura izan deutso.

Ezta milegro.

¡Tira! Egon bé eztago ezetariko milegrorik sozialistentzako.

Sosialista alkate onentzako, beste sozialista askontzako lez, naikoa da gauzea non dagoan ikusi ta gero, gauzeari eskua yaurtiteko modua eukitea....., bai norberaganduteko, bai norberak gura daunari emoteko.

Ta alkate sozialista onek, ikusirik, olango baten, bere eriko neskato-eskola bat maistra barik dagoala, arin konturatu da an daukola **entxufe** yazeko bat bere neskameantzako ta... ijakiña, ba, Joakiña!.. bere neskameari emon deutso **entxufe** ori, bera bertako **maistra** egiten daula.

Tamalez (lastimaz), bere maistretzearen alogera kobrateko, onetarako egiñiko papertxuan bere firma botateko esan bear izan deutso au esan leyon bat edo batek, eta orduan yakin da maistra bari orek eztakiala firmetan.

Ostean, ora or neskatoa beingo baten **maistra** eginda.

Beingoan egiten dabe sosalistak euron *karerea*.

—¡Ai, ugazaba! Sosalistak arin egiten dabe euron **karerea**, atzekoaren begira egon barik; baña ariñago egiten dabe beste gauza bat.

—¿Zer, Txitxu?

—**Karaderea**.

—¿Bakutsu?

—Ikustekoa izango da Portugaleteko diputadu lodiak Frantzi-aldera edo Portugal-aldera egingo daun **karadera** ariña, bere ereboluziño bariaren ere-egosiak txarto urteten bádeutso.

—Guk ez yoagu ikusiko ori karaderarik egiten.

—Izan leiteke orek oraingo karaderea geuk ikusi barik egitea. Orain-arteak bé geuk ikusi barik egin dituz ta.

Granadako probintziko «Puebla de don Fadrique» deritxon efi baten, gora-bera bat izan dabe Hoyos Jose Mari ta Martinez Felis sozialista amufutuak.

Martinezek, amufu andiaz, bere auñean belau-niko pareu ta berari parkeskatu dagiola esan deutso, olango baten, Hoyoseri.

Ta ariñago belaunikotu deiten edo, belañi-ondoan belañi-ondoko eder bat ezafi deutso.

Baña Hoyosek Martinezeri, txístua baño ari-ñago, berak baño amufu geyagogaz erantzun deutso, belaunikotu barik, zutun-zutunik dagoala, berari tiro bat yaurtin eta tiro berofegaz bera ilagaz.

¡Ora or ófen **igualdadea!**

Jainkoari sasoiz parkeskatuko al eutson ilak, il baño lenago; baño... ¿zeinbat bidar parkeskatu ete deutso berak iñori, parkeskatu eragin gura izateko bere lagunari?

Ta ¡belauniko, atan bé!

¿Ikusi ete dau bera iñoiz iñok belaunikotuta olantxe, belauniko, egon bear izan daun lekuan?

¡Ta beste órek bé bardintasun ona erakutsi dau, añanoetan, belañi - ondokoari tiroaz erantzunagaz!

Txitxuk esan deuskun guztia entzun ta gero, lekurik bádago, beste gizon baten ipuin bat kontau bear dot.

Au gizon au ezta órekaz bat.

Izena bé beste bat dauko ta...

Margarit Bènitò deritxo: Margarit abizenez, ta Benito bateo-izenez.

Onek, Margarit Benito jaun onek, Kataluniako eñi baten, bera bizi dan eñian, lantola bat (fabrika bat) dauko.

Ta bere lantola oñetako langile guztiai, aurten, bateri bé bere aúfean belaunikotu deitela agindu barik, alogeren gánera, igaz lantoleak itxiriko irabazteen zati bat dala ta, bakotxari breinmile eñeal emon deutsie.

Itanduko neuskio nik ointxe Txitxuri ia au gizon au zer dan: sozialistea ala...

—Ugazaba, itandu barik bé esango deutsat, berofek gura bádau. Bakit karlistea dana.

—¿Nok esan deusk?

—¡Yakin nik! Orain-artean bè olango béafak egin bakoa ezta ta... Urtean-urtean egiten dituz, Largo Kabañerori baimenik eskatu barik.

—¡Kontxo!

—Gánera, badakit kontzejala dana bé.

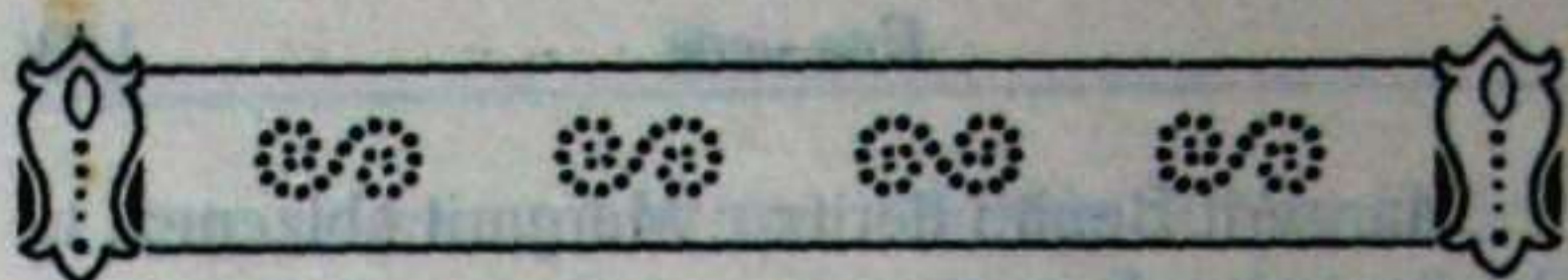
—Kontzejal karlistea dok, ¿oyez?

—Bai, jauna. Ta esango deutsat nongoa bé, ugazaba. Olesakoa.

—Bere eñia dok, izan bé, Olesa.

—Egin leyo oles Olesa ofek olango seme onari.

(Au, zerbait geyagogaz, 1934-ko Zezeñaren 11-n argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XLIII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

SÓSIALISTAK AITATUAZ, ZERBAIT GEYAGO

Oñako Errepublikoa etoñi ta gero bé **Ciudad Real** deituten yakon, Ciudad Realgo probintziko uri nagusiko guardia zibilak kajatxu batzuk atrapau dituez; eta kajatxuotan, ogetazortzi pistola.

Probintzi bereko eñi baten alkate dan Maestre Jose izeneko moñoyantzat bat edo batek bialduta.

Maestre trastek bera alkate dan eñi berofetako txiñelentzako (aguazilentzako) direala ogetazortzi pistolok esan deutsie guardia zibilai, ónek zeozer itandu deutsiengan.

Baña ezteutsie siñistu.

Báda-ezpadan bé, ondo da alkate sozialista siñiste bakoari, olango gauzetan, ez siñistutea.

Atan bé, bere izenean datozen pístolak berak aitaturiko txiñelak baño geyago direanean.

Austriako ziñi-paña ikaragañian yokoak txarto urten deutesie bertako sozialistai.

Esan lei, émekoak euroi lagunduten ez yokiezan bitartean, irabazita daukotsiela yokoa Gobernua eta Gobernuo buru dan Dollfuss biotz andiko gizon txikiak.

Olango jenteari irabazten gatx badago egon baña, ¡tira!.. tiro ortik, tiro emetik...

Sosialistotariko askok txiñel jantzita (aguazil jantzita) ekin deutesie tiro-otsean Gobernuo gúdarai (soldaduai)..., ta olantxe egin al izan dabe zeozer denpora-apur baten.

Gobernuo gúdariak konturatu barik egon direan ártean.

Denpora gitxitarako balio izan deutesie txiñel jantziriko sozialistoi txiñel jantzita ibilteak.

Laster igarí deutesie gúdariak socialista zuñoi sózialistak direana.

—Usaiñetik igaríko eutsien, ugazaba.

—¿Zelango usaiñetik, Txitxu?

—Ardao-usaiñetik.

Arin esaten daki gauzea Txitxu gureak.

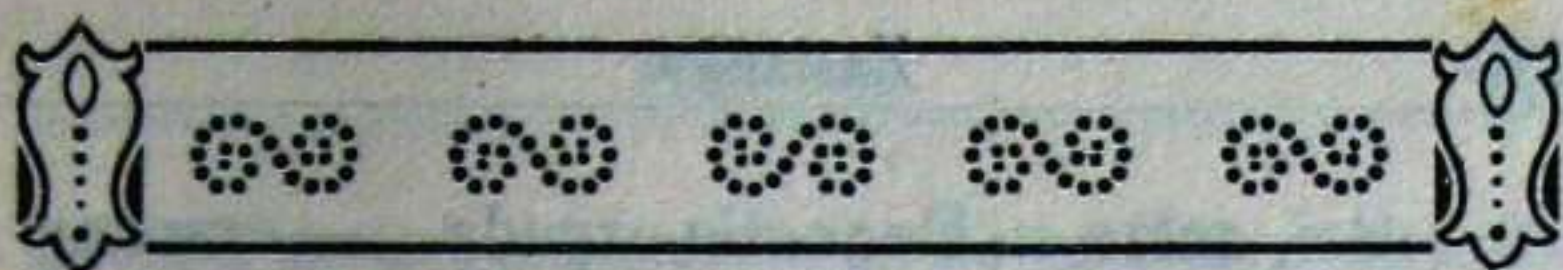
Eta oraingoan bé arin esan dau Austriako Gobernuaren gúdariak euroi tiro-otsean ekin deutsien sozialistoi ardao-usaiñetik igariko eutsiela sósialistak direana.

—¿Arin esan bakañik? Diñodana on egiten bé bakit gero... Sósialistak ondo ezaututen dituzan mofoya da Zozaya Antonio, idazle ezkertaía. Bera bé erdi-sosialistea da ta. ¿Ta báki zer esan eban bein sozialistakaitik? Ba... denpora lartxu egiten dabela ardaotegietan.

—Españako sozialistakaitik esango yoan ori.

—Bai, ba. Baña sósialistak, Españakoak eta Españakoak éztiranak, dának dira eñi batekoak. Euskal-eriko erderaz esaten dan lez, **todos eñi batekos.**

(Au, zerbait geyagogaz, 1934-ko Zezeilaren 18'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XLIV

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

ELDU YAKU RADIO MOSKU

Emen ebiñen bart, or ámañak inguruan, Txitxu gurea, neure radio-tresnearen eragiteko tretxu guztiai eragin ta eragin, nondik Radio Bartzelona entzungo.

Ta olango baten, entzun gendun, ba, entzutekoa. Ta biritan entzun bé.

¡Habla Moskú! ¡Habla Moskú!

Aolantxe, biritan; eta indartsu.

Nik beingoan esan neuntsan Txitxuri:

—**Radio Moskú** yaukoguk berbaz ortxe, Txitxu.

—Bai, antza..., **Donostia** ezpada... — erantzuten deust Txitxuk.

—¿Zelango **Donostia**?

—¡Nik dakit ba? **Habla Moskú** baño lénago **atean zion** entzun dot eta...

—¿Ondo ulertu deustak gero?

—¡Ez neutsan ulertuko ba! ¡Bíritan esan bé egin dau ba ta!

—¡Ire bélaíak! Ez ete yok esan, gero, **atean zion** barik, **atención** edo olangoren bat...

—Aofénbeste bé izan zeitekean, ugazaba. Baña baki, gero, **Donostiak** bé bádakiala esaten beste ofénbeste.

—Ori bé egia dok. Baña ¿bákik euk orain tresna ori ixildu yakuana?

—Bai, ba, neuk ixildu eragin deustat eta. Baki, ba..., berofek diñostana obeto entzuteko...

—Ondo yagok. Begiratu izango dok, ofaitiño, non urten yoan Moskukotzat yaukodan estaziño ofek.

—Bai, jauna. Ona emen. Begiratu bei berofek bé. Ta apunteu bei papertxu baten estaziño panpafoi ofek urten daun lekutxu au. Ondo izango dogu berau apuntetea, beroneri ikututeko afisku gitxiago izan dagigun.

—Oneri zataitxu oneri bé...

—Bai; oferi palankatxu oferi bé ondo izango da begiratutea.

—Bérengo mañan ikusten yoat orain.

—Ba euki bei kontuan, aortxe, bérengo mañan ori daola, urten leikeala gu bérengo mañan baño

bérago sartu gura gaituezen boltxebikien estaziño ořek.

—Orduan, Txitxu, báda - ezpadan bé, ondo izango yoaguk bérengo mañan iñoiz bé ez eukitea ori zataitxu ori bein gaubeko amařetara - ezkeron.

—Ni neu, báda-ezpadan bé, gaurtik gora, gaubeko amařetara-ezkeron, zataitxu ori, bérengo mañan bádago, bérengo mañatik kenduta, oira yoango naz, berořen deskuiduren bategaitik **Habla Moskú** entzunda, **Habla Moskú** ori neure eřuz sartu dala etsean pentsau ez dagidan. Ba gu, biok bé, álbadiberak (dístraiduak) gara, ugazaba; Radio Mosku bera baño geitxuago.

—Gaur ez az yoango ořen arin.

—Ez, ba. Ámarterdiak badira ta... Baña ámaikak entzun baño lénago yoan gura neunke, ořaitiño, gaur berton bé. Gaubon, ugazaba.

—Gaubon, Txitxu. Ta lo ondo egin.

—Baita berořek bé. Baña ¿zer? ¿Papera ta luma artuta, bértsoak egiten asi da? Eztauko logura andirik.

—Asi, egin nok bértsoak egiten, baña etxakiat ba...

—Ezpadaki, neuri itandu. Nik neuk egin dot neurea, txarto edo ondo. Entzun bei, ia zer deritxon...

 iñongo Radiok ez al deusku
 esango iñoiz bé **Habla Moskú!**

—¿Ta **Donostiak** báyiñoskuk?

—Gaubon egingo deutso Txitxuk.

Artu dau, trapa-trapa, Txitxu gureak oirako bidea.

Baña, bidean doala, logureaz gánera, beste gauza bat etofi yako burura, ta beste gauza ori, loak aiztu eraginda, esan barik geratu eztaiten bildur da ta, beingoan yatort atzera.

Ta badiñeust, «parkatu bei» esan ta gero:

— Ugazaba, eztaukagu zetan entzun Radio Moskuri, bóltxebikiak euron agindupeko Erusia erukañian, amar urteren bañuan, áonetxek guztiok il dituezala yakiteko: 6.575 irakasla, 8.800 médiku, 54.850 gudari - agintari, 260.000 gudari, 1.243 jaupari (saserdote), 105.000 txiñel (aguazil), 48.000 jendarme, 12.850 enpleadu, 355.250 idazle, 192.000 beargin ta 815.000 lurlangile. Eztaukagu, ez, olango gáuzak yakiteko, zetan entzun Radio Moskuri ez Radio Muskiri. ¡Ze añano!

Ta berak ¡ze añano! esan daun orduan, eztakit ze añano egin deutsan berberak, konturatu barik, antza, neure radio-tresneari, bañiro entzun dogu lengo **espikeraren** (berbaegilearen) berbea.

Ahora viene la sección de preguntas y respuestas edo olango zeozer esan dau, ta gu, zer entzun bear ete dogun, arituta, ixilik gelditu gara berton, bértsoak egin-gurea ta logurea albo batera edo bitara yaurtinda.

Lagun bien berbea entzun dogu gero: **espikerana** berana, ta onek beargiña dala esan deuskun beste moñoi batena.

Eztabaida-antzeko itaune - erantzuketa polita egin dabe bion ártean.

Guk, arpegirik ezteutsegu ikusi ta, ezin esan gei bañerik egiten izan daben ala ez entzuleen lepotik.

Baña Txitxuk euron eztabaideari usain txaña, bai, artu deutso, antza.

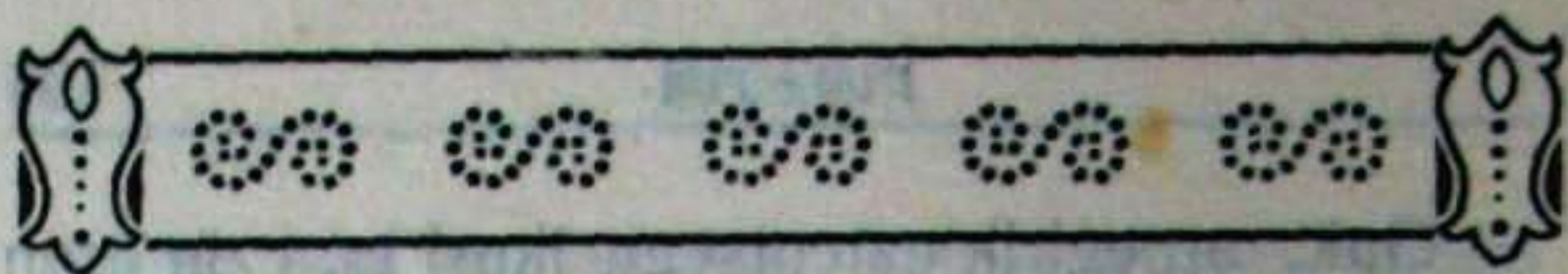
—¿Zer eritxi deutsak, Txitxu, ófen eztabaideari? Polita izan dok, ¿oyez?

—Politegia. Ófen eztabaida ori yoko bat baño ezta izan, nire eritxian. Prietoskiren belafi bat egingo neunke, neurerik ezetan loitu barik, alkeri órek ondo erakutsita eukiko eutsiezala, batak bere itaunak eta besteak bere érantzunkizunak, egin daben bañiketa ori egiten asi baño lenagotik. Itaunegilea erantzuntzalea bera izan ezpada. Ba ófenbeste bé yazo zeitekean.

—Tripatik berba egiten yoanen bat ezpadok **espiker** ori...

—¡Ara gero! ¡Tripa zitalak asko eragiten dau ta!....

(1954-ko Zezeilaren 25-ean argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XLV

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ia agertu daigun
firi-firi.*

LARGORI TA GAUBEKARI ITXAROTEN

Gaur-artean ixilean euki dogun erabagi garatz bat artu gendun Txitxu gureak eta biok, umore-rik ónena euki gendun arátsalde báda-ezpadako baten, Txuri testigu dogula, katu ospetsu au testigutzat sutondoan yesaíta egoan lekuan bertan artuta: FIRI-FIRI-rik geyago ez egitea.

Geroago, Txitxuri damutu egin yakon erabagi ori artua, erabagi órétara bere burua lotuta ikusiaz. Ta erabagi beroórétatik bere buru FIRI-FIRI-zalea azkatuteko erabagi berori austeia izango dala ónena ta, ia auxe egin ezpagengi ba esan eustan umore onean aurkitu nindun úrengo egunean.

—¡Ez! erantzun neuntsan neuk.

—¿Ezetz diño? diñost berak arpegia luze luze eginda.

—Bai, bein.

—Ba..... ezpeist biritan esan, bein esanagaz naikoa emon deust atsekaberik eta.

—¿Zer egingo yeutsaguk ba?

—Biribiltasuna kendu.

—¿Zeri?

—¿Zeri diño? Beroñen ezezko biribil oferi, nire biotzarentzat ezpata zoñotza izan deiten gura ezpadau.

—¿Biribila bádok, zelan izan leitekek zoñotza?

—¿Ai, beroñek eztaki, antza, nire biotzaren bañi! Ta yakin bear leuke, ba beroñek egin nau onen FIRI-FIRI-zale.

—¿Ta neu enok ala?

—Baita. Aorétxegaitik beroñegaitik eskatuten deustat, ain zuzen bé, kendu dagiola ezezko biribil oferi daukon biribiltasuna.

—Baña... ¿zelan kenduko yeutsaguk ba?

—Luzetuta.

—Ta... ¿zelan luzetu?

—Kondiziño batzuk ezañita.

—Kondiziñoook gátxak izan bearko yoek, ge-yagoko barik yaten yoagula emoniko berbea iñok esan ez yagian. ¡Tirok! Esaik bat.

—Iru esango deustadaz, báderitxo. Lénengoa, Largo Kabalerok berak geuri aginduriko eñebolusiñoa egitea; bigañena, Gaubekak beroñek berari aginduriko liburua irañitea (inprimidutea); irugañena...

—Naikoa dozak aitatu dozan biok.

—Ta naikoa dira gátxak, ¿oyez?

—Zein baño zein gátxagoak. ¡Ai, ire burua!

¡Asmau bé egin dozak, gero, kondiziño bi!...

—¡Tira, ba! Luzetu dagigun berofen ezezko biribila, kondiziño panpaíoi biokaz, aonetara: «Eztogu ausiko FIRI-FIRI-rik geyago ez egiteko artuta daukagun erabagia Largo Kabalerok berak geuri aginduriko érebolusiñoa eginda edo Gaubekak berofek berari agindu eutsan liburua irarita (inprimiduta) ikusi-arteana».

—Ondo yagok.

—¿Ondo dagola diño? Ondo dago. Baña... neu ez nago ain ondo.

—¿Zer daukok ba?

—Neure kondiziñoook neuk eskeiñi deusadazan leztxe berofek ontzat artuaz artu dodan poza besteko andia dala eurotariko bat ikusi-arteana ointxeganik igaro bear dodan egaña. Ta egañi onek ito ezpanengi... Beintzat, eztot bakerik eukiko kondiziño bata edo bestea beteta ikusi-arteana.

—¡Zelango bata! ¡Bíak, Txitxu!

—¡Ai, ez, jauna! **Edo**-gaz batuta eskeiñi deusadaz neuk kondiziño biok, ugazaba.

—Ik egiteko eztok asko.

—Geyago bé egingo neunke nik, ointxeganik FIRI-FIRI bat egiten asi al izatearen. Beste egiune bat (beste tratu bat) egin ezpagengi, ugazaba...

—Ez, mutil.

—Orduan, Gaubekagaz egin bearko dot laster bat, berari yagokon kondiziñoa len-bai-len berak betetu dagian.

—Egik bija on bat, Txitxu.

—¿Bafe egiten dau, bafe?

—Bai, ba; berak egingo deuan ifibañeaz pentsetan.

—¿Burletia al da gizon ori?

—Ez, ba... Yoadi bildur barik. Ondo artuko au.

—Neu ondo artutea ta neuk eskatuko deustadana arin egitea gura neunke.

—Órek gauza bi dozak.

—Gauza bi... ta *edo* barik, ugazaba.

Yoan da Txitxu gurea Gaubeka gureagana.

Ta zuk, irakurla gurea, eukiko dozu, úrean, zetan geratu direan yakin-gurea.

—Ta, Txitxu, ¿zetan geratu az Gaubekagaz ba?

—Ondo artu nau, ugazaba.

—Neu bé ondo artuten nayok, Txitxu.

—Ta, gánera, berórek berari aginduriko liburua laster irañiko daula esan deust.

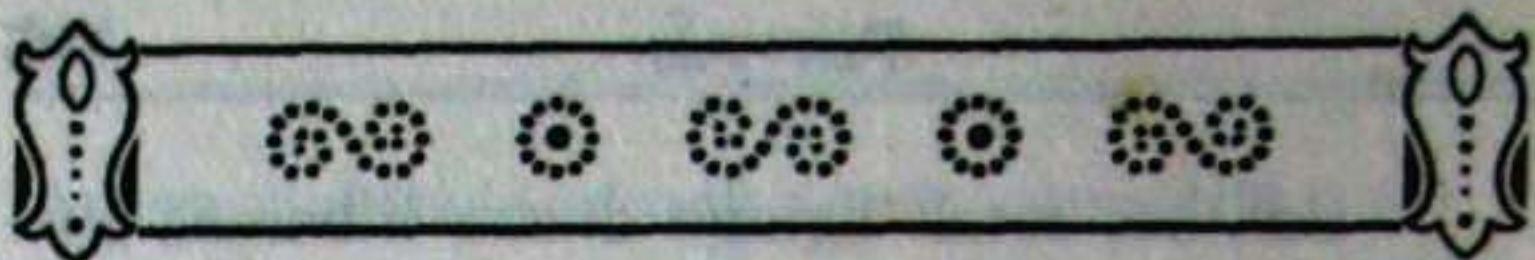
—Laster egingo yoala neuri bé esaten yeustak; baña beti yagok egiten ásteko, ta asi barik ez yakiat zelan aingeru egingo yoan.

—¡Aorixe yakin báneu yakin!... ¡Banoa bañiro beragana!... ¡Ze añano!

—¿Zer esaten?

—Laster egingo daula esan deustala baña,..... nik lasterago gura dodala.

(1934-ko Agofila'ren 26-an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XLVI

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

MAURA GAÑANDI TA AZAÑA GIBELTXIKI

Maura Gañandi, Konbentuefetakoko Markesa, Txekoeslobakiara edo olango leku urun batera joateko asmotan dago, seguru bé.

Guk, geu seguruago egoteko, asmotan geratu barik, len-bai-len yoan deiten gura geunke.

Ta gauza txarrik ezteutsagu opa ta, bija on bat egin dagiala.

—Ta atzera ez daitela etori, esan bei, ugazaba.

—Ik esateko ez tok asko.

—Nik esateko ezta izango asko, baña Maura Gañandik berak egiteko bai. Ori ezin bizi leiteke, beroñen gogoz beintzat, Españatik kanpora luzaro... Drogan ibilteko, emen dago ondoen.

—Ez yakiguk oraindiño bakañik ala lagunagaz yoango doan.

—Euki ez ei dauko lagunik. Baña nik neuk imingo neuskio bat, yazekoa.

—¿Nor?

—Azaña Gibeltxiki.

—Itxi egiok bakean Azaña gizajoari.

—¡Ai, ugazaba, itxi bearko, berofek aginduzkero! Baña ¿nor lagun yazekoagorik Azaña Gibeltxiki berau baño Maura Gañandintzako? Lénago alkañen lagun izanda, ta batak eta besteak lagun asko eukita, biok dagoz orain lagun barik. Ba, lagun barik biok dagozan-etzkerok, biok izan deitezela alkañen lagun.

—¡Iri akordauko ez yakanik!...

—Txorieñiko kanta zar bategaz akordau gura neunke ointxe. Miñaren puntan daukot ba... ¡Nok leukon orain nik txikitan Txorieñiko kantakaz akordetako neunkan burua! ¡A, bai....., ointxe akordetan naz! Or doa.

*¡Nok leukon gurdi zar bat
txiñinke zar bigez,
botateko Pantxi Baltz
Martin Eperdigez!*

—Txitxu, ik burutara ekañi gura izan doan kanta zar ofetako *Baltza* ez zoan *Pantxi*, *Mari* baño, nire eritxian.

—*Mori* beintzat ez zan izango. Katalunian ei dabiltz orain batzuk *Mori* gora ta *Mori* bera.

—¡Ai, Txitxu! Kataluniako berbeitean, *mori* bera *¡bera!* dok.

—*¡Bera!* báda, ezta izango *¡gora!* Baña guk, ori gora bera, egin geinke aldakuntza bat geure kanta txorieñitar politean, Azaña ofek eta Maura

órek España edefean egin daben aldakuntzeaz besteko kalterik inñori egin barik.

—¿Zelan, Txitxu?

—Aolan, ugazaba: *Mari*-ren lekuan *Azaña*, *Martiñ*-en lekuan *Maura*, ta *Eperdi*-ren lekuan *Gañandi* imiñita. Begiratu ia aldakuntza onegaz gatzik galtzen ete daun...

¡Nok leukon gurdi zar bat

txifinke zar bigez,

botateko Azaña Baltz

Maura Gañandigez!

—Ik urun botako eunkez.

—Bai, ugazaba, neure eskuan euki-ezkéro; ta ostikopean euki-ezkero, ainbat obeto.

Al izanik, betiko

urunduko neunkez,

España urundu eztaien

nekearen nekez.

—Bertsolari ago eu gaur, Txitxu.

—¡Ai, ugazaba! Nik órekaz bertsolaria ta ostikalaria izan gura neunke.

Azaña gizajoari ándiak yazon yakoz, ostikadabila bera ibili barik, bere gibela osatuteaŕen yoanda, laikoa dala, uste uste barik Kataluniako San Ilario izeneko eŕian, ur-etxe baten úrak artuten dagoala.

Bera sartu dan *hotel*-izeneko ostatu anditik, bera sartuaz bátera, ainbeste andikik beste ostatu batera yoatea erabagi dabe.

Alkateak, ónek andikiok egin deutsien beaŕak

emoniko atsekabea kenduteko, yai eder bat egitea gura izan dau eriko zelai nagusian, bertara eriko jente guztia batuta, gazteai an sardana-yantzea egiteko dei egiñagaz; Azaña udal-etxeko balkoitik eurai begira dagoala, Azañaren ondrazako euron sardana-yantzea izan zeitean.

Baña jenteak ez entzun egin deutso alkate biotz onekoari.

Alpefik yo zan tanboña, bere aginduz, jente dantzaria ta ostekoa ara batuteko.

Domeka bat, etzi-amabost igaro zan domekea, egon zan ofetarako imiñita. Ta aratsalde guztian egon zirean Azaña ta alkatea dantzarien begira, ta aorixe suerte ori euki eben: *dantzarien begira* egoteko suertea; baña *dantzariai begira* egoteko suerterik ez eben euki.

Ondo begiratu-etzkerero, arin ikusi bé egin lei, Txitxun eritxian, ezin euki eikiela bigaíen suerte eder au.

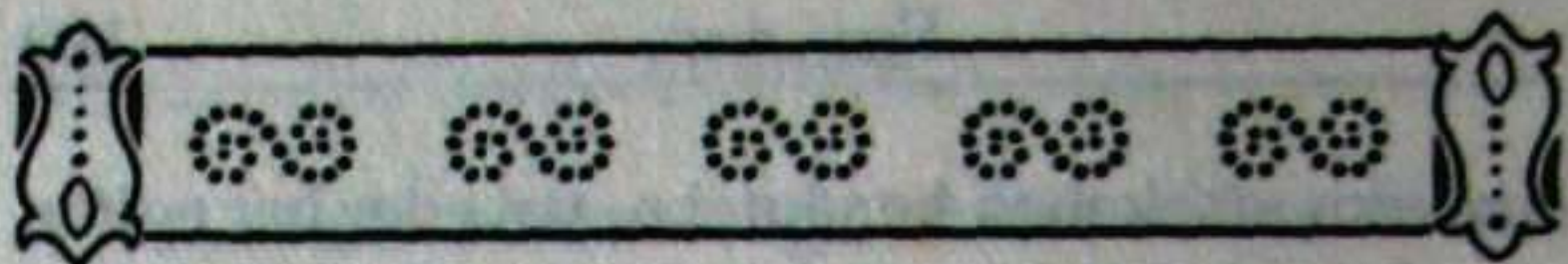
Txitxun ustez, sardana-yantzea,... *serio serio* egiteko yantzea da.

Ta ¿nor da kapas, diño Txitxuk berak, Azañaren aúean, sardana-yantzan ez beste edozein yantzatan, bere arpegiko garauai begira yantzan *serio serio* ez erdi-*serio* yarduteko?

Alkate kaiku ofek, iñor ofetan iminten asi barik, berak egin bear leuke pruebea.

¡la bera kapas báda!...

(1954-ko Irailaren 2'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

—
XLVII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

EZTIRA GÚZTIAK LÓTIAK

Egun bakoetxeko egutegi-ofiari úfengo egunerartean bakean itxiteko oiturea daukot nik neuk, etxean nagoan ártan.

Eta Txitxuk bé bai, úfean; neu kanpotik ez nazan ártan, beintzat.

Eguna bera norberaren aúfean dagoan ártan atzea emon barik dagoala ta, uste dot éztala ondo, egunak berak atzea emon-artan, berari yagokon ofiari atzea ikustea.

Ta aofetxegaitik, eztot ikusi Agoúfíla ren 7-an

nire egutegi bíak ekaíi daben ikusteko gauzea úfengo egunerartean: 8-rartean.

Baña úfengo egun onetan euron lekuetatik kendu ta bíak imiñi dodaz (suertez bé, bíak batera), neure begien aúfean.

Eta, neuk uste eztodala, Txitxuren begien aúfean bé bai.

Txitxu, neuk igafi barik, neure atzean egon da, antza, oriok euron atzean zer dakañen ikusteko neuk besteko egañiaz.

—¿Olangorik... ikusteko bé! Batau euskerazkoa ta besteau erderazkoa direala, gauza bardiña dakaskue biok eta, suertez bé, egun bat-baten.

—Izkirimiria da gauza ori,... ¿oyez?, diñost Txitxuk.

—Bai, antza.

—Bayetz esan lei, ba bafetxu bat edo beste bé eragin deutso.

—Bai, ba.

—Baña berofek eztau irakuíi ondo ez bata ez bestea.

—¿Zer diñok, Txitxu?

—Ondo irakuíi bálituz, ez ebala berofek bañe egingo geyagoko barik.

—¿Zelango geyagoko barik?

—Ez ebala egingo bañe, izkirimiri-egile bion uts andi bat aitatu barik.

—¿Utsen bat egin yoek izkirimiri-egileok?

—Bat ez txikia. Begiratu begio lénago euskerazkoari ondo...ia zer diñoan.

—Auxe irakurten yoat nik emen:

—Ullegatxa benetan guri yazonen yakuna. Gaixo bardiña daukagu, ta osagile bardiña, ta..... niri ardao edatea galera-
zo egin deust eta zuri ez. ¿Zelan izan leike au?

—Nik Patxikonetik edaten dodalako eta zuk bafiz osagilearen aitagiñafabanetik.

Baña..., itxaroik apur baten..., emen zeozer oker yagok.

—Ikusi dau zeozer oker dagoana. Aointxe len baño obeto irakuñi daula esan lei orduan. Baña ¿ikusi dau non dagoan okeía? ¿Ez al dago osagilea ardao edatea bere aitagiñafabanetik ardao gastaten daunari galera zoten agertutean?

—Bai, alantxe dok.

—Ba irakuñi bei bañiro erderazko oña bé..... Beutso.

—¡Tirok, ba!

—No me explico lo que pasa. Tenemos la misma enfermedad y el mismo médico, y a usted no le prohíbe beber vino y a mí sí.

—Pero es que usted compra el vino en casa del suegro del doctor.

—¡A, mutil, emen bé oker bardiña yagok. Emen bé osagilea ardaoa edatea bere aitagiñara-banetik ardaoa gastaten yoanari galerazoten agertuten dok.

—Aointxe egin bei baře, esanik: izkirimiri bardiña dakaře ori biok, eta biok uts bardiñagaz.

—Uts andia dok, izan bé, egile batentzat... eta bientzat bé... zuř-antza emon gurarik egile berak edo eurak asmauriko ipuiñeko lagunari, ořetan asi ta gero, loak artuta, zoro-antza emotea.

—Ez eban loak artuten, botaziño-egunetan, guk Txorieřin ezagutu gendun taberneru zar bat, eřiko gizonak diputadu-geyen edo kontzejal-geyen lepotiko gastua egiten bere etsera joan deitezan álegiñak egiteko kontuan.

.....

—Gero, bakizu, ¿e?.. Bazkalduten, neure tabernara — esaten eutsien, kolejiotik urteten ebe-neko, polito polito lepoan yota.

—Ondo dago — erantzuten eutsien baltzen alderdira botoa emonda urteten ébenak.

Eta bera pozik, ori entzuten ebanean.

Ba bera baltza zan, ikaragařizko baltza; bere tabernako ardaoa baño baltzagoa.

Ta berari *ondo dago* erantzutea, baltzai botoa emon yakielako senalea zan berantzat.

Baña dának ez eutsien erantzuten *ondo dago*.

—*Nik karlistai emon deutsiet botoa*, batek baño geyagok erantzuten eutson.

Berak gura eikean baño geyagok.

Baña ez zan ořegaitik ikaratuten.

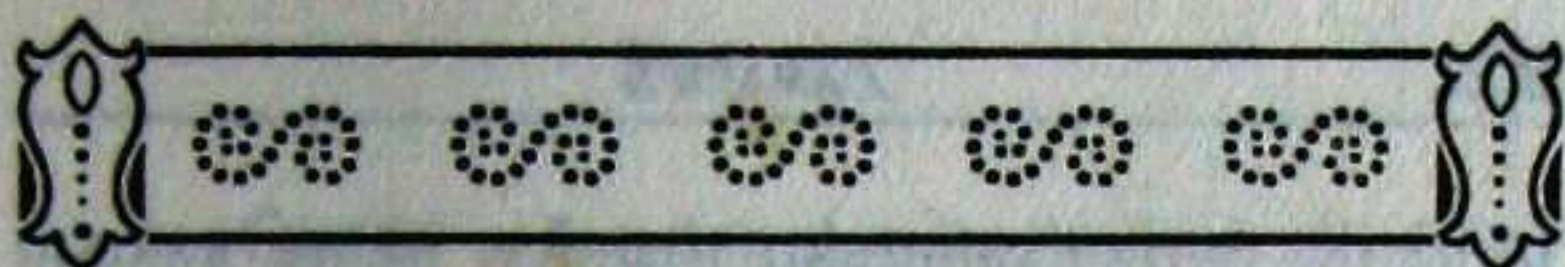
Baekian onekaz bé zelan yokatu.

—¿Zer esan dozu, adizkidea? esaten eutsien.

—Nik karlistai emon deutsiedala botoa. Eztot iñor engañeu gure; eta ofegaitik, yakin dagizun diñotsut... karlistai emon deutsiedala botoa, ¡ze ařano!

—¿Karlistai emon deutsezula zeure botoa? ¡Tira! Ezkara ofegaitik asařatuko, adizkidea. Ni neu baltza naz; baña neure suiña, bakizu, karlista andia da, munduan iñor báda. Alan da ze, karlistai botoa emon bádeutsezu, zóaz neure suiñaren tabernara, suin ori dogu senitarteko karlista andia ta. Eztaukazu zetan yoan beste taberneru karlisten tabernatariko batera bé. Bakizu: nire suiña karlista andia da. Zóaz bere tabernara.

(1934-ko Irailaren 9-an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XLVIII

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

TXURIK TXITXU ALKATE IZATEA GURA DAU

Txitxuren katuak, Txuri ospetsuak, zeozer emongo leuke bere ugazaba ona, Txitxu bera, alkate izatearren.

Ta esan bé egin deutso berari, gaur goizeon, neu eleizatik izan nazan ártean:

—Ugazaba, zeozer emongo neunke nik neuk berori alkate izatearren.

—Alkate izatea baño gauza obagorik bayagok munduan, Txuri, —erantzun deutso Txitxuk beingoan, neu noiz etoriko ete nazan bégira egon barik.

—Obagorik egongo da. Baña nik, lafegi eska-

tu barik, aorixe eskatuko neunke, neure eskuan bálego: berori alkate izatea.

—Ta... ¿neure eskuan báyagok alkate ez izatea?

—Berofen eskuan alkatearen zartea (bárea) egongo litzake ondo. Surteko autsa batuteko ta neu lepoan yoteko bartzuna egoten dan baño obeto.

—Baña...¿nok egingo nayok ni alkate, neuk gura ez yoatala?

—¿Ez al dau izan gura alkate berofek?

—Ez, ez yoat izan gura.

—¿Eztaula izan gura? ¡Ezta izango!

—Ez, enok izango.

—Esan gura dot... éztala izango egia berofek alkate izan gura eztauna.

—Bai, egia dok.

—Ba, orduan, atrapauta daukot berori; berofen atzean ziñuka ointxe dabilen sagua baño apur bat obeto. Alkaterik bear báda, berofek izan bear dau alkate, aoretzegaitik berofegaitik: alkate izan gura eztaulako.

—Txoriefiko gizon selebre batek auxe esaten yoan kontzejal-botaziñoetako egunetan *serio serio*: Gizonak, entzuizue ondo: alkate izan bear leuke... alkate izan gura eztaunak. Ta begiratu ondo nik neugaitik zer diñodan: ¡nik eztot izan gura alkate!

—Berofek eztauko zetan esan ofenbeste; baña alkatetasuna opetsi egiten bádeutsie, artu barik geratu bé ez geyagoko barik.

—¿Opetsi nok egingo yeustak niri ba?

—Emon leikeanak.

—¿Botaziño barik?

—*Botaziño* barik, *nonbraziziñoz* egin lei berori kontzejal ofetarako eskubidea daukonak; eta nonbraziziño ofen ostean egin leye berori alkate bero-
ren kontzejal-lagunak, botaziñoz, txístua baño ariñago.

—Nitzako eztok egongo kontzejal-nonbrazizi-
ñorik orain, Txuri. Katu gizajo ofek, ez eik egin txakur-amesik. ¿Eztakik ni karlistea noala?

—Ezpeist bañerik eragin, ugazaba. ¡Kar, kar, kar!

—Negar eragingo deuat eskuan yaukodañ bartzunagaz..., enoala karlistea erakutsi gurarik bañeka yañaituten bádok yañaitu apur baten bé.

—Badakit ondo berori karlistea dana, bero ofek egin nau karlista neu ain zuzen bé ta. Bañe egite-
az eztot esan gura izan berori eztaukadala karlis-
tatzako. Esan gura izan dodana auxe izan da: karlista izatea éztala gaur eragozpena. Eragoz-
pena barik, karlista izatea, gaur, artu-eraipena ei da, ugazaba. Agiri da, bero ofek kalerik kale ibilita baño, nik, telaturik telatu ibilita, gauza geyago yakiten dodala. ¡Bero ofek entzungo bálituz etxe askotan euron telatuetatik eta balkoyetatik entzuten dodazan gauza asko! Baña kaleetera eurotara bé elduten da, úrean, kontzejal-nonbrasiñook orain monarkikuentzako, karlistentzako ta radikalentzako direalako zurumuña. Ta orain begiratu bei ondo: zurumuña ofen añazoiz, beroferi iru

aldeetatik yagoko, emoten báyako, kontzejal-non-brasiñoa artutea. Ba berofek iru gauzok daukoz: monarkikutasuna, karlistetasuna ta radikaltasuna, izanik, dan legez, *monarkikua*, baña ez edozein modutakoa, *karlistea* baño; ta karlistea bé (neu leztxe), ónenetarikoa, *radikala*.

—Bañabantxu ofek, ibili ta ibili, úrean imingo nok kontzejal-nonbrasiño ori artuten.

—Ibili gaitezán geldiro geldiro. Oindiño ez-teutsie emon ta...

—Ez yeustiek emon. Baña, emoten báyeustiek emon ta artuten báyoat artu, ez yoat neuk itxiko kontzejaltasun ori geyagoko barik.

—Eta alkate egiten bádabe egin, asti geyago artuko dau alkatetasuna itxiteko.

—¡Bai orixe! Lénago beintzat argi ta garbi erakutsiko yoat neure alkatetasunean neuk zuzen yokatu yoatala ta eña bé zuzen erabilteko alegin zintzoak egin yoatazala. Ba egi andia esan yoan, erdi-euskeraz, erdi-erderaz, txantxetan-benetan (benetan erdia baño geyago), auxe esan yoanak:

Alkate es kalte,

si no es zuzen como burduntzi.

—Jauna, ¿zuzentasuna erakusteko, burduntzia baño beste gauzarik eztauko? Burduntzia ezpeist erakutsi; beintzat, lukainka-zati bat, txoriso-zati bat, okela-zati bat edo urdai-zati bat bere punta zoírotzari biribilgaíitzat ezañi barik.

—Ik olango biribilgaña laster kenduko euskio.

—Bai, berofek itxi-ezkero. Baña berofek ez-

pei itxi alkate izateko erea aprobetxeu barik, eskura báyatoroko etofi.

—Euk gura gura dok, orduan, ni alkate izan neitoan.

—Bai, ba; ondra andia izango litzake nitzat berori alkatea izatea ta. Ezta edozein katu alkate baten katu. Ta, gánera, probetxua bé eukiko neunke, ugazaba. Bake geyago bai, beintzat. Eriari aginduten deutsan ártean, ezteust neuri aginduko... ¡Ene, ezpei eskua bartzunera eroan! Esku ofetan gurago dot ikusi surteko bartzun motz ori baño eriko alkate-bara polita.

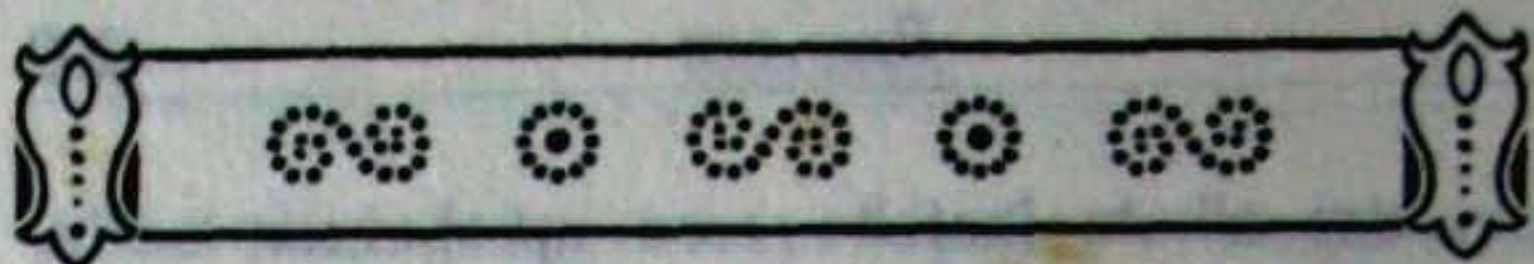
Txitxu biotz biguna, esku eskoyan bartzuna daula, surtera bégira pareu da. Ta esku eskoiko bartzun oregaz suari eragiñaz batera, esku ezkeagaz bere buruari eragiten asi da, bere katu ospetsuari gustua emoteařen, zer asmauko.

Ta, ibili ta ibili, auxe asmau dau.

Ia ezin ete leikean berak, katu bateri gustua emoteařen, alkatetasuna artu, Maura Gañandik, lau katuri gustua emoteařen ainbeste bañabaskeri berak egin eta egiten itxi eban besteko *juridisi-dadegaz*.

Otxorio Gariartori itandu deutso, aointxe, ia zer deritxon. Ariñago erantzun dagion, bere katu nagusiarentzako górantziak bialdu ei deutsoz.

(1954-ko Irailaren 16'an argitaratu zan).

FIRI-FIRI

XLIX

BADABIL TXITXU ZEOZETAN

*Lana egin daigun
txiri-txiri,
ta agertu daigun
firi-firi.*

Atean da batabat ointxe.

Bai, ba bañiro bé yo dau atea.

¡Ondo kontuz yo bé gero!

Txitxuk, daukon goñagaz, ez gor andirik daukolako baña, ez eutsan entzungo.

Baña entzun deusat neuk, eta, Txurik entzun ete daun ala ez bégira egon barik, banoa neu atera... ia nor dan.

—¿Nor da? diñot neuk, nor dan yakin gurarik.

—Esan barik bé igafi bear eban berofek, uga-zaba; ba yakin bear leuke berofek, aiztu ezpaya-

ko, nik zelan yoten dodan atea; baña esan bear bádeutsat, esango deutsat.

—¿Eu az, Txitxu?

—Bai, jauna. Zabaldu bei arin atea, ugazaba, neu estutu baño lénago.

—Ator, ba, gizajo andi ori. Zabaldu yak atea. Baña ik zabalago bear dok, úfean, oraingoan. ¿Zelango zóroak dakazak besapeetan? Mutil, ez yakiat estutuko ete azan eu naikoa eurok eta guzti bañuan sartuteko. ¡Ondo zabal ator eurokaz!

—Itxi beist bakean bañura sartu-arte.

—Kostauko yak olan, auñez, sartutea. Érezago sartuko einteke alboz.

—¡Bai, suía okertuta!..

—Ba okertuik, bañuan sartu-arterako.

—¡Ona daukot euki bé ointxe berau, beronegaz ziñuetan ibilteko ta!..

—Goñituta daukok.

—Bai, ba; atea yoten ainbeste bidar erabiliezkero...

—¿Orduan ik, Txitxu, kanpotik izanda ona etsera atofenean, atea Txurik edo nik irigi yagigun, suñagaz yoten dok emen atea?

—Bai, ugazaba. ¿Ez giñean geratu ofetan ba? ¡Ai, beroñen burua!

—Orain eu ez adi geratu or. ¡Ai, ire suía! Izerditan daukok. Ekañi egik arin bañura, otzitu barik.

—Itxi beist zoñook, bañura sartu-al izateko, erarik ónenean edo érezenean iminten.

—Polito imiñi bé egin dozak gero, bata zilbotaren gánean ta bestea mokor bien goitik. ¡Ze po-

lito!.... Sartu dozak, eta eu bé sartu az eurokaz, mutil. ¡Ai, ire burua! Suía erabilteko baño geyagotarako doala esan leik.

—Bearko da burua, ugazaba, Txurigazkoa ta norbere bañuagazkoa (kontzentziagazkoa), bata bestearen kalte barik, zabal zabal egiteko. Zorioneko kontzejaltasun ofek árdurak emoten deustaz.

—Txitxu, ¿kontzejala ez azala, nondik nora emon leisk ardurarik kontzejaltasunak?

—¡Ai, jauna! Kontzejala ez naz; baña izateko arisku andian ikusten dot neure burua. Ta aofetxegaitik, kontzejaltasuna artu ta ufengo egunean damutu egin leikidala kontzejaltasuna artua ta, ordurako, báda-ezpadan bé, kontzejaltasuna bear dan eskubideaz zelan itxi neinkean pentsetan asi naz.

—I, pentsetan asi báaz, ez az geratuko pentsau barik.

—Eta ¿bádaki zer pentsau dodan?

—Ez euk esan barik.

—Neuk esango deusat ba. Ara zer pentsau dodan: neu kontzejal atarateko *kándidaturak* edo zéarak egiteko ardurea Txurirentzat berantzat itxita, áolangoxe *itxidaturak* edo díreanak egitea. Beutso bat. Irakuñi bei.

—Eure gauzea dok eta, euk irakuñi egik.

—Ondo dago. Baña euki bei berofek eskuan, ia ondo irakurten dodan ondo begiratuten daula. ¡Beutso!

—¡Tirok, ba! Asi adi irakurten.

—Ta berori... begiratuten.

**TXITXUK
BERE KONTZEJALTASUNA
ITXI EGIN GURA DAU**

**ITXI DAGIALA
EZTAGIALA ITXI (1)**

(1) *Itxi dagiala* gura daun botanteak, bergantea ezpada, bofau beiz EZTAGIALA ITXI diñoen bérbak. Eta *eztagiala itxi* gura daun botanteak, kokoa ezpada, bofau beiz ITXI DAGIALA diñoenak.

—¿Zer deritxo, ugazaba?

—Ondo irakuñi doala, úrean. Beintzat, euk irakuñi doan leztxe irakuñi yoat neuk bé.

—Neuk neure begi txiki biokaz irakuñi dodan leztxe berofek berofen lau begi andiokaz irakuñi bádau..., esan lei biok bé ondo irakuñi dogula. Baña orain beste eritxi bat eskatuten deutsat. ¿Zer deritxo *itxidatureari* berari? ¿Ondo eginda dago?

—Bayetz esan leik. Gaubekak egin yok, ¿eztok?

—Bai, jauna. ¡Tira! Egin..., egin..., esan lei neuk egin dodala lénago, ta Gaubekak gero imiñi ementxe papertxu onetan eta beronen antzeko beste amairu miletan. Amairu mileok ofako zofo biotan imiñi ei deustaz.

—¿Amairu milegiño agindu deutsak? ¿Báyagok eñi onetan ba, úretan bé, ofenbeste botodun?

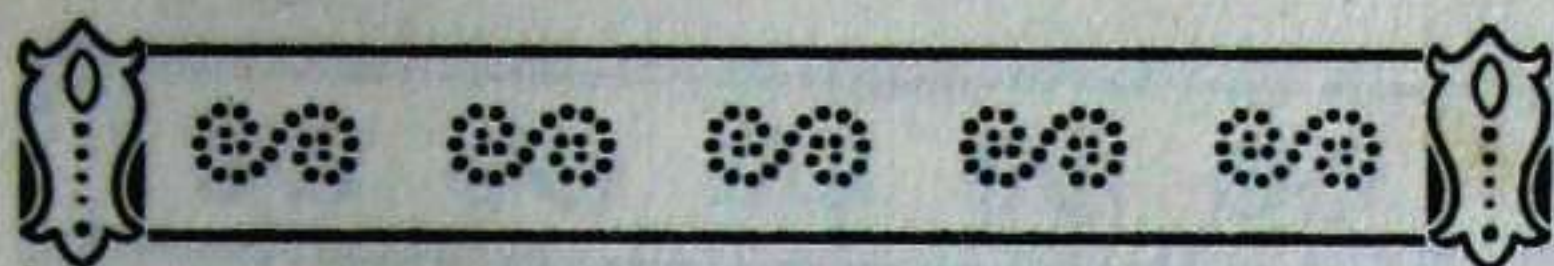
—Gaur, ez; baña nik neure kontzejaltasuna, oindiño artu barik daukodana, itxiteko asmoa artu dagidanean, izan leiteke ofenbeste arenbaten egotea, bulafeko umeetarañoeko gúztiak botoa daukiela.

—¡I az mutila gáuzak auřetizik pentsetan!

—Nik orain gura gura neunke pentsau dagien kontzejaltasuna arturiko gizon gúztiak, bein artua damututa egon-ezkero, itxiteko..., neuk pentsauta daukodan botaziño ori eskatu bear dabela. Jenteak pentsau eztagian kontzejal - beařak eurok uste eben besteko alogera éztaula emoten ikusi dabelako itxiten dabela eurok euron kontzejaltasuna. ¡Yařaituko al deustie gúztiak!

—Yařaituko deue, bai, batzuk, akordaten bařakiek, ařika edo olan.

(1934-ko Irailaren 23-an argitaratu zan).

¡Ondo ibili, irakurlea!

Liburu onek, gogo onez,
berba ónen auřetiko orietan daukazan

49

FIRI - FIRI

gózotxuak,

Txitxuk eta neuk

gozo-gozotzat dáukaguzanak,

Txitxu oraindiño kontzejal eztala

égiñak dira.

Iñoizkoren baten Txitxu berau
kontzejal izatera elduten báda eldu,
jazo leiteke,

Jainkoak alan gura izanik,

beste FIRI - FIRI gozo batzukaz

FIRI - FIRI

izen beronegazko

beste liburu bat

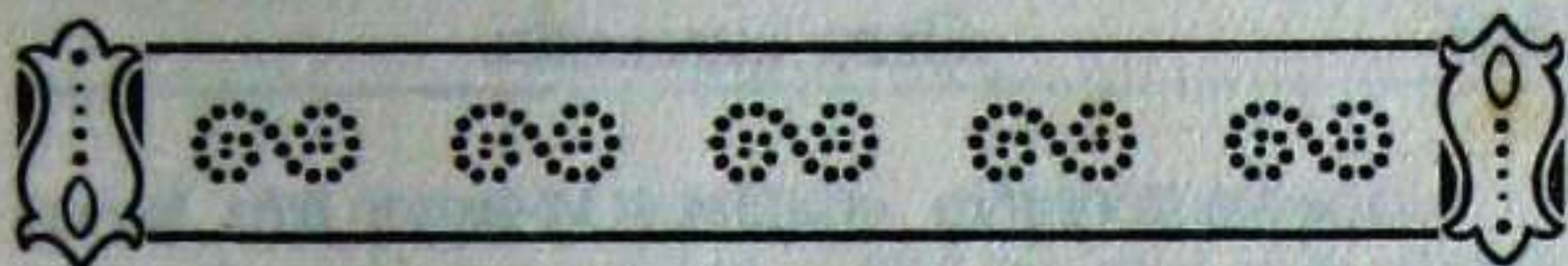
geuk argitaratutea.

Alan nai olan, ez geu ez zeu,

báda -ezpadan,

zer jazoko bé,

jez gaitezán ibili ilunetan!

OKER-ZUZENTZEA

<u>OÑIALDEA</u>	<u>LEÑOÀ</u>	<u>OKERÀ</u>	<u>ZUZENA</u>
22	13	etxaukadala	étxaukadala
26	3	deustala	yeustala
29	5	zur	zur
41	18	bien	bfen
49	22	Praileak	Práileak
62	16	ufean	úfean
81	9	19-an	18-an
83	1	jaunak esan	jaunak, an, esan
85	27	ganean	gánean
91	26	gari	ari
92	8	berbak	bérbak
95	25	egiok	eyoek
96	23	eztaukala	ézt aukala
102	15	tafantean	tafantan
103	12	tafantari	tafanteari
136	11	yoazan	yozan
143	30	gozanean	gozanean
157	10	ixilik	ixilean
181	11	eztakiala	éztakiala
194	15	bat ikusi	bat beteta ikusi
207	19	eztaukadala	ézt aukadala
208	22	es	es

Leku askotan ez baña, baten baño geyagotan imiñi dogu **eztala, éztala** imiñi-beañean.

Guk lau leku áonetantxe aurkitu dogu:

- 30-gañen ofialdean, 21-gañen lefoan;
- 33-gañen ofialdean, 12-gañen lefoan;
- 35-gañen ofialdean, lénengo lefoan, ta
- 42-gañen ofialdean, azkenengo lefoan.

Aitaturiko 33-gafen ofialdeko 12-gafen lefo berean **eztala** oker polit ori biritan imintea gura izan dau zure zori onak.

Ariñago aurkitu dagizun, antza.

Baita bé imiñi dogu leku baten baño geyagotan **ganera, gánera** imiñi-beafean.

Baña emen ezgara ibiliko **ganera** oker dotore ori imiñiriko lékuak esaten, lafegian arotu ez deiten.

Naikoa da zeuri auxe esatea:

Euki dagizula kontuan... **ganera** ori, beste berbaren bategaz afayatxu baten bitartez batu barik imiñi dogun guztian, **gánera** imiñi-beafean imiñi dogula.

Bear-bada, ezin esango neban naikoa dala áorixe esatea, FIRI-FIRI-ren baten **gan**-en bat — akuñuarena, esate baterako — aitatu bálitz.

Esango dabe, bear-bada, euskalzale batzuk..... oker gitxiagogaz agertuko zala liburu au, *í* gogofari yagokon *azentua* baño beste *azenturik* berton bein bé sartu ezpagendu.

Esan leye ofenbeste, ta, bear-bada, beste iñok baño lénago, *í* gogor ofen *azentua* baño beste *azenturik* euskerean ikusi gura éztabenak.

Baña ikusi gura dábenak bé agertuko al dira, geuri pozgafi bat geyago emoteko baño ezpada bé, an - or - emenetan.

Ta gúztiak bé ezez konturatuko al dira... liburu onetan agiri direan ókeñak, gúztiak guztietara bé, éztireala asko euroi poz-pozik eskeintzen deutsegun liburu bafi onentzako.

AZKENENGO ORDUAN

OKERIK ÁNDIENA

Liburuari azalean saneufitzat (preziotzat) zer imiñi bear yakon yakin gura daula Gaubekak áoraintxe ta, ia zer esango deutson itanduten etofi yat áoraintxe, afapaladan, gure Txitxu bizkoña.

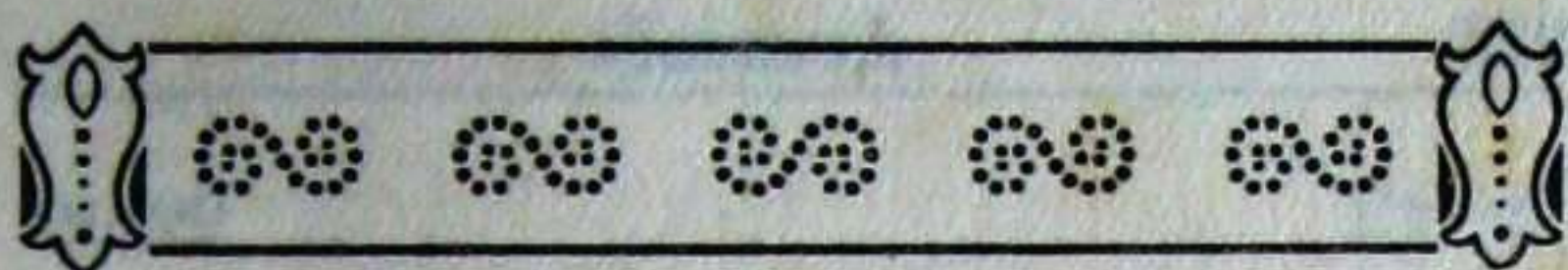
.....

—Esayok imiñi yagiola **14 efeal**.

—¿Amalau efeal diño? ¿Zegaitik ez ogetalau, irabazte-apurtxu bat atarateko?

—Esan yoat: **amalau efeal**.

—¡Tira, ba! Baña yakin bei ofetxegaz egin daula berofek, **azkenengo orduan, okefik ándiena**.

AURKIBIDEA

OÑIALDEA

Berbaufetxua.....	5
Gauzea firi - firi zelan jausten dan.....	7
Txitxu, arpegia luzatuta.....	10
¡Ai, Unamuno geurea!.....	13
Txitxu, etimolojiak ataraten.....	17
U. G. T. deritxon zereko zérak... ..	19
Kanpoamor diputadu neskatilea ta bótoak.	21
Gaurko aize firi au ta aloteria.....	24
Ostu deuskue etserik erdia.....	28
Jimenez Asua ezta Asukoa.....	30
Don Kitote ta Gantxo Pantza	32
Maikoa ezta naikoa.....	34
Santxez Gefa, Santxez Bake.....	36
Otxorio Gariarto eztago ixilik.....	37
Oñako U. G. T. ofegaz... ..	39
Txitxu gurea, Madrileria.....	40
Txuri, Txitxuren kolkora.....	41
Beste katu bat aitatuaz... ..	42
Eztira biurtu, antza.....	44
¿Galdu ete dira ba?.....	45
Eguazten - gaubeko konperentzia.....	47
Agertu yataz Txitxu ta Txuri.....	48
Zelan ibili direan.....	49
Mátxalen, ezkertafak eta irena.....	53

¡Ez galdu umore ona!.....	57
Tapiaren tapea.....	59
Otxorio ta bere seme polita.....	61
Txitxu, konplot baten sartuta.....	63
Gantxo Pantza ta bere zoritxaña.....	66
Mitiña, motiña ta mutiña.....	70
Kárlistak daukie erua.....	71
Ta orain Txuri....zer-egin-ezean.....	72
Maziari, mazia.....	74
¿Otxorio Gariartori, mazua?.....	75
Ta ¿socialistai... zer? ¿Ostatua?.....	76
Ezta edozelangoa.....	78
Báda-ezpadan bé, konsultatxu bat.....	79
Atan-ofetan... ..	80
Euskalzalea báda, ainbat obeto.....	82
Perez Madrigal... ..	86
¡Bakotxa fusil bigaz!!.....	87
¡¡Andia da gero!!.....	88
Kasaneñas, mofoi ospetsua.....	89
Konpanis, Maziaren otsein nagusia.....	91
Txitxu, liburu bañi bategaz.....	91
Ábadeak ondo bizi direala... ..	93
Albornoz gizajoa... ..	95
¡Ófek jesuitok....! ..	96
Largo Kabañero ta.....	97
Granadako txiñel batzuk abade bigaz.....	102
Afazoya emotea izango zoan.....	103
¿Zer yazoten yako Txitxuri?.....	104
Kontu-kontuak.....	106
Maziaren lágunak Tafagonan.....	107
Txitxu gaur okeña dago.....	110
Autonomia ta... ..	115
Asturietan... ..	116
Txitxu, bildurtuta.....	117
Láikoak eta láukoak.....	119

OÑALDEA

Txitxu, ugazaba Bilbotik dala	124
Kanta záfak kantaten ta	129
Txuri, Zafizera-bidean.....	134
Txuri, Zafizen	139
Txuri, Txixuren ondora biurtuta,.....	145
¡Txurik dauko suertea!	149
Maura sutsua eztabil firi-firi.....	154
Esan deusku Txurik bere eritxia.....	155
Emon dau Txixuk bere berbea.....	155
Txixuk badiño zeozer.....	159
Azañaren lepotik.....	163
Portugalete ta Portugaleteko gáuzak.....	167
Portugalete aitatuaz, zerbait geyago.....	173
Ipuin zar bat eta gauza bafi batzuk.....	176
Sosialista-kontuak eta karlista-kontuak.....	180
Sósialistak aitatuaz, zerbait geyago.....	184
Eldu yaku Radio Moskú.....	187
Largori ta Gaubekari itxaroten.....	192
Maura Gañandi ta Azaña Gibeltxiki.....	196
Eztira gúztiak lótiak.....	200
Txurik Txixu alkate izatea gura dau.....	205
Badabil Txixu zeozetan.....	210
Ondo ibili, irakurlea.....	215
Oker-zuzentzea.....	217

